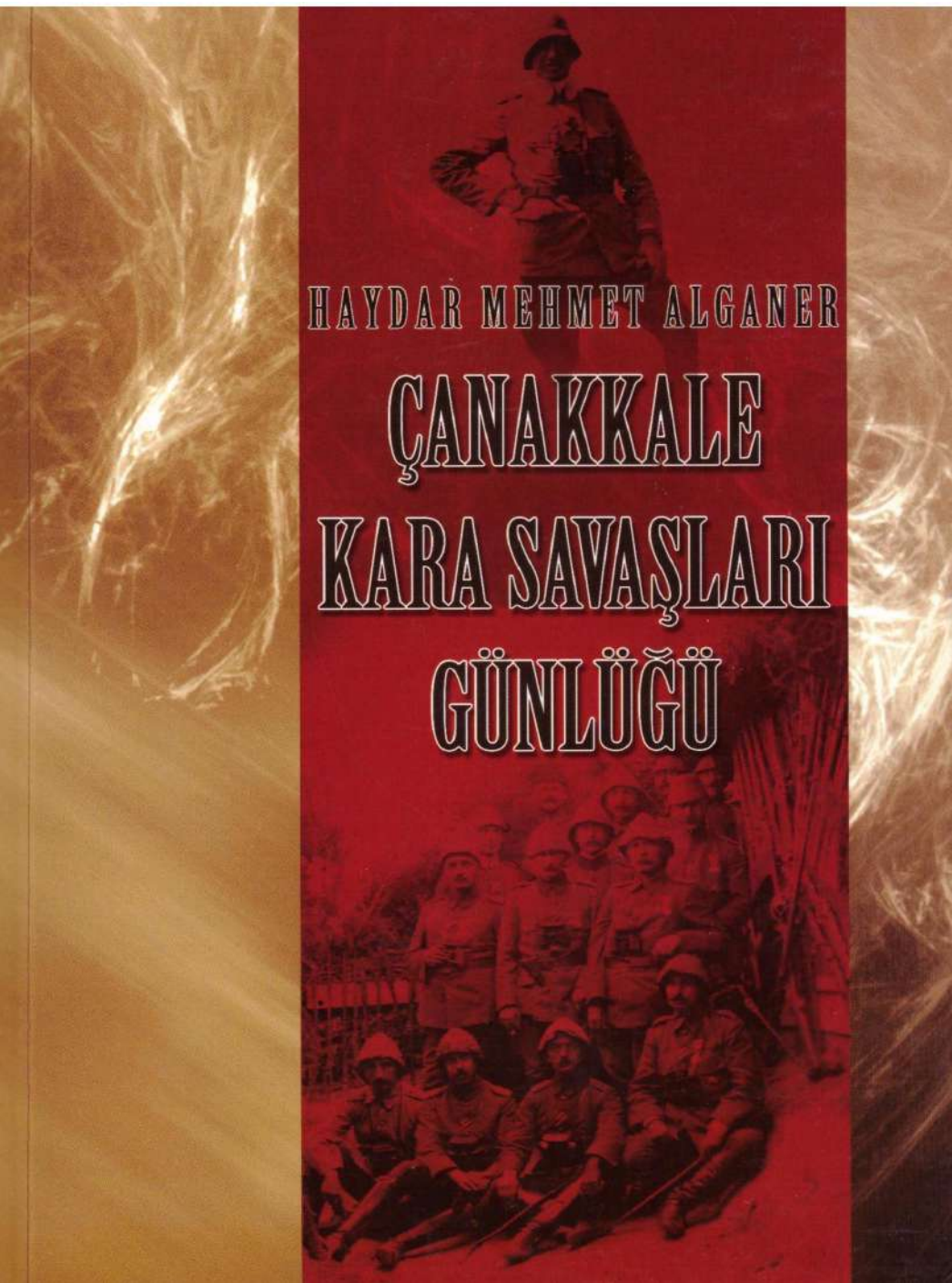
HAYDAR MEHMET ALGANER

ÇANAKKALE KARA SAVAŞLARI GÜNLÜĞÜ

Yazan
Haydar Mehmet ALGANER

Günümüz Türkçe'sine Çeviren
Erdoğan ÖZTÜRK — Zehra GÜLBUDAK
Ida.Kd.Çvş. — Uzm.Me.

Yeniden Düzenleyen
Uzm. Şeyda BÜYÜKCAN SAYILIR

Grafik Tasarım
Onur Melih DERELİ
Tek.Kd.Üçvş.

Baskı ve Cilt
Deniz Basımevi Müdürlüğü

1. Baskı / 2000 Adet / OCAK 2009

ISBN: 978-975-409-505-0

ÖNSÖZ

Albay Haydar Mehmet ALGANER, Çanakkale Kara Savaşlarına Anafartalar Bölge Komutanlığı Kurmay Başkanı olarak, Binbaşı rütbesi ile katılmış ve gerek bölgenin tetkiki, gerek birliklerin harbin gidişatına göre konuşlandırılmasına katkıları, gerekse dönemi en ince ayrıntılarıyla resmetmesi gibi büyük katkılar sağlamış bir Türk subayıdır.

Dönemin zor şartlarından kesitler sunan, Haydar Mehmet ALGANER tarafından günü gününe yazılmış ve günümüz Türkçe'sine çevrilerek "Çanakkale Kara Savaşları Günlüğü" ismiyle kitap haline getirilmiş olan bu hatırat; çok çetin geçen harbin kara, deniz ve hava harekatlarını en ince detaylarıyla tasvir etmekte, yenilen yemeklerden posta hizmetlerine kadar harp şartlarını detaylı olarak vermekte, Çanakkale'de savaşan kahramanlarımızın fedakarlığını bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Bu değerli hatıratı Çanakkale Deniz Müzesi Komutanlığına bağışlama nezaketinde bulunan Albay Haydar Mehmet ALGANER'in varislerinden Sayın Bülent ALGANER, İrina ALGANER, Saadet Eri KAYALI ile Faruk ORHON'a ve eserin hazırlanmasında emeği geçen başta Çanakkale Boğaz Komutanlığı personeli olmak üzere tüm personele teşekkür ederim.

Metin ATAÇ
Oramiral
Deniz Kuvvetleri Komutanı

TAKDİM

Hatıratlar tarihsel bir bütünün içerisindeki parçaları ayrıntılarıyla anlatan son derece önemli ve vazgeçilmez belgelerdir. Bir başka açıdan baktığımızda ise adeta tarih biliminin sağlaması niteliğindedirler. Olaylar günü gününe yazılırken, işin içerisine duygular, gözlemler ve tasvirler girer. Hatta bazen öyle bir an gelir ki savaşın içerisine alır götürür araştırmacıları.

Haydar Mehmet ALGANER de Çanakkale Kara savaşlarına Anafartalar Bölge Komutanlığı Kurmay Başkanı göreviyle, Binbaşı rütbesinde katılmış ve büyük katkılar sağlamış bir Türk subayıdır. Çanakkale kara savaşlarıyla ilgili olan bu hatırat 4 Mayıs-16 Ekim 1915 tarihleri arasını kapsamakta olup, resmen ilk kez yayımlanmaktadır. Kaleme alındığı tarih itibariyle savaşın en hararetli günlerinin yaşandığı göz önüne alınırsa günlüğün önemi daha iyi anlaşılabilir. Ayrıca, Haydar Mehmet ALGANER'i diğer hatırat sahiplerinden ayıran büyük bir özelliği de savaş alanlarının neredeyse her karesini resmetmesidir. Özellikle Mustafa Kemal Atatürk'le savaş anında yaşamış olduğu diyalogun hemen ardından; Atatürk'le Çanakkale savaşını bütünleştiren, herkesçe bilinen fotoğrafı çekmiş olması hatırata ayrı bir önem kazandırmaktadır.

Her yeni bilgi yeni ufuklar açar. Hatıratta komutan isimlerinin ve birliklerin sevk güzergahlarının ayrıntılı şekilde işlenmiş olması araştırmacılara yön gösterecek ve belki de yeni araştırmalara yönlendirecektir. Bu konu üzerinde yapılan her araştırma Çanakkale ruhunun daima canlı kalmasını sağlayacaktır.

Erhan AKPORAY
Tuğamiral
Çanakkale Boğaz Komutanı

GİRİŞ

Çalışması yapılan hatırat; Çanakkale Savaşları esnasında Haydar Mehmet ALGANER'in kaleme aldığı günlüğün günümüz Türkçe'sine sadeleştirilmiş şeklidir.

Günlük, yaklaşık olarak beş buçuk aylık bir zaman dilimini kapsamakta olup, ayrıntıların üzerinde önemle durulmuştur. Savaş esnasında gittiği bölgelerin, girdiği siperlerin, hatta yediği yemeğin dahi en ince tasvirini yapan ALGANER, dönemin özelliklerini bizlere en iyi şekilde yansıtabilmiştir.

Ayrıca bu günlük, dönemin en büyük ve kanlı çarpışmalarına sahne olmuş savaşın içerisinde yer alan bir subayın psikolojisini anlamayı mümkün kılmaktadır. Öyle ki; bir subay verdiği emirler, kurduğu cümleler ve yaptığı yorumlarla dahil olduğu savaşın en iyi aktarıcısıdır.

Hatıratta geçen isimler, yerler ve olaylar incelenmiş, tarihlerle birebir örtüştüğü görülmüştür. Hatta, araştırmacılar dipnotlarla daha fazla aydınlatılmaya çalışılmıştır. Böylece, günlükler için en büyük sıkıntı olan, yorum farkından veya tek yönlü bakmaktan doğan; "tarihle örtüşmeme" sorunu ortadan kaldırılmıştır.

Günlükte okunamayacak derecede silik kelimeler bulunmaktadır. Okunamayan bu kısımlar, metnin anlamı bozulmayacak şekilde, cümlenin akışına uygun kelimeler seçilerek "(...)" parantez içinde gösterilmiştir. Günlüğün yazımında kullanılan dil konuşma dilidir. Bu sebepten bazı yerlerde, yalnızca yazarın anlayacağı şekilde kısaltmalar yapılmış ve olaylar şekillerle resmedilmeye çalışılmıştır. Osmanlıca'dan günümüz Türkçe'sine sadeleştirilirken bu kısaltmalar ve şekiller, orijinalliği bozulmadan daha anlaşılır hale getirilerek araştırmacılara kolaylık sağlanmıştır.

Çanakkale Deniz Müzesi Komutanlığı

HAYDAR MEHMET ALGANER'İN BİYOGRAFİSİ

Haydar Mehmet ALGANER, 2 Nisan 1880 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Annesi, Sultan Abdülaziz'in Fransızca tercümanı ve edebiyatçı Tahir Ömerzade Halis Efendi'nin kızı Saadet Hanım; babası, Bursa Işıklar Askeri Lisesi'nin kurucusu Cihangirli Mehmet Reşit Paşa'dır.

Bursa Işıklar Askeri Lisesi'nde askerlik yaşamına ilk adımını atan ve 1316-5 sicil numarasıyla 1898 yılında Teğmen olarak göreve başlayan ALGANER, aynı zamanda Atatürk'ün de okul arkadaşıdır.

ALGANER, 4 Ocak 1903 yılında Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle Harp Akademisinden mezun oldu ve 20 Ocak 1903'te 3'ncü Ordu'ya tayin edildi.

Haydar Mehmet ALGANER 1906 yılı içerisinde "Gümüş Liyakat Madalyası" ve "Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı" ile ödüllendirildi. 29 Mayıs 1907'de 3'ncü Süvari Tümeni Emir Subaylığı görevine aynı rütbe ile tayin edildi.

1910 yılında Arnavutluk Harekatı'na katılan Haydar Mehmet ALGANER, 27 Nisan 1911 tarihinde Binbaşı

rütbesine terfi etmiş ve yine aynı tarihte 12'nci Alay'da Süvari Sertifikası onaylanmıştır.

1912 yılında Balkan Savaşı Batı Cephesi'nde görev almış, 20 Ocak 1913'te 1'inci Alay Süvari Komutan Muavinliğine tayin edilmiş ve 19 Nisan 1914'te ise Süvari Müfettişliği görevinde bulunmuştur. 1914'te yapılan genel seferberlik ilanıyla da Edirne'deki Mızraklı Süvari Birinci Alay Komutan Muavinliğine tayin edilmiştir.

28 Nisan 1915'te Arıburnu'ndaki 16'ncı Kolordu Kurmay Başkanlığı 1'inci Şube Müdürlüğü'ne tayin olduktan sonra 15 Ağustos'ta, 1'inci Kolordu Kurmay Başkanı sıfatıyla, Kumkale civarındaki Asya Grubunda görev almıştır.

1 Kasım 1915'te, Çanakkale'den düşman henüz çekilmeden, Uzunköprü civarında bulunan 3'üncü Piyade Tümeni Kurmay Başkanlığına; sonra da Suriye'de bulunan 12'nci Kolordu Kurmay Başkanlığı 1'nci Şube Müdürlüğüne tayin edilmiştir.

1916 yılı başlarında Trablusşam Mıntıka Komutanlığı görevinde bulunan ALGANER, daha sonra İstanbul Genel Karargah 3'üncü Şimendifer Şubesine tayin edilmiştir. Aynı yıl içerisinde yarbay rütbesine terfi ettirilmiş ve "Harp Madalyası" ile ödüllendirilmiştir. 1916 ve 1917 yıllarında Romanya'da bulunan 74'üncü ve 76'ıncı Piyade Alay Komutanlığı görevlerinde bulunduktan sonra 31 Temmuz 1917 tarihinde istifa etmiş ve ihtiyata nakledilerek 7 Ağustos 1917'de tekrar, mütarekeye kadar görev yapacağı İstanbul Genel Karargah 3'üncü Şimendifer Şubesinde görevlendirilmiştir.

6 Ağustos 1918 tarihinde Sahra Tren Yolları Müdürlüğü'ndeki hizmetlerinden dolayı "Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası" ile; 6 Eylül 1918'de ise Avusturya Macaristan Devleti tarafından "Harp Alametli Üçüncü

Sınıf Askeri Liyakat Madalyası" ile ödüllendirilmiş, aynı yıl içerisinde Saksonya Kralı tarafından "Birinci Rütbeden Taçlı ve Kılıçlı Şovalye Haçı" ile onurlandırılmıştır.

1919 yılında Harp Akademisi'nde Almanca Öğretmenliği görevinde bulunan Haydar Mehmet ALGANER, 14 Mayıs 1922'de Albaylığa terfi etmiş, 17 Mayıs 1922 tarihinde ise Doğu Cephesi Hudut Komiserliği'ne tayin edilmiştir.

ALGANER, Süvari Kurmay Albay rütbesindeyken bir terfi anlaşmazlığı nedeniyle ordudan istifa etmiş, emekliliği ise 30 Nisan 1924 tarihli kararname ile onaylanmıştır.

1924-1925 yıllarında ilk Türkiye konsolosu olarak, Atatürk'ün emriyle Almanya'nın Münih kentine gitmiş, fakat bir yıl sonra yurda dönmüştür.

1926 yılında Alpullu Şeker Fabrikası'nı kuran Haydar Mehmet ALGANER, 1936-1939 yıllarında Türkiye Şeker Şirketi'nin temsilcisi olarak Almanya Hamburg'da bulunmuş, ancak bu sırada İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle yurda tekrar dönmüştür.

Son yıllarında, cumhuriyet dönemi ilk Ticaret Bakanlarından olan eniştesi Şakir KESEBİR ile birlikte İstanbul Tuzla Porselen Fabrikası'nı kurdu ve vefatına kadar bu kuruluşun yönetim kurulu üyesi olarak görev yaptı.

Üç çocuk babası olan Haydar Mehmet ALGANER, 10 Mayıs 1966 tarihinde, İstanbul'da kanser hastalığı nedeniyle vefat etmiştir.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA ÇANAKKALE

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA KATILDIĞIM ASKERİ HAREKÂTA AİT SAVAŞ HATIRATIDIR.

16'ncı Kolordu Kurmay Başkanlığına tayin edildiğime dair Personel Şubesinden emir aldım. Alaya veda ettim.

4 MAYIS 1915

İstanbul'dan Salı günü hareket edeceğim.

Kolordu Komutanı Albay Fevzi, Pazar günü hareket ettiğinden benim daha fazla gecikmem uygun olmazdı. Dün atlarımı Gülcemal Vapuru ile göndermek istediğim halde vapura yetişemediklerinden kaldılar. Artık bugün gitmeye gayret ediyordum. Bereket versin vapur da varmış. Mahmut Şevket Paşa, büyük ve uğurlu isimdi. Ben torpidoyla hareket etmek istiyordum, bunun için General vapurundan amiral ile görüştüm. Bu gece hareket edecek torpidoyla yola çıkmamız kararlaştırıldı. Harbiye Nezareti'nden Kolordu Komutanına gidecek gizli belgeleri de bana verdiler. Dışarıdaki işleri bitirdikten sonra yerime geri döndüm.

Akşamki veda oldukça hüzünlü geçti. İnşallah Cenab-ı Hak iyi işler görmeyi nasip eder ve işimizi kolaylaştırır. Başarılar kazanmış olarak aileme kavuşur ve onları tamamen sağlıklı bulurum. Kemal Bey'le Beşiktaş iskelesine gittik. Oraya, alayda görevli arkadaşlarımdan Teğmen Sabri ve İhsan Efendi gelmişlerdi. Demek, bana karşı her hangi bir his ile bağlı olan sadece bu iki subaydı. İşte benim alaya verdiğim değerin ve hizmetimin karşılığı olarak gösterilen vefa bu kadardı.

Şirket vapuru geldi, saat 19.40'da veda edildi. İstinye'ye vardık. Saat 20.50. Şimdi Olga vapurunu bulmak lazım. Bu, Ruslardan el konulan iyi bir vapur idi. Bir asker beni götürdü.

Alman subaylarının oturdukları salona girdim. Tanışmadan sonra oturduk. Zaten telefon ettiğim için geleceğimden haberleri vardı. Bira ısmarladılar. Bu pek hoş. Gayret Torpidosu hareket edecekmiş. Onunla gideceğiz. Görüşme iyi geçti. Çanakkale'den bahsediliyor. İngilizler sabit balonla gözetleme yaptırırken ateş ediyorlarmış[1]. Dışarıda bir gürültü oldu. Meğer Yavuz Gemisi'ne emniyet ağı götüren bir kayık, Rumeli Hisarı'na doğru akıntıya kapılmış.

Saat 23.00'e geliyor. Gayret torpidosuna gittik. Kaptanı Vasfi Bey bizi karşıladı. Tanıştık, terbiyeli bir subaydı ve bizi odasına götürdü. Orada yatacakmışım. Güverteye çıktım. Almanlar iş başında iken tek laf etmiyorlar. Biraz sonra hareket ettik. Saat 23.00, gece karanlık, gökyüzü yıldızlı. Boğaz sahilindeki evlerin ışıkları yıldız gibi suya yansıyor. Etraf oldukça sessiz. Boğazın sularında sessiz sedasız ilerleyen torpidonun ışıksız bacasından çıkan dumanlar, karanlık içinde adeta şeytan gözleri gibi kıvılcımlar saçıyor. Saat 24.00'te Haydar Paşa Limanına vardık. Mahmut Şevket Paşa Vapuru da orada ama daha işi bitmemiş. Biraz sonra yatağa girdim. Allah selamet versin; meğer işi çok gecikmiş ve gece ancak saat 04.00'te hareket edebilmiş.

5 MAYIS 1915

Fena da uyumadım. Ama uçak rüyaları, denizaltı kabusları bazen uykumda sıkıntı veriyor. Saat 08.00'e geliyor. Uyanıp elimi yüzümü yıkadıktan sonra güverteye çıktım. Herkes iş başında, top ve torpiller hazır durumda bekliyor. Mahmut Şevket Paşa Vapuru bizi takip ediyor. Hava az bulanık, deniz iyi. Ciddi bir manzara. Kahvaltı ederken ortalık bir anda karıştı, büyük bir telaşla gemi hızını arttırdı.

1 Çanakkale Kara Savaşları esnasında, İngiliz gemi toplarının yaptığı atışlarda, merminin uzak mesafede düştüğü noktayı hedefle buluşturmak için gemiden uçurulan bir balonla gözetleme yapılmaktaydı.

Yukarı çıktık, herkes denize bakıyor. Mahmut Şevket Paşa Vapuru işaret veriyor. Meğer bir denizaltı torpil atmış. Torpido büyük bir süratle etrafı aradı, bir şey görünmedi. Denizde savaşın ilk heyecanlı anı yaşandı, ardından fotoğraf çektim.

5 Mayıs 1915 Tarihinde Bir Denizaltıdan Yapılan Fakat İsabet Etmeyen Torpil Atışı Sonrasında Gayret Torpidobotu Güvertesinde Yaşanan Heyecan Anı

Yemek yedik. Gemi kaptanı, her şeyi oldukça incelikle hazırlamıştı. Saat 15.40'ta Gelibolu'ya vardık. Düşman endirekt atışlarla iskele ve civarını epey harap etmiş. Şehirde kimse kalmamış. Karaya çıktık, hiçbir karargâh yok. Fakat komutanlardan oldukça ihtiyar bir yarbayla görüştüm. Uzun zamandır buradaymış. 5'inci Ordu ile telefonla görüştüm.

Gelibolu sokaklarından geçerken bütün eski hatıralarım gözümün önünde canlandı. İşte o zamanki konaklama yerleri... Sanki babam dirildi, önüme çıktı.

Mahmut Şevket Paşa Vapuru, Akbaş Limanı'nda boşaltma yapacakmış. Fevzi Bey de oraya gitmiş. Tekrar oraya hareket ettik. Denizde torpido ile buluşuncaya kadar epey zorluk çektik.

Akbaş'a, yaklaşık bir saat kadar sonra vardık. Burada birçok nakliye gemisi var. Hava bulutlu ve çok rüzgarlıydı.

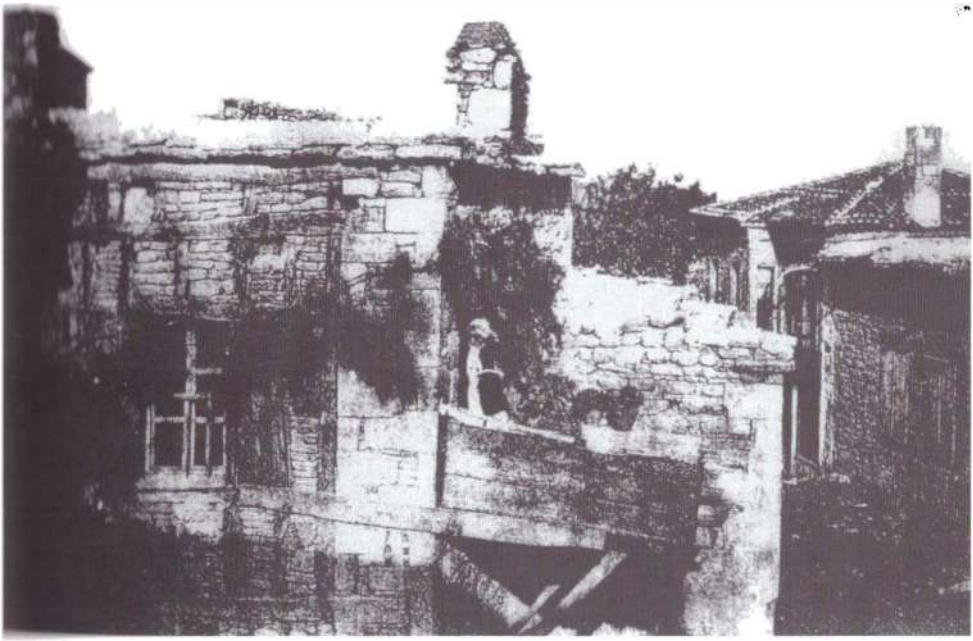

Karşıda Maydos'un yandığı görünüyor. Barbaros orada, karaya çıktık. Burada birçok birlik var. Yarbay İrfan[2] ve eski dostum Fevzi Bey Çanakkale'ye geçmiş. Şimdi yine oraya gitmem gerekiyor. Orduyla tekrar telefonla görüşüldü. Mahmut Şevket Paşa Vapuru'ndaki birlik nereye çıkarılacak, kimse bilmiyor. Hemen bir istimbota binip Mahmut Şevket'e gittim, oradan eşyamı aldım. Birliğe yazdım, İrfan Bey'e gönderdim. Biz de Çanakkale'ye gitmek üzere geç vakit hareket ettik. Kaptan, babacan bir laz. Rüzgar arkadan esiyor, sekiz mil kadar sürat yapabiliyoruz. Burada tehlikeli yerler var. Saat 19.30'da Çanakkale'ye varacağız.

Doğrusu çok iyi geldik. Hava karanlık, yalnız bazı solgun ışıklar var. Burada da birçok nakliye birliği var. Sevk memurunun odasına girdim. Buradaki Yüzbaşı eski sınıf arkadaşım çıktı. Fevzi Bey de otomobille şimdi Müstahkem Mevki Komutanlığı karargâhına geçmiş. Bu tam bir kovalamaca oyununa dönüştü. Telefonla araç istedim, yokmuş, çünkü benzin az. Başka hiçbir nakil aracı da olmadığından yaya gitmeye karar verdiğim sırada dışarıdaki nakliyeden iki araba geldi. Kılavuz jandarmayla Çanakkale içinden geçtik. Yarıdan fazlası yanmış. Epeyce sahilden hareket ettikten sonra geç vakitte, saat 22.00'ye doğru, Hacı Paşa Çiftliği'ne vardık. Kurmaylar odasına girdiğimizde, eski arkadaşım Kurmay Yüzbaşı Hamdi'nin ve eskiden tanıdığım nazik çocuk Yüzbaşı Saffet'in de burada olduğunu gördük. Fevzi Bey'e haber gönderdim. Kendisiyle görüştükten sonra gizli evrakı verdim.

Biraz sonra yattım. İnsanın yanında eşyası olduğunda ne iyi oluyor. Saat 22.00'de çatışma sesi işitildi. Düşman sürekli Seddülbahir'i bombardıman ediyor. Top ateşi rahatsız etti.

2 Yarbay İrfan, 25'nci Alay Komutanıdır. Bkz; İsmet Görgülü, On Yıllk Harbin Kadrosu, TTK, Ankara, 1993, s. 64.

16'ncı Kolordu'nun Karargah Olarak Kullandığı Kalvert Çiftliği

6 MAYIS 1915

Cevat Paşa'nın dürbünüyle düşman gemileri tamamen gözüküyor. Fevzi Bey, Kurmay Yüzbaşı Hayri ile beraber otomobille 3'üncü Tümene doğru hareket etti. Ben de Saim Bey'le arabayla hemen ardından hareket ettim. Yüzbaşı Saffet'in burada sağladığı kolaylıklardan da oldukça memnun kaldım.

Genellikle sahili takip eden bir yolla Kalvert Çiftliğine gidiyoruz. Düşman gemisi çıplak gözle bile çok iyi görünüyor. Doğrusu garip bir seyahat... Yol oldukça tozlu... Yolda giderken 12'lik obüs, bir havan bataryası ve topları gördüm, subaylarıyla görüştüm. Allah başarılı kılsın. Erenköy'den

geçerek saat 14.45'te çiftliğe vardık. Fevzi Bey de burada. Çiftlik adeta bir şato. Mükemmel! Hatta bazı mobilyaları bile var. Burası önceden Weber Paşa'nın[3] karargâhı olarak kullanılıyormuş.[1]

16'ncı Kolordunun Maydos'ta bulunması gerekirdi. Çünkü Kolorduya bağlı olan birliklerin hepsi orada bulunuyor. Şimdi ise birlikler karmakarışık bir halde bulunuyor. Weber, oraya alınmış. Fevzi Bey de Anadolu Bölge Komutanı olmuş. Bu çiftlik, esasen bir İngiliz'e aitmiş. Birçok para karşılığında buraya yerleşmiş. Hatta köylüleri kendi tarafına çekmiş. Çiftlik, İntepe bataryası güneyinde bulunduğundan orası bombardıman edildiği zaman sallanıyor. Buraya tarihi Truva harabeleri de yakın.

Bugün oldukça sıkıntılı geçiyor. Personel Şube Müdürlüğü beni, benden bir sene kıdemsiz bir kişinin adeta emri altına tayin etti. Bu kişi oldukça iyi bir subaydı; ancak ben kendimden kıdemsiz bir kişinin katiyen emri altında olamazdım. Bunu ben değil, disiplin kanunu kesinlikle yasaklıyor. Memnuniyetsizliğimin sebebi budur.

Akşam yemeği birlikte yenildi. Geç vakit eşyalarım geldi. Gece düşman topları işitiliyordu.

Atlar da gece yarısı sağlam olarak getirildi. Buna memnun oldum. Seddülbahir'den gelen haberler gayet iyi. Düşmanın bir taburu mahvedilmiş ve ileri yürüyüşü sonuçsuz kalmış.

3 Tümgeneral Weber, 6 Mayıs-8 Temmuz 1915 tarihleri arasında Güney Grubu Komutanlığı görevinde bulundu. 28 Haziran-5 Temmuz tarihleri arasında Zığındere bölgesinde yaptığı taarruzlar, Türk tümenine 15833 kayba maloldu. Bkz. İsmet Görgülü a.g.e. s. 77.

4 Bu fotoğraf Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Burhan Sayılır'dan alınmıştır.

7 MAYIS 1915

Durumum, Balkan Savaşı'nda 6'ncı Kolordudakiyle aynı. Ben, süvari birliği bulunmasına son derece önem veririm. Sebebine gelince; barış zamanında zaten zor bulunan süvari birlikleriyle savaş zamanında çalışmaktan niçin alınayım! Bu olur şey değil. Ancak bu bana özel değil, ihtiyaç üzerine olan birşey. Fakat bu ne benim isteğim, ne de yeteneğimle denk. Cenab-ı Hak sonucunu hayırlı kılsın. Her durumda, kendimden kıdemsiz birinin altında bulunmayı hazmetmek imkansız ama biraz sabretmek lazım galiba.

Bugün bombardıman, diğer günlere oranla son derece sakin. Oldukça seyrek top sesi geliyor. Karargâhın diğer subayları da geldiler. Bizim oda, binanın diğer bir odasına taşındı. Burası çiftliğin hemen hemen en güzel odası; pencereleri sarmaşıklı, ormanlık ovaya bakan, serin ve sakin bir yer. Barış zamanında bile arayıp da bulamadığım bir yer. Buna memnun oldum.

Akşam güneşin batışı gayet şairane fakat buraları henüz serin. Düşman Seddülbahir tarafından bir sabit balon çıkarmıştı. Bununla endirekt atış gerçekleştiriyor. Gün batımından önce balon kayboldu ve piyade ateşi işitiliyordu.

8 MAYIS 1915

Uyku daha iyiydi. Biraz ata bineyim dedim. 3'üncü Tümen Komutanı Albay Nicolai geldiği için binemedim. Tümeni, Kumkale'de gayet iyi savaşmıştı.

Doğrusu bu oda oldukça konforluydu; lavabosu bile vardı. İnsanoğlu işte böyle, bazen barışta bulamadığını savaşta bulur. Gözetleme yerlerinden düşmanın torpido, zırhlı ve nakliye gemilerinin aralıksız hareketleri bildiriliyordu.

Yanılmıyorsam, savaşta bir yıl kıdem artışı var. O halde,

emri altında çalıştığım subay benden kıdemli olabilir. Bu durumda sessizliğim, bir süre daha devam etti. Bugün şubeden görev paylaşımı yapıldı. Büro kuruldu ve işe başlandı. Cenab-ı Hak sonunu hayırla sonuçlandırsın.

Bu bölge ne kadar hoş. İnsanın hergün güzelliğinden bahsedeceği geliyor. Şöyle bir bakışta Muğla civarını andırıyor. Fakat buranın ortamını daha samimi buldum. Akşama doğru top ateşi şiddetlendi. Sabit balon görüldü. Bir uçağın da uçtuğu görülüyordu. Topçularımızın attıkları şarapneller yetişemiyordu. Gece, tüfek ateşi yerine şiddetli top ateşi devam ediyordu. Geç vakit, telgraflar için kaldırıldım, uykum kaçtı.

9 MAYIS 1915

Komutan, teftişe gitmişti. Karargâhta yapayalnız kaldım. Biraz Topuz'la dolaştım[5]. Seddülbahir bölgesinde durumun iyi gittiği haberleri geliyordu. Cenab-ı Hak hayırlı eyleye. Odaya bir kurmay subay arkadaşım daha geldi. Demek artık odada yalnız değilim. Bakalım...

İntepe'nin, bu sabah daha şiddetli top ateşine maruz kaldığı anlaşılıyordu. Dün düşen uçak bombası, çiftlik civarında 3'üncü Tümen cephane kolundan 9 şehit, 4 yaralı bıraktırmış. Karargâhta uçağı görebilecek şekilde bir manga düzenledik. Akşamları muharebe birliği yönünden şimşek çakar gibi bazen şarapnel ateşleri görülüyor.

10 MAYIS 1915

Uyku biraz sıkıntılı geçti ve birçok rüya gördüm. Dün gece Karaazmak'ta bir düşman askeri, karaya çıkıp devriye askerini yaralamış, sonra sandalla kaçmış. Düşman sanki,

5 Çanakkale Savaşları sırasında Haydar Mehmet ALGANER'in atına verdiği isim. Kullandığı bir diğer atın ismi ise Elmas. Ancak ALGANER'in özellikle Topuz'u tercih ettiği, günlüğündeki ifadelerinden anlaşılmaktadır.

İntepe'yi ve sahilleri bombardıman etmeyi alışkanlık haline getirdi. Öğleye doğru durum sakinleşiyordu. Bu oldukça tuhaf.

Bizim topçular dün akşam İntepe'de bir motordan çıkıp karaya doğru gelen bir deniz subayına yanlışlıkla ateş etmişler. Meğer bu subay bizdenmiş ve göreve giderken düşman torpidoları tarafından takip edilmiş, o da İntepe'ye kaçmak zorunda kalmış.

Düşman İntepe ve Kumkale Boğaz kesimindeki sahile işaretler koyuyormuş. Büyük ihtimalle, düşmanın bir planı var. 3'üncü Tümen'den gelen mızıka, akşam üzeri kulaklarımızı biraz rahatlattı. Savaşın kanlı günleri arasında müzik dinlemek, insanda ne garip hisler uyandırıyor. Acaba gönlümüze dolan bu ezgileri, gönül rahatlığıyla ve özgürce dinlemek kısmet olacak mı? Bu akşam sofraya yabancı biriyle oturuldu.

11 MAYIS 1915

Bu gece oda arkadaşım Kurmay Binbaşı Lütfi, çadıra taşındığından odamda yalnız kaldım. Bunu çok istiyordum.

Her gün bölgeyi kendi isteğimle dolaşıyordum. Ancak bugün, verilen emir üzerine gezintiye çıkıp denetleyecektim. Yüzbaşı Hayri emri tebliğ etti. Saat 10.25'te hazırlanıp çıktık. Uçak sebebiyle iki süvari bizi 100 metreden takip ediyordu. Halileli köyünden geçip İntepe yönünde yürüyorduk. Tepelerden vadiye indik. Dereyi geçtik, ne güzel ağaçlık! Bu bölgede 31'inci Alay talim yapıyordu. Buradan karşıki tepeye geçtik. Topçu askerleri, sırtların içini oyarak ilk çağdaki insanlar gibi burayı mesken yapmışlar. Oradan tepeye çıktık, etraf gözüküyor. Fakat daha ileriki tepeye gitmek gerekiyor. Atları bıraktık, oraya gittik. Burası İntepe'nin tam sağına düşüyor. Erenköy tam karşıda görünüyor. Burada

gözetleme yapmak için teker teker çalıdan çalıya sıçrayarak gittik. Her taraf mükemmel gözüküyor. Karşıda Seddülbahir ve Hisarlık... Fakat hava bulanık olduğundan, karşı tarafın durumunu göremiyoruz. Ancak sahil mükemmel gözüküyor. Bu sebepten, Kumkale ve Seddülbahir arası en işlek ve en büyük İngiliz limanı haline gelmiş.

Bu tepenin ismi Çakaltepe. Buradaki inşaatta birçok asker çalışıyor. İstanbul'dan 25 uzun 15'lik gelecekmiş. Fakat bitmesi daha 20 gün kadar gecikirmiş. Buradaki inşaatı kontrol eden iki subayla görüştük. Bunlardan biri olan Yüzbaşı Halil, Balkan Savaşı'nda çete komutanıydı. Kendisinden İntepe bataryaları hakkında bilgi aldık. Düşman buradaki bataryaları hiç bulamıyor; buna karşılık, Seddülbahir'i çok rahatsız ediyordu. İnsan böyle bir yerde, düşman ateşi ha geldi ha gelecek diye bekliyor. Fakat bir şey olmadı. Lütfi Bey acıkmış, yemek, bira ve yoğurt getirtti. Doğrusu aferin. Ben biraz yoğurt yedim, çok güzeldi. Daha sonra buradan geri dönmek için yola çıktık. Halileli Köyü'nün oradaki suyu geçtikten sonra Vakfiye'ye geldik. Çıkarken İntepe'nin solunu iki müthiş tahrip güllesinin paraladığını gördük.

Çakaltepe ve İntepe, düşman çıkarması için çok önemliydi. Vakfiye'de bir iki ihtiyardan başka kimse kalmamış. Buradan Truva harabelerine gitmek istiyorduk. Bulunduğumuz yerden bölgeyi rahatlıkla görebildiğimizden oraya da yaya gittik. 3'üncü Alay cebel topçuları burada atış talimi yapıyorlar. Sahra Taburu, dün akşam Sarıçalı'ya alınmış. Harabeyi tam bir gizlilik içinde gezdik. İnsan, milattan önce insanlık tarihinin en önemli olayına sahne olmuş bir yerde bulununca, ne kadar garip hisler içinde kalıyor. Yalnız bazı taşlar var, yoksa harabede bir fevkaladelik yok. Buradan düşman gemilerini seyrettik. Bir de fotoğraf çektim. Geri dönüş...

ALGANER'in 11 Mayıs 1915'te Çektiği Truva Harabeleri'ni Gösteren Fotoğrafı

Yolda bazı birliklerin çalılarla örtülmüş ordugâhlarına vardık. Karşılaştıklarımızla uygun biçimde konuşarak, çiftliğe geri döndük. Uçak gördük. Yalnız birazcık ıslandık. Akşam üzeri bir uçağın İntepe üzerinde dolaştığı görüldü. Bugün birkaç top sesinden başka bir şey duyulmadı, gün oldukça sakin geçti.

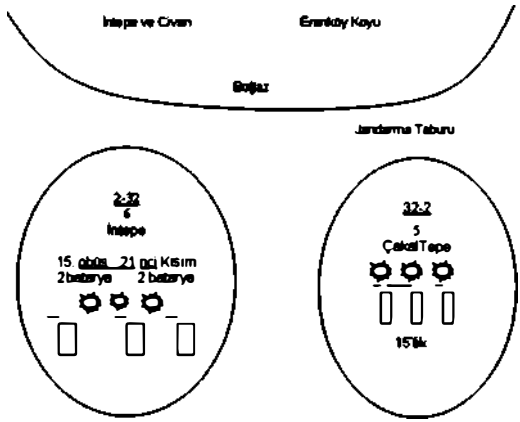
12 MAYIS 1915

Yenişehir tarafına gidecektik. Havanın kötülüğünden gidemedik. Gece, çok fazla top sesleri geliyordu.

İntepe'ye Harbiye Nazırı geldiğinden komutan oraya gitti. Karşıki durumdan Harbiye Nazırı oldukça memnun imiş, "İnşallah" diyor. Bu akşam hava sislice. Denizden bazı girişimler var, sonuca bakacağız.[6] Gece oldukça şiddetli bir çatışmanın devam ettiği işitiliyordu.

6 Bu tarihte Türk tarafının denizden yaptığı girişim Muavenet-i Milliye'nin Goliath'ı batırması harekâtı olduğu tahmin ediliyor.

13 MAYIS 1915

Yenişehir ve civarını gezmek üzere bir süvariyle hareket ettim. Ovadan, ağaçlar arasından bir yol geçiyordu. Bunu takip ediyordum. Saat 10.00'da 3'üncü Tümenden gelen bir telefonda, denizde müthiş iki patlama olduğu ve bağrışmalar duyulduğu bildiriliyordu. İnşallah dün akşamki girişim başarılı olmuştur. Gezmenin tam sırası.

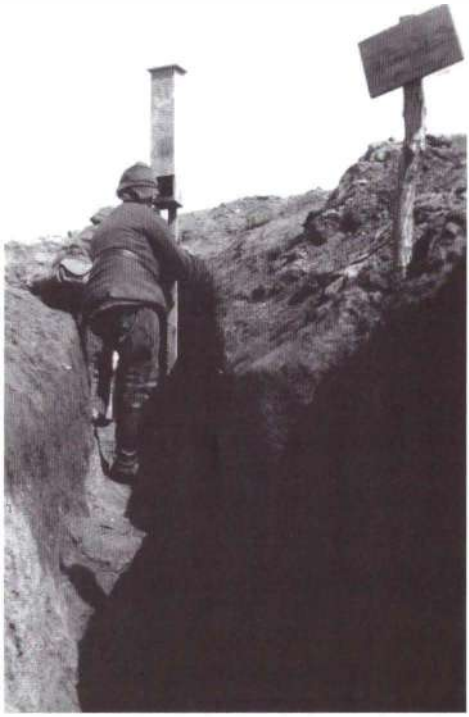
Yolda uçakla karşılaşmak iyi olmayacağından süvariye dikkat etmesini, görürse haber vermesini tembih ediyordu.

Ara sıra İntepe üzerinde uzaktan kendini gösteriyordu. Sıcak oldukça etkili. Yol bazen düz, bazen ağaçlık. Deniz ve gemiler, kısmen görünüyor.

Kalafatlı üzerinden geçtim. Burada bir haberleşme postası var. Kendileriyle görüştüm. Oradan yola devam ettim. Yenişehir'e yakın süvari birlikleri köprüyü tahribe hazırlanmış, ancak yollarını iyi gizleyememişler. Tembih ettim. Sıhhiye takımı da burada. Daha sonra çeşme yakınında attan inerek atımı oraya bıraktım. Bir asker beni Schieholtz Bey'in ordugâhına götürdü. Müfreze komutanı da burada.

Açısal olarak korunaklı yerlere girmişler. Burada oturduk ve durum hakkında görüştük. Savaş halinde böyle fikir alışverişleri iyi oluyor. Düşmanın bu bölgeye çıkmasına ihtimal verilmiyor. Dün gece bir torpidomuz, İngiliz zırhlısını batırmış; fakat Marmara'da bir İngiliz denizaltısı da bizim bir nakliye gemimizi batırmış maalesef! İnşallah yanlıştır. Gözetleme yerine çıkmak istiyordum. Bu, pek uygun görülmedi. Çünkü düşman ne zaman gözetlemede bir kişi görse buraları ateş altına alıyor ve bu şekilde sebepsiz can kayıpları uygun görülmüyordu.

Teğmen Ali, beni Yenişehir'e götürdü. Yenişehir, düşman mermileriyle yerle bir olmuş, ancak yıkılmamış. Burada da Deniz Gözcü Teğmen Krieger oturuyor. Kendisi dönüş yapmış. Köyün harap sokaklarından geçiyoruz. Uçak geçiyor. Biraz gizlendikten sonra yola devam ediyoruz. Şimdi biz buradan geçerken zırhlılar göreceğinden, oraya başka bir gizli yoldan gitmeli. Süvari Teğmen Şerif, bizi daha korunaklı bir yoldan götürdü. Buradan ancak eğilerek, gizlenerek geçebildik.

Gözetleme Anında Çekilen Bir Fotoğraf

Gözlem yeri ile tabur beraber ise burada ne gözcüler ne de telefoncular rahat iş görebilir. Gözlem de kolay değil. Doğrusu önemli

bir gözlem yerinin böyle kötü bir halde olmasına üzüldüm. Buraya hem korunaklı bir yol yapılabilir hem de gözlem yeri daha derin ve rahat olabilir ayrıca iyi bir gözcü penceresi yapılabilir. Bütün bunlara ek olarak mükemmel bir büyük dürbün ile gözlem daha etraflı hale getirilebilir. Bilmem neden bu düşünülmemiş. Alman subayı da geldi. Genç, sevimli, cesur bir subay. Görüştük, fotoğraf çektirdik.

Kolordu Komutanı kumanya gönderecekti. Fakat burada değil zannediyordum, söyledim. Herkes pek memnun oldu. Kaldığı yere gittik, burası villa imiş. Ayrıntılı bilgi verdi.

Muavenet-i Milliye torpidosu bu fedakarlığı yapmış kendisi de gidecekmiş; ama çok fazla subaya gerek kalmamış.[7] Botlar da bekliyormuş. İnşallah.

Buradan dönüş için yola çıktık Yeniköy üzerinden tamamen denize paralel ve hakim bir sahil var. Her taraftan, deniz ve düşman gemileri mükemmel görünüyor. Yalnız uçağın ortaya çıkması kötü oldu. Sesi mükemmel duyuluyor ve gittikçe bize yaklaşıyor. Atlar, ağaç altında, çalı içinde gizli. Süvariyi de uygun yere aldım. Bir süre heyecanla bekledik uzaklaşınca biz de yola devam ettik. Yeniköy'den geçtik. Burada ileri karakol bölüğü subaylarıyla görüştüm. Oradan Ovacık'a geçtik. Karşıda bir top üstünde iki subay... Oraya çıktım. Baktım kimse yok. Meğer aşağı inmişler. Sonra Teğmeni çağırtıp konuştum. Buradan her taraf gayet iyi görünüyor. Ovacık karşısında piyade çadırları da gözüküyor. Oradan, topçu cebel ordugâhına gittim. Veteriner Salih Bey eski arkadaşım, şen ve iyi huylu bir kişi. Epeyce oturdum, konuştuk. Tabur Komutanı Ali Bey de geldi. Meğer, çadırlar düşmanı aldatmak içinmiş. Hatta sahte toplar dahi varmış.

7 Çev. Notu: Muavenet-i Milliye, sahip olduğu üç kovanlı torpidoyla kıyıdaki bataryalarımıza büyük rahatsızlık veren Goliath zırhlısını susturmakla tek başına görevlendirildi. Böylece bu iş için daha fazla torpido bot ve subay tahsis etmeye de gerek kalmamıştır. ALGANER, Muavenet-i Milliye'nin bu fedakarlığı yapmasından dolayı Kolordu komutanının da bu göreve gitmekten vazgeçtiğini belirtmektedir.

Oradan hareket ettik ve köyden geçerek biraz mola verdik. Buraları gayet hoş, her taraf ağaçlık, görünmek mümkün değil. Çadırlar da gayet iyi örtülmüş.

Mahmudiye'yi sağa bırakarak gidiyoruz. Pınarbaşı'ndan geçtim. Burası da oldukça güzel, leziz su var. Dere ve ağaçlık hoş bir manzara. Yolun bir kısmı düzeltilmiş. Menderes üzerindeki Karaağaç Köprüsü büyükçe, ahşap bir köprü. Akşam oluyor. Etraf büyük çınar ağaçlıklı, koruluk ve ormanlık. Bülbüller her yerden ötüyor. Güzel ve serin bir vakitte, akşam saat 18.00'de vardık. 41 kilometre kadar bir yürüyüş mesafesi var. Bugün düşman ile İntepe arası, karşılıklı ateşle geçti. Bundan başka özellikle gece her tarafta bir sessizlik vardı;

14 MAYIS 1915

Her tarafa bir sessizlik hakim. Batan İngiliz zırhlısı Nelson imiş. Güya bir de torpidosunun battığı zannediliyordu. Hücumbotlar da sahilimize gelmişler. Allah işimizi rast getirsin. Salih Bey misafir geldiğinde eski anılardan konuşuldu. Baş ağrısı rahatsız ediyor.

15 MAYIS 1915

İntepe civarında yine her sabahki top ateşi devam ediyor.

16 MAYIS 1915

İntepe'ye büyük çaplı topların düştüğü tahmin ediliyor. Beşige müfrezesi oluşturuldu. Komutanlığına getirilen Kurmay Binbaşı karargâhtan gelmiş geçmiş. Onun anlattıklarına göre, Ruslar müthiş bir bozguna uğramış. Büyük bir Alman kolu Petersburg'a yürüyormuş. 2-3 aya kadar Ruslarla barış sağlanabilirmiş. Her şey Cenab-ı Hak'tan.

17 MAYIS 1915

Küçük kedilerin seslerinden uykum perişan oldu. Topuz'la biraz dolaştım. Civar ne hoş, ne güzel. Ağaçlar yemyeşil, gelincikler (açmış). Buralar rahat yerler- Arnavutluk veya Makedonya gibi- değil insan buraları rahat ve dinç olduğu zamanda dolaşmalı. Bu civarda çiçek pek bol. Karşıdan deniz hafif gözüküyor.

Bugün gelen haberler çok iyiydi. Bana göre Rusya harap olmak üzere. İnşallah! Esir sayısı 15.000'i geçmiş. Top ve mermiler yağmalanıyormuş.

Bizim bölgede de savaş oldukça sakin, güzel gidiyor. Düşman gemilerinden pek seyrek bir iki atış işitiliyor.

Kendime ayırdığım zamanım genellikle yapayalnız geçiyor. Oturmak için İstanbul'dan kanepe getirmediğime pişman oldum. Burada Truva'ya dair Almanca yazılmış bir eser elime geçti ama okumaya pek vakit bulamıyorum. Eser, zaten benim için o kadar enteresan da değil. Artık evden dört gözle mektup bekliyorum.

Savaş harekâtında eskiden tanıdığım kimselerle çalışmayı ne kadar istediysem de bir türlü başaramadım. Bunun nedenini anlamak mümkün değil! Cenab-ı Hak'ın her türlü takdirine itaat etmek, bu gibi zamanlarda en büyük teselli ve kuvvettir.

Dün geceki gürültü meğer köpek yavrusundan değil kedi yavrularından geliyormuş. Bir tanesini, odamın kapısının üstündeki duvar aralandığında açıp çıkarmak gerekti. Halbuki tavanda konser devam ediyor. Bu gece de bunların sesiyle geçti.

18 MAYIS 1915

Gece bir takım rüyalar gördüm. Hayırlısı. Bakalım mektup var mı? Atımla biraz dolaşmaya çıktım. Hiç top

sesinin olmaması çok garip, etrafta derin bir sessizlik var. (Güller Obası) civarındaki tepeye çıktım. Buraya ulaşana kadar epey güçlük çektim. Seddülbahir ve civarı mükemmel gözüküyor fakat, eski kalabalık zamanı nerede şimdiki hali nerede? Şimdi Seddülbahir'de iskeledeki gemiyle 5-6 zırhlıdan başka hiçbir şey gözükmüyor. Tuhaf şey. Acaba bu sessizlik ve değişim arkasında büyük bir fırtına mı saklıyor?

Geri dönüyorum. Topuz'u birdenbire bulamadım, kaçtı zannettim. Ama sadık hayvan orada duruyor. Yaya indim, sonra çiftliğe... İnsanın böyle bir çiftliği olmasından başka daha ne ister?

Dolaşırken insan uçak var mı acaba diye epey heyecanlanıyor. Salih Bey geldi. Saçlarımı kesti. Allah razı olsun. Bahçede birlikte yemek yedik.Güya ıstakozu açayım derken et konservelerinden birini açmışım, neyse. Gelen haberlerde düşman Arıtepe'ye asker çıkarıyormuş ve Mısır'dan 40.000 İngiliz geliyormuş. Demek ki yakında bir şey var. Allah kerim. Ruslar da Odessa'dan bindirdikleri askerlerini, donanmamızı işitince geri çevirmiş ve Avusturya'ya göndermişler.

19 MAYIS 1915

Dün gece Seddülbahir tarafında çatışma dehşetliydi.

Akşama doğru Salih Bey'in bulunduğu ordugâha gittim. Çok güzel, havadar bir yer. Oturduk, ayran içtim. Beraber bizim karargâha gelip süt içtik. Gündüz sakin geçmişti.

Dam açtırılıp bir kedi yavrusu daha çıkarıldı. Mektup gelmemesi canımı sıkıyordu. Geceleri mehtap başladı. Gökyüzü o kadar hoş ki...

20 MAYIS 1915

Bahçede oturup meşgul olayım diyordum. 3'üncü Tümen telefondan çağırmış. Düşmanın Beşige Limanı'na asker çıkarması ihtimali varmış. Ezine'ye giden Komutan'a telefon ettim. Sonra Ovacık'tan Hayri Bey'le telefonla görüştük. Herhalde birkaç gündür düşman bu bölgeye fazlasıyla baskı yapıyor; ama sonu hayırlı olur inşallah. Düşman donanması karşıyı daha şiddetli sıkıştırıyor.

3'üncü Tümen, Komutan için mızıkayı göndermiş. Subayı ile görüştüm. Repertuarı pek iyi doğrusu. İçinde benim de çok sevdiğim şarkılar var.

Akşama doğru Salih Bey geldi. Süt içeceğimiz sırada 3'üncü Tümen Komutanı Albay Nicolai Bey yanındakilerle birlikte çıkageldi. Komutan olmadığından beraber oturduk. Mızıka çaldırıldı. Benim sevdiğim: Die Kenizor Neil, Bot Miorgen... Birbirini takip etti. Akşamın sessizliğini bu melodiler bozuyor. Ay, hilal halinde sönük bir ışıkla Rumeli'deki savaş sahnesini, Anadolu'da geçen savaş meydanıyla yarınki savaş meydanlarını aydınlatıyor. Bugün verilen bilgi ve Liman Paşa'nın Nicolai Bey'e yazdığı mektupta, düşmanın 3-4 arasında karaya çıkarması hakkındaki haber hepimizin düşünce ve duygularını yarın açılması muhtemel kanlı sahnelere doğru çekerken, mızıka da Alman milletinin -benim özellikle evde çokça dinlediğim, mırıldandığım- vatan ve asker şarkılarını çalıyordu. Bu şarkılar, hislerimi harekete geçiriyor, canlandırıyor. Sıkıntılarımız kalplerimizden dertli dertli uçuyordu. Ne fayda ki bizim tarafımızda kuvvetimizin azlığı hoşa gitmiyordu. Fakat Allah büyük!

Komutan geç vakit geldi, Nicolai Bey ile görüştü. 3'ncü Tümen, Çıplak'taki iki taburuna harekete hazır olma emri vermiş.

Liman Paşa aynı zamanda karşı tarafta düşmanın

hücumlarının uzaklaştırıldığını ve bir makineli tüfeğin ganimet olarak ele geçirildiğini bildiriyordu.

Yemekten sonra komutan beni yanına çağırdı. Düşmanın çıkarma yapması halinde, Kurmay Yüzbaşı Hidayet ve iki süvari ile birlikte Yenişehir'e gidip oradan kendisine, Truva yönündeki Kolordu gözetleme yerinden, durum hakkında bilgi vermemi emrettiler. Ben de bunun üzerine yola çıkmak için hazırlandım. Topuz, tırnak çemberine basmış, bu biraz canımı sıkıyordu.

Bakalım yarına Cenab-ı Mevla ne gösterecek diyerek saat gece 23.00'ten sonra yattım. Uyku epey rahatsız geçti. Rüyamda esir olduğumu gördüm. Aman ne rahatsızlık verici, ne fena şey! Uyanıp da kendimi yatakta görünce çok sevindim. Gece ümit ettiğim gibi çıkmadı, oldukça sakin geçti.

Geyikli'deki gözlemde düşmanın gösterdiği faaliyetin karaya değil, daha ziyade denizden yıpratmaya yönelik olduğu anlaşıldı. O da denizaltı tehlikesi olsa gerek. Herhalde düşmanın Gelibolu yarımadasındaki uygunsuz durumunu kesin olarak tasarlamadan bu tarafa asker çıkarması pek ümit edilmiyordu.

21 MAYIS 1915

Yenişehir'e gidip müfreze komutanıyla görüşmek istiyordum. Fakat Topuz'un ayağına basamaması ve işin acil olmaması nedeniyle bugün beklemek istedim.

Akşama doğru etrafı gezmeye çıktık. Akşam ne hoş! Ormancıklar, ağaçlıklar gölgeli ve sessizlik içinde. Bülbüller şarkı söylüyorlar. Meğer komutan beni aramış. Epey geç haber geldi. Pek uzaklara gitmememizi söyledi. Posta memurlarının geldiğine memnun oldum. Hiç olmazsa sahra postamız ve telgraf bölüğü oluşturuldu.

22 MAYIS 1915

Sabahleyin Salih Bey geldi. Karşılıklı kahvaltı ettik. Öğleden sonra Yenişehir bölgesine gideceğim. Hava bulutlu ama yağışsız.

Öğleden sonra saat 14.00'te süvariyle yola çıktım. Komutan bazı görevler vermişti. Sırası geldikçe bahsedeceğim. Hava bazen yağıyor. Sarıçalı'dan geçtim. Orada Balkan Savaşı'ndan arkadaşım Yüzbaşı Sait Ali ile görüştüm. Tepeden baktık. İntepe'yi iki düşman zırhlısı bombardıman ediyordu. Mermilerin düştüğü, patladığı gözüküyordu.

Bu civarda kolordu gözetleme yerini aradım. Eski bir ordugâhın ilerisindeki tepelere göz attım. Aynı zamanda burası ağaçlık da. Buradan Yenişehir'e, ovaya yöneldim. Sahile yaklaşmadan Kalkanlı'ya dört nala gittim. Eskiden görev yaptığım 12'nci Alay 4'üncü Bölük'ten birine rastladım, memnun oldum. Şimdi Kolordu ihtiyat yerine gideceğim. Karşıki sırt uygun gibi görünüyor. Büyükçe bir bataklıktan geçmek zorunda kaldım. Tepeye çıktım. Yeniköy ile Yenişehir arasında tepe üstüne bir 38'lik isabet etmiş. Müthiş bir çukur açmış.

Sahildeki tepelere yöneldim, deniz ve sahil mükemmel görünüyor. Bozcaada'da bir iki nakliye gemisi, pek uzaklarda torpidolar, tam burnumun dibinde zırhlı küçük gemiler duruyor.

Souchon Bey'in[8] karargâhına ulaştığım zaman hava kararıyordu. Zaten istediğim de buydu ki tahkimatı gezebileyim. Souchon ile kendimize bir gözlem yeri belirledikten sonra Teğmen Ali bize eşlik etti. İyi bir subay. Kumkale'deki ileri mevzileri gördüm. Tabur Komutanı

8 Tümamiral Wilhelm Souchon, Donanma Komutanıdır.

Binbaşı Selahaddin iyi bir subaymış, askerine güveniyor. Buraları tamamen şehit mezarlığı, hatta sonradan genişletilmiş bile. Kumkale muharebe meydanında birliklere yemek götüren arabalar gürültü ediyor. Yolda durdurdum. Bazı köpekler de var, havlıyor, bu da fena. Karanlık Liman'da zırhlı var, bu sesler mutlaka işitilir.

Gündüz gözetleme yapmak ve bu yüzden oturmak zorunda kalan asker, gece istirahata, yemek yemeye çıkıyor. Ortalığa büyük bir sessizlik hakim. Seddülbahir'de düşman ordugâhı... Ah, birkaç uzun top olsa da hepsini alt üst etse. Avcı birliklerimize aydınlatma tabancaları verildi. Siperler güzel kazılmış; ama örtülmemiş. Her taraf bembeyaz. Asıl atış menzilimiz az ama hiç yoktan iyidir. Çünkü bize yakın menzilli top lazım. Tel örgüleri yapılmış. Düşman gemilerinde aydınlık yok. Denizaltılardan korkuyorlar. Geri dönüş...

Souchon'un karargâhında denizci subaylarla görüşüldü. Ali Bey'in kulübesinde yemek yedim. Fakat askerim açtı. Atlara da biraz arpa gerekliydi. Saat 22.20'de geri döndüm. Mehtap var fakat ortalığa sis ve çiğ yağıyor. Bu biraz nezle yapar. Kalkanlı'dan sonra Çıplak'tan geçerek gidiyoruz. Buradan direk yol varmış. Fakat çok dolaştık. Yolda piyade çatışması işitiliyor. Düşmanın aydınlatma tabancaları gözüküyor. Epeyce dolaştıktan sonra çiftliğe, saat iki buçuktan sonra vardık.

23 MAYIS 1915

Biraz geç kalktım. Baytar Cemal Bey, bir de elinde istediğim köpek içeri girmesin mi! Doğrusu buna çok sevindim. Cenab-ı Hak bizi her yerde sevindirir inşallah. İsmini çiftlik sahibine atfen koydum. Siyah kıvırcık bir köpek. Zavallı, ne kadar sadık bir arkadaştı. O yalnızlık arkadaşıydı bir de harb dünyasının yoldaşı.

Dün gelen haberler pek hoş değildi. İtalya eski kabinesi istifa etmiş. O halde üçlü ittifaktan ayrılmış. Savaşa katılması kesinmiş. Bu konu Souchon ile görüşülmüştü. Cenab-ı Hak şüphesiz başka yönden bir yardımda bulunur. Bu sabahki haberler de onun tamamlayıcısıydı. Gelibolu tarafındaki harekâtta düşmanın kesin bir saldırısını geri çevirmişler. Düşman çok can kaybı vermiş. Düşman gemilerinin çoğu burada bulunmadığına göre büyük ihtimalle asker getiriyor. Bakalım ne olacak, Allah büyük. Şimdi bütün zihinleri bu soru meşgul ediyor.

Komutan, dün gördüğüm şeylerle ilgili bilgi almak için bana sorular sordu, kendisine anlattıktan sonra, "Bunlar benim için kıymetli bilgiler." dedi.

Akşama doğru Beşige tarafından top sesleri işittim. Ovacık'tan sordum. Meğer dikkatsiz tabur, gündüz vakti tahkimat yaptırıyormuş. Düşman zırhlısı bunlara ateş etmiş. İşte böyle bir dikkatsizlik yaşandı, kim bilir kaç kişinin canına mal olacaktı. Kimselerden mektup almadım, evden hala haber yok.

24 MAYIS 1915

Kalvert benim odamda yatarsa beni rahatsız edecek. O nedenle bu gece öbür odaya gitmeliyim. Eve dün telgraf çekmiştim. Bakalım, ne gün cevabı gelir. Akşam İtalya'nın Avusturya'ya savaş ilan ettiği haberini aldık. Allah hiç şüphesiz bu durumda yardım edecek.

25 MAYIS 1915

İtalya'nın Avusturya'ya savaş notasını Milli Ajans'ta okuduk. Yağmur, gök gürültüsü dehşet! Akşama doğru 3'üncü Tümen karargâhına, Sarıçalı'ya gittim. Arkadaşlarla

görüştüm. İyi haber; Triumph zırhlısı Arıburnu'nda batmış.[9] Dönüşte tepeden seyrettim. Bir iki zırhlı kalmış. Birkaç da nakliye gemisi. Hemen hepsi gitmiş. Karargâha gelen ajansta bir de Rus Potemkin zırhlısının Osmanlı denizaltıları tarafından batırıldığı yazıyor. Bu Karadeniz'deki Alman U-botlardan olacak.

Akşam, gönderdiğim telgrafa evden cevap aldım. İki mektup göndermişler, hala elime geçmedi. Fakat hamdolsun hepsinin sağlıkları yerindeymiş. Akşam Müstahkem Mevki Komutanlığından gelen habere göre, Triumph'u batıran Alman U-bot, Karadeniz'de Rus zırhlısını da batırmış. Fakat bir düşman denizaltısı da şirketin 64 numaralı vapurunu kovalamış. Makriköy iskelesinde ikiye bölmüş.[10] Bereket versin, yolcular kurtulmuş, bölünen parçası ise deniz dibini boylamış. Bir nakliye gemisi daha. Queen Elizabeth'te Septe Boğazı'nda[11] yaralanmış. Aldığımız haberler memnuniyet vericiydi. Gece hoş bir mehtap vardı ve her yerde sessizlik hakimdi.

26 MAYIS 1915

Düşman zırhlılarının sayıları bir hayli azaldı. Bir top sesi bile yok. 1'inci Tümenin değiştirilip bizim Bolayır bölgesine geçmemiz muhtemel. Hayırlısı. Akşama doğru Hayri Bey'le biraz civarı dolaştım. Aman ne hoş gölgeler, asırlık ağaçlar var. Şurada harabeye benzer de bir şey... Kim bilir buralarda tarihin hangi sayfaları gömülü.

9 25 Mayıs 1915 tarihinde Kabatepe açıklarında U-21'in ateşlediği torpido Triumph'un bordasında patlamıştır. Birden yana yatan Triumph'a diğer gemiler yardıma koşmuş, ancak Triumph sadece 8 dakika içerisinde batmıştır. Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, V. Cilt, 2 nci Kitap, Genkur. Harp Tarihi Yay., Ankara 1978, s.427.

10 Bizanslıların "Makri Hori" dedikleri semt, 15. yy'da Osmanlıların eline geçince "Makriköy" adını aldı. 1925'te ulusal sınırlar içinde yabancı kökenli adların değiştirilmesi sırasında Atatürk'ün isteğiyle "Bakırköy" adını almıştır.

11 Çebelitarık Boğazı.

27 MAYIS 1915

Sabaha karşı oldukça müthiş bir gürültü işittim. İnşallah bu da bir düşman savaş gemisinin batışıdır dedim ve dediğim gibi de oldu. Hem de Majestik[12]. Cenab-ı Hakk'a çok şükür. Cenab-ı Allah yüzümüzü güldürecek.

Savaş aleyhtarı İtalyan sosyalistleri, İsviçre'ye kaçıyor. Bulgar henüz tarafsız. Gelibolu'da durumda bir değişiklik yok. Ufak tefek çatışmalar. İşittiğimize göre Kabatepe'yi bizimkiler almış. Bakalım resmen doğrulanacak mı? Düşman uçağı bildiriler atıyor. Van bölgesinde bizim Halil Bey'in tümeni sözde yenilmiş. İngilizler bizimkilere "Silahlarınızı bırakın, bize destek güçleri geliyor." diyorlar. Ne tuhaf bir düşünce.

Bugün alınan bilgilerin hepsi memnuniyet verici şeylerdir; karşı tarafta düşman, istimbotlarla, sallar üzerinde birçok araba çekiyormuş. Bizim birlikler ateş etmiş, kaçmışlar ve askerler ateş altında denize girip arabaları karaya çekmişler.

Yine Bodrum tarafında Fransız Sen Mişel zırhlısı, sahili bombardıman etmek ve bir mavna içinde top ve asker karaya çıkarmak istemiş, oradaki birliklerimizin ateşiyle 16 er ve bir subay ölmüş, topu, birkaç tüfeği ve cephaneyi karaya almışlar. Yaralıları esir etmişler.

Düşmanın bildirilerinden birinde, Türklerin yiğitliklerini kendilerinin de onaylamaları pek gurur verici bir şeydi. Topçu Binbaşı Kazım -benim eski Manastır arkadaşım- geldi, görüştük.

12 27 Mayıs 1915 tarihinde ateş desteği sağlamak üzere Seddülbahir önlerinde bulunan Majestik Zırhlısı'nda 06:00da bir patlama olmuştur. U-21 yine görev başındadır. Majestik, derinliğin fazla olması nedeniyle omurgasının bir kısmı su üstünde kalacak şekilde kuma oturmuş ve savaşın sonuna kadar da öyle kalmıştır. Mayın tarama gemileri ve diğer gemiler, zırhlıyı intizam içinde terk eden personelin tümünü kurtarmışlardır. E. Alb. A.Thomazi, Çanakkale Deniz Savaşı, Çev: E. Korg. Hüseyin Işık, Genkur. Yay., Ankara 1997, s. 82.

Bir tek top sesi işitilmiyordu. Herhalde düşmanın rahatı büsbütün kaçtı. Biraz nezle ve göz kaşıntısı rahatsız ediyor.

5'inci Piyade Alayı geldi. 1'inci Tümen Çıplak civarına gelinceye kadar burada bulunacakmış.

28 MAYIS 1915

Karargâhın Gelibolu civarına nakli tekrar gündeme geldi. 1'inci Kolordu karargâhında bekliyoruz. Bununla beraber hazırlık var. Agamemnon da yaralandı diyorlar ama inşallah doğrudur.[13]

Hele şükür, Nalbantbaşı Musa Kazım Efendi gelebildi. Atlarımı ona nallattım. Çok iyi nalladı, bahşişini de verdim. Buna memnun oldum doğrusu, çünkü nal önemli birşey.

28 Mayıs Günü Karargaha Gelen 3'üncü Tümen Mızıkası ve Eğlenen Askerler

11 Mart'ta, Agamemnon 12 isabet almıştır. Bunlardan beşi, borda zırhı üzerine rastlayarak hasar yapmamışsa da, yedisi geminin daha üst kesimine vurarak teknenin üst kısmında birçok hasara yol açtı. Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, 5'nci Cilt, Çanakkale Cephesi Harekâtı 1'nci Kitap, Genkur Yay., Ankara 1993, s. 211.

Karargâhımıza 3'üncü Tümenin mızıkası geldi ve çok hoş şarkılar çaldı. Birçok fotoğraf çektirdik.

Karargâhın harekete hazırlanması emredildi ve hazırlandık. Fakat hareket ne şekilde, nereye, ne zaman? Bunların hiçbiri belli değil. Birinci Kolordu Komutanlığı Kurmayları geldi. Ben de hareketimizle ilgili bilgiler aldım. Bizler Çanakkale'ye gidip yarın akşam vapuruyla Gelibolu'ya geçeceğiz. Komutan da sonradan şereflendirecekler. Hazırlanış, hareket oldukça karışık ve dağınıktı.

Yemekten sonra karargâh subaylarının bir kısmı yük arabasıyla hareket ettiler. Habip ve Kalvert de eşya taşınan arabayla geleceklerdi. Ben nezleden epey rahatsızdım. Gözlerim de bir taraftan sulanıyor ve kaşınıyordu. Beni rahatsız ediyorlardı.

Lütfi Bey ve Topçu Komutanı Emekli Albay Nuri Bey ile birlikte yola çıktık. Saat 22:20. Hava gayet hoş, mehtap var. Etraf gündüz gibi. Yolda hikaye anlatılarak gidiliyordu. Ben Elmas'a binmiştim.[14] Yalnız yürüyüş oldukça ağırdı. Ben ara sıra Elmas'la sürat yapıyordum. Erenköy'de biraz mola verdikten sonra yola devam ettik. Etraf sessizdi. Seddülbahir denizlerinde yalnız bir iki torpido hayal meyal görünüyor. Savaş yerinden, ara sıra top ve tüfek sesleri geliyor. Yola devam ettik. Gece yarısından sonra Arıburnu tarafından gelen müthiş gürültü açıkça duyulmaya başlandı.

Yolda karnım acıktı, biraz yedim. Ben artık yalnız ilerlemişim. Saat 04.00'te Çanakkale'ye girdim. Hava aydınlanıyor, sabah oluyor. Daha önce geçerken göremediğim harabe olmuş yerler, sabahın ışığında gözüme tamamen çarpıyordu.

14 Elmas, Haydar Mehmet ALGANER'in diğer atına verdiği isimdir.

29 MAYIS 1915

Kalenin bütün Müslüman mahalleleri mahvolurcasına yıkılmış, sahildeki Hıristiyan mahalleleri ve civardaki bir iki Müslüman evine, kazara bir şey yapılmamış. Demek ki bütün toplar sadece İslamiyet'in bağrına yöneltilmiş. Savaş, tüfek, top ve bomba gibi müthiş sesler gittikçe şiddet kazanıyor. Arkadaşlar gelmiş, yolda otomobilleri bozulmuş kalmıştı. Ben de Sevkiyat Başkanı Yüzbaşı Ziya'nın odasına gittim. Biraz dinlendim. O da geldi. Nezlem dolayısıyla bir iki çay yuvarladım. Atlarıma yer buldum. Yüzbaşı Ziya, Lapseki'ye gittiğinden, ben de odasında biraz yattım. Azıcık uyuyabilmişim. Dışarıda bir telaş... Uçak geçiyor. Havan bataryasından, gambot ve torpidolardan bir ateş koptu. Tam tepemizde bulunan askerler hiç tedbir almıyor, hepsi bir araya toplanıp bakıyor. Mermi isabet etmiyor.

Uçak yoluna devam ediyor.

Çanakkale'de nihayet iyi bir hamam açılmış. Arkadaşlar gitmişler. Gidip yıkanmak için iyi bir fırsat. Ben de gittim, bir güzel yıkandım. Hatta nezleme bile iyi geldi diyebilirim. Fakat Habip ve Kalvert hala gelmedi. Bu nasıl şey? Bari kahvaltı edeyim. Atlar nerede? Onlar da yok. Buluncaya kadar oldukça zorluk çektim. Birazdan asker de geldi. Öküz arabasıyla geldiklerinden geç kalmışlar. Biraz kahvaltı ettikten sonra yine yattım.

Yine uçak gürültüsü... Bu defa başkası, üç defa böyle oldu. Hareket için akşama doğru şirket ve araba vapuru bekliyoruz. Sonunda gece geldiler. Sevk Memuru Ziya Efendi ve Şirket kaptanı geldi, görüştük. Acaba nereden gitsek? Denizaltı tehlikesi çok. Öyleyse öncelikle karşıya Kilya'ya[15] oradan karadan Gelibolu... Allah büyük. Bizim

15 Eceabat'ın kuzey tarafındaki koy.

şirket vapuruyla Gelibolu'ya, süvarilerin araba vapuruyla Kilya'ya geçmesine karar verildi. Ben de burada biraz yemek yedim. Hatta biraz da uyudum. Vakit geldi, gidiyoruz. Süvari bölüğü karşıya geçiyordu. Biz de ya selamet diyerek şirketin 61 numarasıyla Gelibolu'ya gitmek üzere hareket ettik. Meğer dün uçak dolaşmış.

Bir zamanlar tam bir, rahat ve huzur ile sakin ve dinç fikirlerle bu bölgenin tarihi sularında binlerce şık, kibar ve oldukça güzel yolculara en medeni ve mükemmel bir nakliye aracı olan şirketin şu vapuru, bu defa savaş amacıyla bir nakliye aracı olarak, içinde birçok eşya, asker, subay taşıyor. Perdeleri kapalı, inik. İçinde yalnız bir iki lamba yanarak, gece Çanakkale sularında etrafında denizaltı arayarak, gözlemler yaparak, 10 mil süratle hareket etmek zorunda kalıyordu. Saat 00.40'ta hareket edebildik. Ben de kaptan köşkündeydim. Her ihtimale karşı birer can simidi hazırladık. İstihkâm ve telgraf bölüklerinden gözcüleri belirledim. Tam bir sessizlik olmasını ve sigaranın el içlerinde içilmesini emrettim. Arkadaşlar uyudular. Cevat Efendi de benim yanımdaydı. Etrafı dürbünlerle gözetliyorduk. Hava ve mehtap ne hoş! Seyahat etmek için ne güzel bir hava! Manzara gerisinden, batan Üsküdar vapurunun bacası gözüküyordu. İnsana çok uyku bastırıyor. Gelibolu karşıdan karanlık içinde bir sis bulutu gibi görünüyor. Sağ salim saat gece 03.00'te vardık.

30 MAYIS 1915

İskeleye yanaştık, çıktık. Bu şekilde nakil daha kolay olacak. Burada sevkiyattan bir subay karşımıza çıktı. Amele bölüğünden askerler, eşyanın çıkarılmasına ve nakline yardım etti. Ben uykusuzluktan güçsüz düşmüştüm. Hemen bir tarafa kendimi atıp uyumak istiyordum. Saim Bey geldi. Yerleri hazırlamış, fakat benim gözüm, babamın görev yaptığı eski yerin manzarasını görmesi sebebiyle askeri

idarede. Oraya gidip, babamın odasında yatmak istiyorum. Habib yine tembellik ediyor, kızıp bağırdım. Eşyamı alıp doğru idareye, babamın odasına gittim. Burada birkaç saat uyudum. Sonra Saim Bey'i yine buldum. Onun hazırladığı yere gittim. Meğer neresiymiş; bizim eski baba dostumuz ve ailelerini pek sevdiğim Fransız Konsolosu Rişar'ın odasıymış. Hatta mobilyalardan bazılarını tanır gibi oldum. Eski dost, şimdi düşman!

Herkes dürbünle iskele tarafına bakıyor. Meğer düşman denizaltısı görülmüş ve sahildeki toplar üzerine ateş etmiş. İki torpido, kükremiş aslan gibi oralarda fırıl fırıl dönüyorlardı. Birinden diğerine flamalarla işaret veriliyordu. Epey baktık, bir şey çıkmadı. Komutan geldi, Kurmay Başkanı odaları paylaştırdı. Yine odamda kaldım. Şimdilik karargâh burada. Akşam Lütfi Bey'le birlikte yemek yedik. Sonra görüşüldü. Hamdolsun atlarım da geldi. Akbaş'ta uçak bomba atmış ama bereket versin isabet etmemiş; yalnız kaçarken Topuz'un arka ayağı biraz çizilmiş.

1 HAZİRAN 1915

Sabahleyin Habip evden gelen mektupları elime sıkıştırdı. Oh hamdolsun aileden gelen ilk mektup! Çok memnun oldum. Fakat Kemal Bey'in pederinin ahirete göç etmesine üzüldüm. Mevla rahmet eylesin ve geride kalanlara mutluluk ve sağlık versin.

Postaneye gidip telgraf çektim. 1'inci Tümen'in sevkıyatıyla meşgul olunuyor. Tümen komutanı sınıf arkadaşım Yarbay Cafer Tayyar gelmiş.[16] Kendisiyle görüştüm. Yemekte sofralarındaydım. Sonra kendisini uğurladım. Hareket ettiler. Bir gün önceki gazeteyi bulmak ne kadar iyi şey. Yemeği sadece kendim düzenledim.

16 1'nci Tümen Komutanı Yarbay Cafer Tayyar (EĞİLMEZ)'dir.

Akşama Kurmay Başkanıyla Komutan, bölgeyi gezmeden geri döndüler. Şimdilik Gelibolu'da kalacaklarmış.

Bu akşam tabldot başladı. Fakat hiçbir düzen sağlama imkanı yok. Ben Cafer Tayyar'ın yanında sofralarında bulundum. Çarçabuk sofraları kuruldu. Yemekleri pek güzel geldi, imrendim. Hepsi daha barış zamanından birbirlerini tanırlar. İşte bu sebeple savaşa gitmenin keyif ve faydaları, hiç şüphesiz daha büyüktür. Bizde ise daha bunun eseri yoktu. Herkes birbirini yeni görmüş, birbirine ancak vazife icabı muhabbet ve tereddütlü bir hizmet ile bağlı. Çok kalabalığız ve eksiğimiz çok. Hiçbir şeyde bir düzen yok. Düşman karşısında teşkilatsızlık, en sakıncalı şey iken bu disiplinsizlikten bir türlü vazgeçilemiyor. Düzensizlik bir çatışma anında, en zaruri durumda yapılsa insanın yüreği yanmaz. Fakat öyle değil ki, en rahat durumlarda bile bir dağınıklık içerisindeyiz. Herhalde sabırlı ve ileriyi gören bir Müslüman askeri böyle durum karşısında kendisini; "Cenab-ı Hakk'ın elbette bunda da bir amacı vardır ve sonu inşallah hayırlıdır" ümit ve temennisiyle teselli eder ve geleceği sabırla bekler.

2 HAZİRAN 1915

Binbaşı Hafız Gani, taburuyla Gelibolu'dan geçerken beni ziyaret etti. Evden haberler getirdi. Pek ziyade sevindim. Biraz oturup veda ettiler. Cenab-ı Hak hayırlı yolculuklar versin. Akşama doğru sınıf arkadaşım Binbaşı Behram'ın da geçtiğini gördüm ve görüştük. Akşam karargâha geldi. Birlikte yemek yedik. Gece karşıya geçeceklerdi, uğurladım.

3 HAZİRAN 1915

Sabahleyin bir Alman denizaltısı, bir iki torpido eşliğinde önümüzden geçiyordu. Artık bizdeki şenlik; mendil sallamalar, selamlar... Fotoğrafını çektim, ufacık bir şeydi.

Bir Alman Denizaltısının Geçişi

Sırrı Bey İstanbul'dan dönmüştü. Evden mektup getirdi. Getirdikleri arasında potinle, bisküvi bile vardı. İstanbul'da düşman denizaltılarının, asker dolu bir nakliye gemisini, daha limandayken nasıl havaya uçurduklarını anlattı. Son derece feci. Bütün asker ve subaylar şehit olmuş, kurtulanlar da ağır yaralı. Cephane mahvolmuş. Acaba bu facianın sorumluları kimler? Bu ne basiretsizlik, bu ne tedbirsizlik! Savaşın başlangıcından beri aynı hâl devam ediyor. Hiç kimse uyanık olmuyor, kimse önem vermiyor, kimsenin umurunda değil. Bu kadar vatan evladı boş yere mahvolup boğulup gidiyor, düşünen yok.

Akşama doğru, saat 17.00-18.00 arası, küçük ata biraz bindim. Hastaneye kadar süratle gidip geri dönüyordum. Yirmi dakika geçmemişti ki yolda, geri dönmekte olan Komutanın aracına rastladım. Bana her fırsatta bir hoşnutsuzluk belirtisi gösteren bu kişi, mutlak buna da bir şey söyleyecektir diye aklımdan geçti. Karargâha dönüşte Hayri Bey, Komutanın canının sıkıldığını ve böyle olursa karargâhta güvenliğin kalmayacağını söylediğini bildirdi. Ben de böyle giderse Komutanı hizmetimden memnun

edemeyeceğimi zannettiğimi söyledim. Ya rabbi, nedir bu benim başıma gelen? Niçin barış zamanında tanıdığım, alıştığım birlik veya makamla ciddi görevler karşısında bulunmayayım? Hiç şüphesiz, adam kayırmanın her zaman bu gibi sakıncaları vardır. Ben zaten, yerime diğerini bırakarak, her işi yoluna koyduktan sonra en fazla yirmi dakika hayvana nefes aldırmak için dışarı çıktım. Bu durumu büyütmek ancak karşı duyguların hal ve derecesini gösterir. Güvenliği üzerine alan olmazsa, görülecek iş daima tatsız, faydasız ve sakıncalı olur.

Anlayamadığım bir şey varsa o da bu zat. Şu münasebetsizden bıktım. Bana iyi davranırken, bu görevimde birdenbire memnuniyetsiz davranış belirtileri göstermeye başladı.

Bugün artık, onun bu davranışı üzerine oluşan üzüntümü saklayamadım. Olayın değerlendirmesini yapmak üzere birliğime gittim. Daima, parlak, korkusuz ve üzüntüsüz olarak yazmayı arzu ettiğim hatıratımın sayfalarından bir tanesini, bununla karalamaya mecbur kaldım. Cenab-ı Allah sonumu hayırlı eyleye!

Bununla birlikte, bütün iyi niyetimle söylüyorum, beni böyle sıkıntılı görevlere vermesine bir şey diyemem. Yarın ben ve İstihkâm Komutanı bölgeyi dolaşmaya çıkacağız. Ben de akşamdan tebliğ ettim. Bu görev bize tebliğ edildi.

4 HAZİRAN 1915

Topuz yine ayağına basmış, ben de küçük ata bindim. Saat 08:00'de hareket ettik. Mülhak[17] Yüzbaşı Hamdi de gelecek. Atı hazırlanmadığından geç kaldı. Epey dolaşarak doğru yolu bulabildik.

17 Orduya sonradan katılmış subay sınıfından olan anlamında kullanılmıştır. Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük, Ankara 2004, s. 720.

Yeniköy'e giriyoruz. Kavaklı üzerinden geçtik. Çünkü iniş yokuş çok. Kavaklı'da kimseler yok, köy bomboş. Bu bölge oldukça kesik arızalı. Yeniköy'e varmadan terkedilmiş bir ordugâhta birçok kangal teller gördük. Meğer depo istihkâm bölüğü, buradaki işleri sırasında bırakmış. Daha sonra, tepedeki topların yanına çıktık.

İki yerde ayrı ayrı 3 tane 15'lik ağır top var. Birincinin komutanı Topçu Üsteğmen Aziz, anlayışlı bir subaya benziyor, diğerinin ise –bu top daha iyiymiş- Teğmen Ahmet Latif.

Toplar esasen Sultan Aziz zamanından kalma, yivleri bozulmuş, menzilleri azalmış. Biri kurşun sargılı dane, diğeri şarapnel. Kurşunlular atış esnasında fena halde duman çıkardıklarından, dumansız barutun faydası etkisiz oluyor. Geçen seferki Gelibolu bombardımanı esnasında ateş etmişler fakat yetiştirememişler bile. Bu toplar Vasitepe'ye karşı konulmuş, sahili görmüyorlar. Kör noktaları çok, denizi görseler de menzilleri yeterli değil. Bunların batısında Sivritepe var. İtalyanlar tarafından zamanında avcı siperleri yapılmış. Topların önüne tel örgüsü yapmışlar. Fakat pek baştan savma, oldukça alçak ve kısa yapılmışlar. Topları daha fazla maskelemek gerekiyor. Düşman torpidosu karşıda gözüküyor.

Buradan Yeniköy'e indik. Grup Komutanı Yüzbaşı Halit ve bir topçu Teğmene daha rastladık. Grup Komutanı terbiyeli, iyi bir subaya benziyor. Biraz oturulup görüşüldü. Sonra mantelli topların yanına gittik. İki mantelli top yan yana dumansız barutla ateş ettiklerinden mühimmatı iyi. Bunlar Çınarlı Limanı sahiline karşı mevzii konmuşlar. Mevzileri gizli değil ve yandan saldırılara müsait. Hoş, toplar gömülmüş ve üzerleri örtülmüş. Yalnız limanın sahilini görebiliyor. Kör noktamız çok. Başka mevzii bulmak da kolay değil. Sahile daha fazla sokulmak lazım. Yalnız

sağdaki iki top daha geri alınırsa hem gizlenmiş olur, hem de saldırılardan korunmuş olur.

Arkadaşlar acıkmıştı. Atların yanında yiyeceklerimiz gelinceye kadar biraz bekledik. Buradan, piyadenin açtığı gizlenmiş varış yolundan aşağı limana yaya hareket ettik. Yol kısmen arazinin arızasından istifade etmiş.

Yukarıdaki mantelli topların kuzeydoğusunda ayrıca sahra topları için yer ve piyade siperleri de hazırlanmış.

Dereye indikçe sıcaklık arttı. Bir saatten fazla bir zamanda piyadenin yanına vardık. Tepelerden, deniz kenarında piyadenin bütün gücüyle çalıştıkları görülüyor. Bölük Komutanı yanımıza geldi, durum hakkında bize bilgi verdi. Bölük 17/1 3'üncü bölgesi Göktepe'den Despota Limanı'na kadar olan 6 kilometrelik bir oldukça büyük sahil kısmı idi.[18] Bununla birlikte bölük bu görev dahilinde birçok tahkimat yapmıştı. Deniz içine tel örgüler çekilmiş ve sahili dövmek üzere de tahkimat ve birleştirme yolları yapılmıştı. Ancak, meydanın atışa daha müsait olması için vadiyi temizlemek lazımdı. Buraları yaya dolaştık. Gerekli tertibat hakkında bilgi verildi. Tümen siperlerini biraz tıraş etmek lazım ve dışarı çıkış basamağı yapmak lazım. İş bittikten sonra geri döndük. Bu defa diğer yoldan çıktık, epey yorulduk. Tepeye çıktıktan sonra çok rüzgar vardı. Değirmenlerin manzarası pek hoş. Fakat kolların pek çoğu kırılmış, alınmış. Bundan dolayı tahkimatların üzerini örtmek lazım. Zaten köy evlerinin ahşap aksamları da bu şekilde alınıyor.

Grup Komutanının evine vardık. Orada bekledik, yorgunluktan serilmişiz. Bu hararet üzerine gül şurubu pek nefis geldi. Aferin Yüzbaşıya! Saat beşe geliyor, dönüş zamanı... Bu defa diğer bir yolla, Fahri Paşa'nın açtığı cadde

18 17'nci Alay, 6 ncı Tümene bağlı bir birlik olup komutanı Yarbay H. Nurettin (Tümgeneral ÖZSU)'dir.

üzerinden döndük. Arazi nispeten daha arızasız. Caddenin Gelibolu çıkışına bir de adına dikilmiş bir taş bulunmakta. Gelibolu'nun değirmenleri kanatlarını rüzgara vermiş duruyor. Karargâha geldiğimizde saat 18.30 olmuştu.

Akşama doğru Almanların bir denizaltısı daha geçiyordu. Gördük, bu başka bir sistem, uzun ve yumurta şeklinde. Daha güzel. Öksürük, nezle fena halde sarsıyordu. Odamdaydım ve yattım.

5 HAZİRAN 1915

Sabahleyin Kurmay Başkanına brifing verdim. Vücudum epeyce rahatsızdı. Sonunda eczaneye reçete yazdırmak zorunda kaldım. Gece çok öksürmüştüm. Fenere gelen havan cephanelerini saydım. (120 sandıkta ikişer 15 havan adi kısa dane)

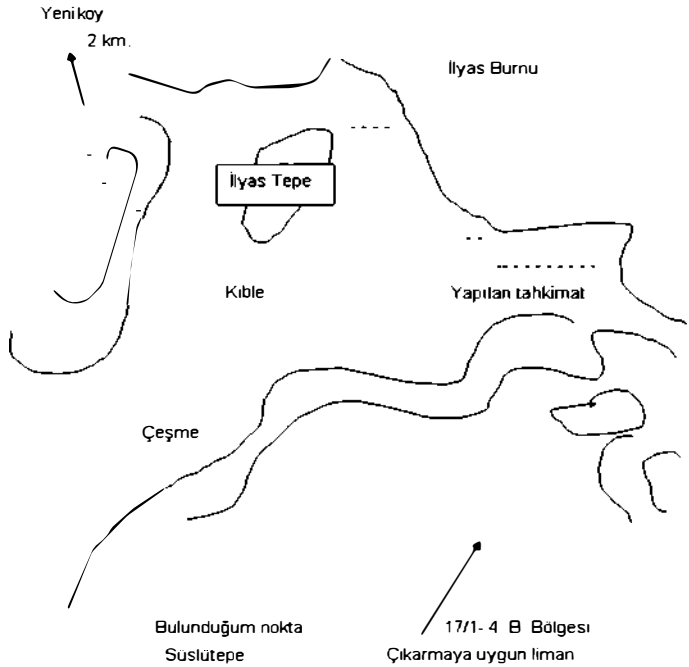
6 HAZİRAN 1915

Bu gece çok öksürdüm. Hava daha sakin. Güney Grubunun karşılıklı taarruzu ile düşman elindeki siperlerle 17 askeri alınmış. Meğer bir gün önce düşmanın bizden aldığı siperlermiş. Midilli açıklarında bir de gemileri batmış. Yarın bölgeyi gezmeye gideceğiz.

7 HAZİRAN 1915

Saat 08.15'te Elmas'a binerek bir süvariyle yola çıktım. Önce Fahri Paşa Caddesine, oradan Atıf Bey Çiftliği yönüne hareket ettim. Arazi insanı oldukça aldatıyor. Elde muntazam bir harita da yok. Yolda giderken Boşnak bir göçmen çobana yol sordum. Zavallıcağız bildiği kadarıyla yolu tarif etti. Yeniköy görünüyor. Vasitepe yönü diye takribi olarak hareket ettik. Yolda kara kara kocaman sinekler etrafı sardı. Atı sokuyor ve çok rahatsız ediyorlar. Tepede attan indim, ben yaya ilerledim. Bir liman görünüyor. Burası

Çınarlı Limanı'nın aşağısı olmalı. Pek önemli olduğu belli. Askerler tahkimat yapıyor. Kısa yoldan geri döneyim derken sağda bir batarya gördüm. Oraya giderken yanıma Mıntıka Bölük Komutanı Yüzbaşı Abdülkadir geldi ve açıklamada bulundu. Doğrusu memnun oldum. Bu sayede epey bilgi alacağım.

Bataryada tahminen 6 adet mantelli var. Bölük Komutanı tahkimat hakkında bilgi verdi. Burası İlyas Burnu, Akyartepe ve Süslütepe. Meğer Vasitepe'yi sağda bırakarak geçmişim. Batarya yeri de Yeşiltepe. Grup Komutanı Yüzbaşı İhsan da bilgi verdi. Batarya yerini ben de beğenmedim. Saldırılara müsait, açık bir yerde. Grup Komutanı iki yer gösteriyor:

Biri, bataryanın sol gerisinde, burada saldırılardan gizlenerek endirekt ateş edebilir. Diğeri Harap Damlar (Harabeler) Tepesi'nin dışında, burası da bir limanı ateş altına alabilir. Batarya ikiye bölünerek bu yerlere konulmalı, benim fikrim de bu yöndeydi. Komutan ise burasıyla ilgili geçmişteki bazı deneyimlerinden de yola çıkarak bataryanın burada kalmasını uygun bulmuştu.

Bakla Burnu ve havalisi mükemmel gözüküyor. İşte (liman olarak kullanılmak) için burası uygun bir bölgeydi. Vasitepe'ye gittim. Orada iki 15'lik ağır top yalnız (İlyas) Burnu istikametine tabya edilmiş, Bakla Burnu tarafını pek dövemiyor. Eski toplar, geçenlerde düşman zırhlıları buraya ateş etmişler, büyük çukurlar açılmış. Bu batarya da dört isabet ettirmiş fakat hiç etkisi yok. Denizde düşmanın yine her zamanki torpidosu var. Şekiller müthiş. Dönüş yolu... Yolda küçük at huysuzluk ediyor çünkü çok bunalıyor. Solda Atıf Bey Çiftliği görünüyor. Yol, ine çıka devam ediyor. Dönüş saat 15.00'te. Gözlerim fena halde yanıyor, kaşınıyor, öksürük yine başladı. Bu durumdan fazlasıyla rahatsızım. Biraz uyudum.

Gerek buradaki durumumuz gerekse diğer bazı durumlar yüzünden siyasete karşı sabrım tükeniyorsa da dişimi sıkmaya ve sabretmeye cidden gayret ediyorum. Cenab-ı Hak sonumuzu hayırlı etsin.

8 HAZİRAN 1915

Gece çok kötü geçti. Öksürmekten uyuyamadım. Gözler de rahatsız. Öğleden sonra biraz hafifledi. Deniz üzerinde ara sıra gelen vapurlar gözüküyor. Bu manzara pek hoş, fakat ben ruhen kendimi biraz muzdarip görüyorum. Hayırlısı. Bugün de mektup aldım çok şükür.

9 HAZİRAN 1915

Bahse konu bir şey yok. Saçlarımı kestirip tıraş oldum, rahat ettim. Düşman Yenişehir ve Beşige civarını bombardıman etmiş. Acaba sonuç nedir? İki gündür de Saros'ta torpidosu yok, tuhaf şey!

10 HAZİRAN 1915

Fırtına hala devam ediyor. Akşam Tahir Bey ince dokundurmalar yapıyordu. Yine rütbecilik, sonuç olarak terbiye ve disiplinden yoksun bir herif, canımı sıktı. Böyle kişilerle nasıl ortaklaşa çalışacağımı ve ne yapacağımı bilemiyorum. Cenab-ı Hak hayırlı eylesin. Yarın dolaşmaya karar verdim.

11 HAZİRAN 1915

Küçük at, 08.00'de geldi. Fakat süvari hala yok. Bu nedenle yarım saat sonra hareket edebildim. Atıf Bey Çiftliğine doğru hareket ettik. Rüzgar çok fazlaydı. Silahdaroğlu Çiftliği'ne saptım. Orada 17'nci Piyade Alayı askerleriyle birlikte çadırları vardı. Amacım Yıldız yönünde gitmek iken dereler, vadiler bizi dolaştırıyorlardı. Dolaşa dolaşa yine Vasitepe gerilerine düşmüştüm. Ancak yükseğe çıkınca uyum sağlayabildim. Yolda 6'ıncı Topçu Alayı Komutanı ve heyetine rastladım. Korunaklı yol arıyorlar. 6'ncı Tümenin bu bölgeye doğru yanaşması sebebiyle arazi üzerinde birliklerin yerleşmesi açıkça görülüyordu. Güneyli Çiftliği'nden önce 17'nci Alay 5'inci Bölüğü'ne rastladım. Çiftlikte de bir istihkâm bölüğü var. Meğer Kargacık bataryasının yanından geçiyormuşum, az daha geçip gidecektim. Çeşme yanından sapıp bataryaya girdim. Subayları geldi, görüştüm. Mevziiler fena değil. 4 top var, diğer 2 top henüz yerlerine konulmamış. Güneyli Limanı, Yıldız Limanı bir kısmı da Yeşiltepe'ye doğru dövüyor. Ancak sağdaki 4 topu ileri almak lazım. Buradan Yıldız'a

geçtik. Yıldız Tabya'nın güneybatı sırtları, Kargacık'ın son kısımlarını görüyor. Buraya da bir batarya ister. İleride bir piyade bölüğü ordugâhı görünüyor. Yeni gelmiş. Tel örgüleri mevcut. Buraya siperler kazılmış, topçu mevzileri de var. Yıldız Tabya kışlası bombardımanla harap olmuş. Batarya (mantelli 6 top) mevzii daha örtülü otlar içinde görünmüyor. Yeşiltepe ve Bakla Burnu civarını dövüyor. Batarya önünde piyade tahkimat noktaları yapılmış ama içi su dolu, herhalde buraları düzenlemek lazım. İlerideki piyadenin yanına giderek 17'nci Alay'ın 6'ıncı tabur 1'inci bölüğü subaylarıyla görüştüm. Biraz mevzii dolaştım. Atları getirttim. Buradan merkez tabyaya, oradan birçok dere ve toplanma hattından geçtim. Meğer merkez tabya sağımda kalmış. Ben de Bolayır'a gelmişim. Köy içi harap olmuş. Türbeyi göremedim. Buraya babam merhumun zamanında bir defa gelmiştim. Bu tepeler pek önemli. Şoseden Bolayır İskelesine yöneldim. Yolda iyi olan yaralılardan bazıları yaya olarak geri dönüyorlar. 6'ncı Tümen Kurmay Başkanı Yarbay Selahaddin'e rastladım, birlikte tümen karargâhına geldik. Karargâh çadırları bir sırt üzerinde, denizi görüyor. Deniz köpürmüş, rüzgar çok. Bu mevki yazın çok güzel olacak. Tümen Komutanı Yarbay Şakir'i önceden tanırdım. Oturduk, ben biraz balık yumurtası yedim. Dün bir düşman denizaltısı görülmüş, ateş edilmemiş, kaçmış! Saat 17.00'den sonra döndük. Yol sahili takip ediyor. Çok iyi, hiç sıkılmıyor insan. Saat 18.30'da karargâha geldik.

12 HAZİRAN 1915

Mektuplar geldikçe pek seviniyorum. Bizim nezle, öksürük hala devam ediyor. Kuzey ve güney tarafı gerisinde yine bazı hücumlar püskürtülmüş; yalnız Amerika'nın rengi pek hoşa gitmiyor.[19]

19 Çev Notu: Burada Amerika'nın İtilaf Devletleri'ne daha yakın göründüğü kastedilmektedir.

13 HAZİRAN 1915

Nezle ve öksürük, geldik geleli beni bırakmıyor. Geldiğimizden beri top sesi işitilmezken bugün derinden cehennemin iniltisi yine kulakları dolduruyordu. Ordu karargâhımıza bombardıman edilmiş. Kızıl Haç'tan iki Alman kadın karargâha geldiler. Liman Paşa'nın karargâhına gideceklermiş. İngilizlerin bombardımanı sebebiyle gidememişler. Torpido ile İstanbul'a geri döndüler.

Akşam Kurmay Hayri tarafından tebliğ edildi: "Haydar Bey, sizi üzüntüyle kaybediyoruz. Ordudan emir; Anafartalar Bölgesi Komutanı Wilmer Bey'in emrine tayin edilmişsiniz ".[20] Cenab-ı Hak hayırlısını versin. Yine görevdeyken, savaş esnasında bir memuriyet değişikliği daha... Olur şey değil, hoşa gider birşey değildi. Her türlü sakıncası vardı. Fakat bir de düşündüm. Bu karargâhta bazı noktalardan zor durumda bulunduğumu hissediyor ve bu benim biraz rahatımı ve neşemi kaçırıyordu. Herhalde böyle zamanlarda durumu görev diye kabul edip sonuca ulaşmak için iki elle sarılmaktan başka çare yoktu. Bu şekilde birçok defa yer değiştirerek herhangi bir göreve tamamen alışmak mümkün değil. Bir de bu subay iş görüyor mu, görmüyor mu diye bakılmadan diğerlerine yapılan muamelenin yapılmaması büyük bir sakıncadır. Savaşa sonuna kadar katlanmaktan başka çare yok. Savaş sonunda herhalde bu konuyu sağlam bir noktaya bağlamak gerekliydi.

14 HAZİRAN 1915

Gece hemen uykusuz ve sıkıntılı geçti. Sabahleyin hemen hazırlanıyordum. İdare ile ilişiği kestim. Hala orada işin içinden çıkmak mümkün değil.

20 Yarbay Wilmer, Anafartalar Bölge Komutanı olarak 6-10 Ağustos Arıburnu, Conkbayırı ve 9 Ağustos Birinci ve 21 Ağustos İkinci Anafartalar Muharebelerinde bu görevde bulunmuştur. Haydar Mehmet ALGANER de bu tarihten sonra Anafartalar Bölge Kurmay Başkanı olarak Yb. Wilmer'in emri altında görev yapmaya başlamıştır.

Çarşıda biraz işimi gördüm. Yemekten önce Komutana veda etmek üzere karargâha gittim, oturdum. Kahve içtim. Bir, geldiğim zaman bir de giderken... Biraz konuşuldu. Adiyö! Saf ve temiz dileklerde bulundu. Yemekten sonra gidecektim. Yemek yedim. Komutan, ordu karargâhına gidecekmiş, gidecek ise otomobile alayım lütfunda bulunmuşlar. Teşekkür ederek kabul ettim. Eşya ve hayvanları yola çıkardım. Yemekten sonra arkadaşlara Allah'a ısmarladık dedim. Saat 12.00'de otomobil ile hareket ettik.

Burada ailemden daha düzenli mektup alıyor ve her gün gazete okuyordum. Bir de özellikle yazın vücudumun kaşıntıları için iyi gelen güzel mavi denizden, merhum Kemal Bey'in çok sevdiği denizden ayrıldığıma memnun değildim. Yolda mürettep Taburu gidiyordu. Yoldaki kolları oldukça düzgün. Balkan Savaşında böyle bir şekil asla görülmemiştir. Ilerhalde büyük bir ilerleme eseriydi. Askerler ve yol durumu gayet iyi. Bazen boğaz görünüyor. Yolda lastik patladı. Yapılması yarım saati aldı. Pazarlı'yı geçtikten sonra lastik yine patladı. Bu durum çok vakit kaybetmemize neden oldu. Dönüşümüz nerdeyse bir saatten fazla sürdü. Yolda Komutanla durum hakkında görüşüldü. Artık karargâha yaklaşıyoruz. Karşıdan Von Freze, benim eski komutanım, geliyor. İkimiz de çok sevindik.

Saat 17.00'den sonra ordu karargâhına vardık. Kurmay Başkanı Kazım Bey'in çadırına girdik.

Burası birçok toplanma hattı arasında bir yer. Çamlar altında çadırlar kurulmuş. Dün düşman burayı bulup bombardıman etmiş çok fazla zarar yok ama epey bozulmuş. Ama sessizlik sağlanmış. Karargâhta herkesin yeri değiştirilmek isteniyordu. Yalnız Kurmay Başkanı pek taraftar değildi. Kendisiyle konu hakkında görüşüldü. 1'inci Şube'ye gittim. Orada tanıdığım arkadaşlara rastladım. Memnun oldum. Uykusuzluktan başım sersemdi.

Yakından tanıdığım Bavyeralı Wilmer Bey hala gelmemiş. Ekrem Bey onu almak için İstanbul'a gitmiş. Ne zaman geleceği belli değil. Akşama Kurmay Başkanı ile birlikte yemek yedik.

Liman Paşa'nın çadırı çok uzak. Geceleri köyde yatıyor. Eşyaları geldi. Bir çadır gösterdiler.

Von Freze henüz gelmemişti. Fevzi Bey geri döndü. Tekrar dua ettim. Biraz sonra yattım. Piyade çatışması, ara sıra topçu ateşi kuzey grubunda oldukça yakından işitiliyor. Yine uyuyamadım. Sabaha yakın biraz dalacaktım fakat uçak oldukça yakından geçti, geri dönerken beni görmedi Topçu ateş ediyor. Sabahın vermiş olduğu uyku mahmurluğuyla kalktım.

15 HAZİRAN 1915

Karargâhta arkadaşlar bombardıman şakası yapıyorlardı. Kuzey Grubu karargâhından, Kemalyeri'nden Kurmay Ohrili Kemal telefonla haber verdi:[21] Fransız'ın monitör zırhlısı gelmiş, o halde bombardıman hazırdı. Biraz sonra bu bölgeye ateş ettiği anlaşıldı. Kemal Bey, kurmay yüzbaşılarımıza meğer telefonla haber veriyormuş; "Bomba geliyor!". Telefonla haber verilen bomba biraz sonra yanımızda patlıyordu. Cevap geldi! Hep gülüşüyorduk. Fakat 10-15 dakikadan fazla devam etmedi. Ancak, bu telefon muhaberesi hatırlanmaya değer pek hoş bir şey oldu.

Biraz sonra Von Freze Bey'le görüştüm. Pek memnun oldum. Öğle yemeğini arkadaşlarımla birlikte yedik. Esat Paşa geldi. Hatta birlikte otomobiliyle gitmek nasip oldu. Kurmay Başkanı Kazım "Keşke böyle olsaydı diyordu." Bu

21 Binbaşı Ohrili Kemal, 25 Nisan 1915 Arıburnu Muharebelerinde 3 üncü Kolordu Harekât Şube Müdürlüğü görevindeyken daha sonra Kuzey Grubu Karargâh Kurmay Subaylığı görevine atanmıştır. Bkz. İsmet Görgülü, a.g.e. s. 83, 89.

akşam da kalıp yarın gitmeye karar verdim.

Akşam, Telgraf Yüzbaşı Hilmi'nin çadırında, arkadaşlarla oturup biraz eğlendik. Çadırımda bir Alman gazete muhabiri daha yatacak. Bizim Kalvert de ikide bir herifin karşısına çıkıyor. Biraz sonra yattım. Bu gece daha sakin.

16 HAZİRAN 1915

Uyumuşum, fakat şafakla adeta mitralyöz gibi top ateşi sesi geliyordu. Sesler Güney Grubunda topçu düellosundan kaynaklanıyormuş. İntepe'de de işitiliyordu.

Savaşın bu bölgelerde oluş şekline dair binlerce esrarengiz hikaye anlatılıyordu. Hepsi de Türk askerinin yiğitlik ve kararlılığıyla ilgiliydi. İnsan gurur duyuyor ve ümit ediyor. Allah büyük. Diyelim ki birkaç manga; bir tümen düşmanı ta denize kadar sürüyor, askerin biri Arıburnu'nda matarasını suyla doldurup komutanına getiriyor, diğer biri düşman askerini ensesinden yakalayıp Kolordu Komutanına getiriyor. Bunun gibi daha birçok hikaye... Siperler gayet iyi halde. Asker yemek hatta sigara kuyruğunda...

Buna karşılık da işin evveliyatı hakkında gizemli hikayeler anlatılıyor.

Şevki Paşa Haritası'ndan Arıburnu Civarı

Bombardımana karşı karargâh etrafında hemen korunaklar yapılıyordu. Mektup yazdım. Bugün hareket istiyordum.

Bugün de bizim Topuz'un ağzı dudağı şişmiş. Birlikte götüremeyeceğim. Buraya bırakmalı. O halde küçük atla Kemalyeri'ne kadar gideceğim. Eşyamı araba ile öğleden sonra Anafarta'ya yola çıkardım. Ben de Von Freze Bey'le epey görüştükten sonra bir süvari ve küçük atlarla birlikte Kemalyeri'ne doğru yola çıktım. Kurmay Başkanı Kazım, uyuduğu için göremedim. Arkadaşlarla vedalaşarak hareket ettim.

Gittikçe düşmana yaklaşıyorduk. Bir tepede uzaktan deniz görünüyor ama gemi yok. Jandarma askerimiz yolu gösteriyor. Kemalyeri'ne vardık. Ordugâh bir vadi altında, biz daha yukarı çıkıyoruz. Burası Mustafa Kemal Bey'in karargâh yeri imiş. Zamanla ismi Kemalyeri kalmış. Atları tekrar orduya gönderdim. Toplanma hattına, epeyce yukarı çıktım. O ne? Kurşunlar daha yakın işitiliyor. Öyleyse batarya mevzimiz yakın ve düşmanın, top mermilerinin yakınlara düştüğü hissediliyor. Paşa yatıyor. Kurmay Başkanı Yarbay Fahri tahtadan barakalarda oturuyorlar. Birazdan Kurmay Binbaşı Kemal de geldi. Görevimizi anlattım. Hiçbir şeyden haberi yok. İrfan Bey ne olacak diyorlar; zaten ben de ona sıkılıyorum. Yeni karargâhıma gideyim dedim. Fakat bugün kalmamızı teklif ettiler ben de kabul ettim. Eşyamın buraya gelmesi için İrfan Bey'e telefon ettim. Eşya sonunda geç vakit geldi.

Kemal Bey gözlem yerinden bana, durumu göstereyim dedi, gittik. Amele, kazmakla meşgul. Gözlem, batarya devriyesiyle gerçekleşiyor. Buraları kum torbalarıyla korumalı. Dürbüne gözümü koyduğumda bir de ne göreyim; düşmanın bütün siperleri göz önünde. Öyle bir panorama ki dünyada görülmemiş bir şey. Arıburnu'na hakim civar

tepeler, kazma kürekle delik deşik olmuş, rengi değişmiş. Bizim ordugâhlarda ise, sözde gizlenmiş yoldan geçen askerler görünüyor. Hatta bir askerin kuşak çözdüğü, gerek düşmanın gerekse bizim askerin hafriyatla uğraştıkları, bazen mermilerin tozu dumana kaldırdığı mükemmel şekilde gözüküyor. Karşıki adaların hepsi göz önünde. Kemal Bey'e düzenli şekilde bilgi veriliyor ve ben de bu bilgileri doya doya dinledim. Biraz sonra Paşa ile görüştüm. Kurşunlar baş üstünden vızıldayarak geçiyorlar. Tek tük ateş oluyor. Bazen topçular düello ediyor. Fahri Bey'in odasında yemek yedik. Pek iyi görüşüldü. Geceyi uçağa karşı korunma yeri olarak hazırlanan yerde geçirdim. Kurşunlar kestane fişeği gibi patlıyordu.

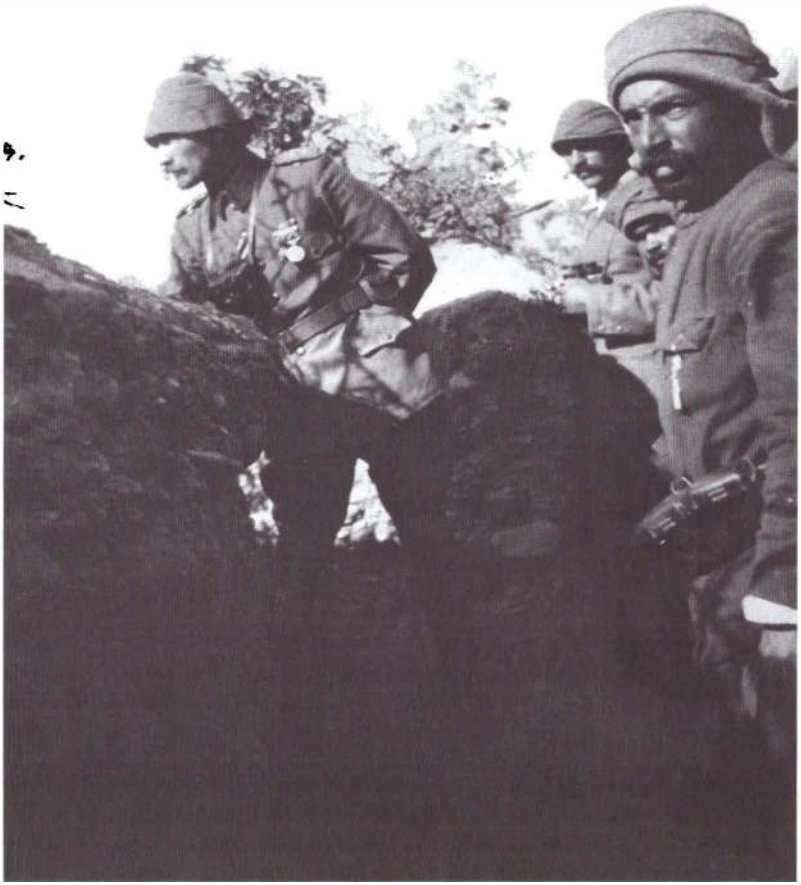
Uçak, Gelibolu ve Lapseki'ye bomba atmış. Lapseki'de şehit var. Gelibolu'ya bir şey olmamış.

17 HAZİRAN 1915

Gece iyi geçti. Hatta süt bile bulabildim. Bugün 19'uncu Tümen mevki cephesini gezmeyi teklif ettiler. Öğleden önce hazırlandım. Atlarım ordu karargâhında bulunduğundan süvarilerden bir ata bindim. Bir de askerle yola çıktık. Önce vadiye indik. Buradan diğer vadiler arasına saptık. Tekrar bir yokuş çıktık. Burada nöbetçi; "Attan inin" dedi, biz de indik.

Burası hem denizden hem de düşman mevzilerinden görünüyor. Adeta korunaklı bir yoldan geçiyorum. Yolda rastladığım bir imam efendinin yakınından kurşun geçmiş, dikkat etmemiz gerektiğini söylüyordu. Bununla birlikte kurşunlar baş üstümüzden bazen vızıldayarak uçuyordu.

Yolu ve buranın durumunu askerler daha iyi bildiğinden, bunlara uymak lazımdı. Bizim asker şu burundan sonra dört nala gitmemiz gerektiğini söyledi; çünkü düşman

ALGANER, ATATÜRK'e Ait Bu Meşhur Fotoğrafı 17 Haziran 1915 Tarihinde 19'uncu Tümeni Ziyareti Esnasında Çekmiştir. Fotoğrafın Türkiye'deki tek orjinali Çanakkale Deniz Müzesi Komutanlığı'nda sergilenmektedir.

oraya bazen makineli tüfekle ateş edermiş. Önce geçti sonra dört nala kalktı. Acaba bu esnada bir şey olacak mı diye içimizden geçen heyecan, sonradan düşünülürse gerçekten iyi bir hatıra oluşturuyor. Dört nala oradan diğer bir vadiye geçtik. Burada ihtiyat birliği talim ile meşgul. Hepsinin gönlünü hoş edecek bir iki kelime söyleyerek geçtikten sonra, Mustafa Kemal Bey'in karargâhına vardık. Saat 12.00 civarıydı. Kemal Bey'in çadırına girdim. Ooo, diyerek iki eski arkadaş samimiyetiyle sarıldık. Albay olmuş ve Altın Liyakat ve Gümüş İmtiyaz Harp Madalyaları almış.

Gerçekten bu Arıburnu Savaşında da bulunmuş, yararlılık göstermiş. Oturduk, geçmişin ufak bir tarihçesini yaparak, gerçekten övünülecek olaylar hakkında görüştük. Kurmay İzzettin de oradaydı. Arıburnu Muharebelerini nasıl idare ettiğini anlattı. Başlangıçta sahilden savunulmamış. Hatta düşmanın asıl nereye ve ne kadar kuvvetle çıktığı bile kesin olarak bilinemiyormuş. Sonunda Bigalı'da ihtiyatta iken bir haber üzerine Arıburnu'na yürümüş ve yolda düşmana rastlayınca şiddetli bir taarruz başlamış. Sonunda düşman geri püskürtülmüş ve yapılan savaş sonunda düşman bu duruma gelmiş. Anlaşılıyor ki o savaşlar olmasaymış Kocaçimen elden gidecekmiş ki düşmanın asıl hedefi de orası. Çadırı tamamen düzenli. Burada bir köpek, bir kuzu var. Yemek yedik. Saat 16.00 civarı siperleri birlikte dolaşmaya çıktık. Yanımızda bir yaveri ve iki de yaya süvari askeri var. Sağ taraftan başladık. Karşıda benim gideceğim birlik olan (Kemikliler) ve Mahmuzsırtı görünüyor. Geniş bir ova, ufak ufak da tepeler... Mahmuzsırtı'nda düşman var. Siperlere girdik. Hepsi boyumuz kadar. Pek güzel korunaklı yollar var. Bazı mazgallardan asker gözetleme yapıyor. Tabîi bir iki kelime gönül okşayıcı söz söyleniyor. Korunaklı yoldan siperlere girdik.

ALGANER Tarafından Çekilen ATATÜRK ile Diğer Subayların Fotoğrafı

Durumun görünüş ve duygusu büsbütün değişmişti. Öyle karışık yollar ki yalnız başına içinden çıkmak mümkün değil. Adeta insana yer altında başka bir dünya hissi veriyor. Mermiler tepemizden kestane fişeği gibi patlayarak geçiyor. İki taraf topçusu bir aralık kızıştı. Askerlerin bazısı gözetlemede, geri kalanları istirahatta yatmış uyuyor. Birkaç kişi bir arada konuşuyor ve bir diğeri namaz kılıyor. Diğerleri Kur'an-ı Kerim okuyorlar. Bir alem ki hem savaş, hem sakinlik, hem heyecan, hem dünya, hem ahiret... İki fotoğraf çektim.

Bazen mazgallardan bakıyoruz. Bazı yerde düşmanın siperleri altı adım bazı yerler ise 20 adım kadar uzakta. Düşmanın epeyce gözetleme yeri olduğu görünüyor. Bizde de var. Bazen düşman siperlerinde hafriyat yapılıyor. Düşman, bizim taraftan daha fazla ateş ediyor. Bazı yerlerde, gözetlemeden çekilir çekilmez oradan merminin geçtiği görülüyordu. Gözetlemenin önemini anlamalı. Bir ara 27'inci Alay'ın bir siperinde durduk, konuşuyorduk. Yanımızda oldukça dehşetli bir patlama oldu. Toprak içinde kaldık; meğer bir düşman topçu mermisi, dört beş adım solumuzda siperin

arka kenarına çarpıp kimseye bir zararı dokunmadan siperin içine düşmüş. Merminin kovanını hatıra olarak aldım. Bir yerde 5 metrelik bir siper ele geçirmişler. Bir yer tünel gibi açılmış hala açılıyor. Özetle, gördükçe insanın cesareti ve dehşetini arttıran bir manzara ki sahra savaşlarına hiç benzemiyor. Şu halde 18'inci, 57'nci ve 27'nci Alayların siperlerinden bir kısmını dolaştık. Çıkacağımıza yakın, deminki taraftan daha dehşetli bir mermi daha yakınımıza düştü ama onu göremedik. Artık daha fazla ilerlemedik, korunaklı yoldan çıktık. 27'nci Alay'ın ordugâhına çıkmışız. Yerin dibinden yeryüzüne çıkıyormuşuz gibi oldu. Ordugâhta biraz oturup birer kahve içtik. Kurşunlar tepemizden geçiyor. Alay karargâhında da biraz oturduk. Bu ordugâhta birçok şehit naaşı var. Askerler kendi işleriyle meşgul.

Aynı gün çekilen Siper Fotoğrafı

Bu gezintimde askerlerdeki moral gücünün yüksekliğini gördüm ve hissettim. Bu sebeple Cenab-ı Hakk'a şükrettim. O halde, zafer mutlak bizim olmuş demektir. Dönüşte topçunun gözetleme yerini de gördük. Atlarımız buraya gelmişti. Binerek tekrar karargâha vardık. Biraz oturduk. Yorgunluk attık ve ağzımızı tatlandırdık. Sonra ben Allah'a ısmarladık diyerek ayrıldım. Bugünkü hatıralarım pek kıymetliydi. Çok şeyler gördüm ve öğrendim. Bu sebeple Kemal Bey'e minnettardım.

Aynı gün çekilen Siper Fotoğrafı

Geldiğimiz yollardan yine aynı düzenle geçtik. Fakat inilecek yerde biraz eğilerek geçtik. Etrafta sessizlik vardı. Kemalyeri'ne geç vakit vardım. Ordudan Yaver İbrahim gelmişti. Bana mektup verdi. Buna memnun oldum. Bizim Komutan Wilmer Bey de gelmiş. Kurmay Fahri'nin odasında oturup bugünkü gördüklerimi anlattım. Wilmer Bey'le tanıştık. Uzun boylu bir süvariydi. Yüzünde lekeler olan, nazik bir Bavyeralı subaydı. Biz de rütbesi Yarbay oldu. Paşa Hazretlerinin de katıldığı akşam yemeğini yeni kazılan yerde yedik, konuştuk. Biraz sonra yataklarımıza çekildik.

18 HAZİRAN 1915

Bugün yeni karargâhımıza gitmeye karar verdik. Öğle yemeğini yedik. Bu esnada kocaman bir zırhlının 9, 10 torpido himayesinde boğaza girdiği görülüyordu. Orduya telefon ettik. Atlarımız hazırlanmıştı. Eşya daha önce yola çıkmıştı. Buraya da Allah'a ısmarladık diyerek, Esat Paşa Hazretlerinin çok etkili olan dilekleriyle ayrıldık. Yeni bir komutan ve yeni kurmay... Yeni görev yerimize gidiyoruz. Saat 2 sıraları, asker yolları söylüyor. 5'inci Tümen ordugâhından geçtik. Yol (oldukça) düzenli. Etraf sıcak. Büyük Anafartalar bölgesine katıldık. Bazı yerleri denizden görünüyor. Bir tepeciğe çıkıyoruz. Güzel çamlıkları var. Buradan diğer

bir vadiye indik, Yarbay İrfan'ın karargâhına geldik. İrfan Bey, centilmen bir kişidir. Önceden de tanırım. Ahlakı da iyidir. Doğrusu böyle bir iki defadır eski görevlerinde değişiklik yapılmasına ve özellikle sözde bir tanesinin sebebi bizmiş gibi olmasına benim bile canım sıkılıyordu. Neyse, tarafları tanıştırdım. 2'nci Topçu Alay Komutanı Emin Bey de oradaydı. Çadırlarına çıkıp emri gösterdik. Zavallı, çok şaşırdı. Hiç sebepsiz birini kaldırıp yerine bir başkasını getirmek, özellikle savaş zamanı, pek tatsız bir şeydi. Fakat kendisini teselli ettim. Kendisi de 22'nci Alay Komutanı olmuştu. Sonra hazırlıklar yapıldı ve göreve dair harita üzerinde görüştük. Emin Bey de laf arasında bazen basit görüşlerini dile getirmekten geri kalmazdı. Sonra tepeye kadar çıktık, baktık. Akşam üçümüz birlikte yemek yedik. Çadırlarımız ayrıldı. 19'uncu Tümen'den gelen bir haberde bu gece, Çataltepe'deki düşmana baskın yapacaklardı. O tarafın birliğine emir yazdık, bekledik; ama bir şey çıkmadı.

19 HAZİRAN 1915

Sabahleyin uykumun arasında bir kuş adeta şarkı söylüyor gibi ötüyordu. Olur şey değil. Bu ne güzel şey. Fakat bir iki gün sonra artık bu kuşu işitmez oldum. Yazık. Arazi sarplığından 19'uncu Tümen başladığı baskından vazgeçtiğini bize bildirdi. Bugün, Ağıldere bölgesinden gezmeye başlayacaktık. Saat 08.00'den sonra yola çıktık. Süvarilerin atlarına binmiştik. Bendeki kır renkli... Hiç sevmediğim bir şey. İrfan Bey önde gidiyor. Oldukça açık araziden geçiyorduk. Nasıl olmuş da buraların hiç olmazsa gözden gizlenmesi düşünülmemiş. Yaylatepe'ye vardık. Burası 45/3 karargâhıydı[22]. Binbaşı Ali Rıza'dan duruma ve araziye dair biraz bilgi aldıktan sonra tekrar üçümüz cebel bataryasının

22 45'inci Alay Komutanı Yarbay Refik, 6 Haziran'da şehit oldu ve yerine Yarbay İsmail getirildi. Bkz. İsmet Görgülü, a.g.e. s. 69.

Şevki Paşa Haritası'ndan Yayla Tepe Civarı

gözetleme mevkiine gittik. Bir dereden geçiyoruz. Bazı yerler pek açık. Anlaşılıyor ki burada hiç gizliliğe önem verilmemiş. Bir uçak geçiyor, biraz bekledik. Dere içinde istinad birliği bulunuyor. Gözetleme yerine yaya gittik. Gözetleme yeri görevi çok önemli, Damakçılık bataklığı içinde bir yer. Denize yakın ve düşmanın görünmeyen bir yeri yok. Her tarafını, iskelesi, ordugâhları, yolları askerlerin gelip gitmesini... Mükemmel bir panorama. Epeyce seyrettik. Bu esnada obüsten bir subay geldi, ateş edip gözetleme raporlarını buradan vereceklerdi. Aman biz de görelim dedik ancak, yer bulmak mümkün değil ki. Bir de telefonla konuşurken, Ali Rıza Bey var mesela, yüksek sesle bağırıyorlar. Anlaşılan düşmana böyle önemli yerleri ve işleri belli etmemek için alınacak önlemin bunlarda hiçbir değeri yok. Epeyce bekledikten sonra 9'ncu Bölüğün siperlerine girdik. Yüzbaşı Mustafa, Bursa'dan beni tanıyor. Korunaklı yol yok. Siperler kötü. Asker mesafeleri bilmiyor. Biraz bunlar anlatıldı. Buradan dereye ve tekrar Yaylatepe'ye geçildi. Biraz oturduktan sonra Yüzbaşı Celal ile birlikte 12'nci Bölük siperlerine gittik.

Korunaklı yoldan geçiyoruz. Fakat her yeri açık, iyi yapılmamış. Sebep taburun henüz gelmemesiymiş. Hiçbir bakış açısı söylenmiyor ki... Yüzbinlerce hikaye ve gaflet... İşte bizim en sıkıntılı görünen birliklerimizden biri de

burasıydı. Dere ağzında torpido var. Tam gideceğimiz yolu mükemmel görür. Bütün buradan işliyorlar. Hiç önem verilmemiş ve Wilmer Bey kızıyordu. Siperlere geldik. İstinad açıkta, araziden yararlanmış. Siperlerde gözcüler var. Bu siperler daha iyi. Kum torbalarıyla desteklenmiş bir kısmını gördük. Mahmuzsırtı'ndaki düşman, ara sıra başımızın üstünden mermi gönderiyor. Hatta biraz gözetleme yerini anlamış olmalı ki hemen oraya bir tane gönderdiler. Çıktık, istinad yanında oturduk. Bölük komutanı pek çetin bir etki yapıyordu.

Siperlerde yapılması gereken düzenlemeler söylendi. Herhalde buraya kuvvet göndermek gerekirdi.

Tekrar Yaylatepe'ye geldik. Yemek yemeye zorladılar. Yedik. Wilmer Bey Halit-Rıza Tepeleri'ne gitmek istemiyordu. İşte ben de Almanların bu huylarını beğenmiyordum. Gelmişken her tarafı görelim diyorum. İnsanın her şeyden haberi olmuyor. Ah yalnızlık, ah özgürlük! Bu akşam orduya gitmek isteniyordu. Her neyse geri döndük. Yolda tekrar bir uçak geliyor. Haydi ağaçlar altına...

Az daha unutuyordum. Siperlerde iken 12'inci Bölük'ten seçilmiş bir keşif koluyla geceleri düşmana bomba attırarak taciz etmek istiyorduk ve o yönde talimat verdik. Fakat Binbaşı, daha sonra bizi bundan vazgeçirdi. Daha doğrusu; "İşi üzerimize sıçratmayalım" demek istiyordu.

Evet uçak geliyordu, ağaçlar altına gizlendik. Uçuşlar uzun süre devam etti. Bütün atılan mermiler isabet etmiyordu. Uçak dönüyordu. İstihkâmlarımız üzerine doğru yöneldi. Biraz sonra birbiri ardına iki müthiş patlamayla bomba atıldığını duyduk. Sonra defoldu gitti. Biz de yolumuza devam ettik. Akşamları İrfan Bey'in mutfağından yemek yiyorduk. Dönüşte atlarımı geri dönmüş bulduğuma çok sevindim. Topuz iyi olmuştu.

20 HAZİRAN 1915

Bugün de Ece Limanı tarafına gitmek istiyorduk. Saat 08.00'den sonra yola çıktık. Tepeden Turşun köyüne vardık. 33/1 Tabur Ordugâhı Jandarma Komutanı Yüzbaşı Kadri üzerimizde iyi bir izlenim bırakmıştı. Biraz odasında oturduk. Sonra Ece tarafına hareket ettik. Makineli topların yerlerini beğendik. Ben tepeye çıktım. Bir top mevzii keşfettim. Ece Limanı'na, vaktiyle bizim ulu Osmanlılardan Ece Bey'in karaya çıktığı yer olması sebebiyle onun ismi verilmişti. Liman öyle derin ki Kırım Savaşında sözde buraya bir dev Rus zırhlısı girmiş. Yapılan düzenleme ve tahkimat sayesinde, oldukça iyi bir durumda görünüyor.

Limanları görerek cebel topunun bulunduğu Kartaltepe'ye çıktık. Gerçekten de kartal yuvası. Liman çok hoş görünüyor. Top yeri olarak başka bir yeri seçtik. Fakat düşman bu bölgeye cesaret edemez. Çünkü savunması kolay. Diğer mantelli topu vadide gördük. Yeri fena değil. Buradan masırlıklara [23] hareket ettik. İşte benim önem verdiğim noktalar asıl bunlardı. Destek de azdı. Burada soğuk bir su içtik.

Artık Wilmer Bey daha fazla ileri gitmek istemiyordu. Çok geç olmuş. Dün gece gidemediğinden bu gece orduya gidecek. Yine benim devam etme yönündeki tüm çabalarıma rağmen geri döndük. Yüzbaşı Kadri, bizi çok iyi sevk ediyor ve iyi bilgi veriyordu.

Turşun'a geldik. Öğle yemeğini burada yedik. İyi ama yolda yürümek lazım. Yemekten sonra ağırlık oluyor. Karargâha döndük. Çadırlar sıcak olur. Bugün Bursa jandarma taburu geldi. Tabur Komutanı Binbaşı karargâha geldi, kendisiyle görüşüldü.

23 Savaşın geçtiği yerlerin yarısına verilen isim. Daha ziyade Kumkale'nin eski ismi olarak bilinmektedir.

21 HAZİRAN 1915

Gelen haberlerde, Güney Grubunda düşman sol yanımıza hücuma başlamış. 33'üncü Alay taburlarına hareket emredilmişti. İrfan Bey'e tebliğ ettik, öğleden sonra hareket etti. Buna karşılık Ağıldere bölgesi bizden alınmıştı, alan biraz küçüldü. Ancak bir yandan da bu bölgenin bizden gitmesine memnun oldum. Çünkü hiç olmazsa düşmana karşı daha etkili bir savunma yapılabilecekti. Cenab-ı Hak'tan hayırlısı. Yapılan düzenlemeler sebebiyle epeyce emir yazmak gerekiyordu. Bugün karargâhta kalarak bu emirleri yazdık. Fakat bizim Komutan rahatsızlanmıştı. Hatta bu sayede güney tarafından sürekli top iniltileri devam ediyordu. Ben de yarın bölgenin Kemikli ve civarını gezmek istediğimden, tahkimat hususunda görüşmek üzere İstihkâm Bölük Komutanını bugün davet etmiştim. İyi bir etki yaptı. Epeyce bilgi aldım ve yarın saat 08.00'de harekete karar verdik. Akşama doğru aldığımız haberlerde düşman güneyde siperimize girmiş, tekrar geri püskürtülmüş ve çatışma kesilmiş diyordu.

22 HAZİRAN 1915

Wilmer Bey bugün rahatsızdı, karargâhta kaldı.

Saat 08.00'den sonra yola çıktık. Ben Topuz'a bindim. İstihkâm Bölük Komutanı Ahmet Niyazi bizi, daha iyi ve gizlilik içinde sevk ediyordu. Öncelikle İsmailtepe'ye gittik. Batarya faal şekilde atış yapıyordu. Batarya Komutanı, Pirnartepe'deki gözetleme yerinden idare ediyordu. Genç bir subay adayı olan Kemal, top başında. Fotoğraflarını çektim.

Gözetleme yerlerini gördüm ama buralardan bir şey görünmüyor. Düşman burasını daha fazla ateş altına alıyor. Birçok isabet yerleri var.

Oradan hareket ettik. Biraz tepe üzerinden baktık.

Cephede çekilen bir topçu subayının Fotoğrafı

Vadiye inerken düşmanın da batarya üzerine ateşi başladı. Mermilerin hemen batarya gerisindeki taşlı tepede patlamaya başladığı görünüyordu. Bataryanın ara sıra yine ateşine devam etmesi hoşuma gidiyordu. Küçük Anafarta'ya girdik. Değirmenler kesiminden gözetleme yaptık.

Tekrar hareket ettik. Yol, kısmen gizli fakat düzeltmek gerekir ki topçu geçebilsin. Bir tepeden tekrar gözetleme... Karargâhı değiştirmek istediğimizden kendimize bir yer arıyorduk. Burası uygun değildi. Atlarla yüksek bir tepeye çıktık. Buradan Kemikli görünür zannediyordum. Fakat buradan Kemikli Burnu'nun her tarafını görmek mümkün değil. Onun için gözümde pek değeri yoktu. Burada epey yaya yürümüştük. Turşun'a indik. Biraz istirahat ettik. Ayran içtik. Kadri Yüzbaşı, bir kılavuz jandarma vermekte ısrar etti. Ben de kabul ettim. Fakat binlerce kez pişman oldum. Önce Tekketepe'ye çıktık, oradan Kavaktepe'ye geçtik. Burada bir topçu mevzisi seçtim. Buradan Kemikli görünüyor. Fakat çok fazla mesafe var. Tepeden açıktan gitmemek için kılavuza başka bir yoldan bizi Kireçtepe istikametinde sevk etmesini söyledim. Herif anladı ve biliyor zannettim. Bizi öyle derelerden götürdü ki olur şey

Kemikli Civarından Çekilen Ece Limanı'nı Gösteren Bir Fotoğraf

değil. Nihayet, dik, taşlık, basılırsa çukur, tutulursa kopar sıcak samani bir yolda ben ve atım kaç defa yuvarlanırcasına kaydık.

En fazla zavallı Topuz'a acıyorum. Oldukça kızdım, bağırdım çağırdım. Zorlukla bir yola çıkabildik. Derken başlıktan bir kayış kopmuş, Topuz'un ayakları şişmiş ve paralanmıştı. Bize bir şey olmadı.

Jandarmayı defettim. Niyazi, çok iyi sevk ediyordu. Masırlıklardan aşağıya doğru indik. Müthiş bir şekilde yorulmuştum. At daha da zavallıydı. Burasının tahkimatını daha yakından gördük ve görüştük. Sonra Kireçtepe'ye gittik. Çok su içiyorum.

Ben Kireçtepe civarını pek açık zannederken aksine oldukça güvenilir buldum. Yolda bazı siperlerde çalışıldığını gördüm. Lazım gelen talimatı Necati'ye veriyorum. Kireçtepe'ye vardık. Burası düşmanın tamamen gerilerine denk geliyor. Her taraf mükemmel gözüküyordu. Burası bana Balkanları hatırlattı. Jandarma Bölük Komutanı Yüzbaşı Mustafa geldi ve uçak geldiğini haber verdi. Bir an gizlendik ama bir şey çıkmadı. Korunaklı bir yoldan zirveye çıktık. Buradan istediğim sahil kısmını görebiliyordum. Arazi

o kadar taşlık ki kazma vurmak mümkün değil. Kemikli Burnu hiç gözükmüyor. Bir de topçu mevzii buldum. Burada destek noktası yapmak istiyorduk. Bu konuda da talimat verdikten sonra biraz istirahat ettik. Sonra hareket ettik. Akşam oluyor. Bugün fazla dolaşmıştık; fakat Topuz'a çok acıyordum. Kemikli civarında buranın manzarasının fotoğrafını çektim.

Tekrar masırlıklardan Turşun'a döndük. Yemeği Kadri Yüzbaşı'da yedik. Karargâha döndük. Mehtap güzel, denizde bazı pojektörler görünüyor.

Wilmer Bey yatmıştı. Ben de yattım. Turşun'dan dönüşte Topuz'u karargâha gönderip küçük atı getirttim.

23 HAZİRAN 1915

Bugün de karargâhta geçti. Dünkü gördüklerim hakkında Wilmer Bey'e bilgi verdim. Topuz'u baytara gösterdik; ama bir şey beceremeyecek galiba.

İrfan Bey gitti gideli bizim için ekmek bulmak oldukça güçleşti. Yemek zamanı ne yiyeceğiz diye düşünce alıyordu. Bereket versin Wilmer Bey'in konserveleri vardı. Artık bu akşam Bursa taburunu Kemikli bölgesine sokmaya karar verdik ve emrini de verdik. Gelen haberde, dünkü atıştan İsmailtepe'deki toplardan birinin çarkı zedelenmişti.

24 HAZİRAN 1915

Wilmer Bey iyileşmişti. İsmailtepe ve Pirnartepe'ye gitmek istiyorduk. Atlara bindik. Saat 09.00'da yola çıktık. Ben sevk ettim. İsmailtepe'ye çıktık. Batarya sessizdi. Tam fotoğrafını çektiğim yere düşman mermisi isabet etmişti. Tavanı parçalanmış yaralı topu da gördük. Tekerleklerini değiştirmişler. Yine ateş edebiliyor. Burada epey görüştükten sonra vadiye indik. Bir topçu bizi sevk ediyor. Dere

içinden Pirnartepe'ye gidiyoruz. Yolda, düşman obüsünün İsmailtepe'de patladığını gördük. Oldukça korunaklı yalnız Mestantepe'ye çıkarken biraz açık. Jandarma bölüğü buraya gelmiş. Bölük Komutanı Zihni geldi. Korunaklı yoldan gözetleme yerine gittik. Çok sıcak var. Buralardan istediğimiz arazi yönünü görmek mümkün. İsmailtepe, Kemikli ve düşman tarafı gözüküyor. Gözetleme yeri epey uzadı. 2'nci Tabur Komutanı Binbaşı Hamdi ve Batarya Komutanı burada gözetleme yapıyorlar. Biz de dürbünle gözetledik. Burasının gözetleme açısı daha çok; ama mesafe daha uzak. Az kaza olur. Yolun gözden uzak olması için talimat verdik.

Oradan dönüş için hareket ettik. Biraz bölük yanında kaldık. Burası gözden uzak ama ateşten değil. Atlara binip döndük. Yolda Wilmer Bey'in atı suya yattı. Kendisi de mükemmelen banyo yaptı. Gülüştük. Karargâha öğleden az sonra vardık. Biraz yemek yedik. Bugün İstihkâm Bölüğünün gönderdiği Giritli aşçı gelmişti.

Doğrusu bu bizim için pek iyi bir şeydi. Kumköyü'ndeki fırından da iyi ekmek temin ettik. Turşun'dan da Kadri Yüzbaşı, öteberi birşeyler alıyor. Yoğurt, tavuk, yumurta gibi... Gelibolu'dan da siparişler geldi. Eh hamdolsun, şikayet edecek şey kalmadı. Şimdi karargâh için yeni bir yer... Bugün Habib'e son derece kızmıştım. Onu, artık göndermekten başka çare kalmadı.

Bugün Topuz'u tedavi için ordu karargâhına gönderdim. Bakalım nasıl olacak?

25 HAZİRAN 1915

Alınan tertibatı tartışmak üzere Jandarma Tabur Komutanları karargâha geldiler, görüştük. Uçaklarının geçeceği haberi geldi. Biraz sonra geçerken gördük. Fakat döndüğünde bizi de epey şaşırttı. Düşman zannettik. Birkaç

defa böylece döndü. Bursa Jandarma Tabur Komutanı Tahsin bir Fransız tüfeği hediye etti.

Gelen haberlerden padişahın ameliyat olduğunu ve iyileştiğini öğrendik, hamdolsun.

Artık aşçımızın yemeğini yiyoruz. Fena da değil. Bir büyük zırhlı Kabatepe civarına epeyce ateş etti. Çok gürültü vardı.

26 HAZİRAN 1915

Wilmer Bey orduya gitmişti. Ben yalnız kaldım. Kuvvetlerle meşgul oldum. Etraf sakin, bazen gök gürültüsü ve rüzgar çıkıyor. Akşama doğru Wilmer Bey döndü. Bakalım ne haberler var. Galiba düşman topçusu İsmailtepe'ye ateş ediyor. Bu akşam Kireçtepe'ye gitmek istiyordum. Rusların Galiçya'da "kolaylıkla ele geçirme" havadislerinden başka haber yok.

Allah daha ziyade etsin, yemekten sonra gitmeye hazırlandım. Saat 20:15'te Turşun istikametinde hareket ettim. Ortalık yavaş yavaş kararıyordu. Etrafta bir şey yokmuş gibi bir sessizlik hakim. At, çok hizmete gittiğinden yorulmuş. Yorgun yürüyor. Turşun'a vardım. Gelibolu Jandarma Tabur Komutanı Yüzbaşı Kadri de bana eşlik etti. Ay çıktı. Ortalık çok güzel. Masırlıklarda İstihkâm Bölük Komutanı Ahmet Necati bizi bekliyordu. Hep birlikte Kireçtepe'ye gidiyoruz. Burada Kadri kaldı. Biz, epeyce kötü yollardan Kemikli'ye indik. Biraz da yaya yürüdük. Kemikli ve Softatepe arasına tahkimat yapmaya çalıştıklarını gördüm.

Sonra İstihkâm Teğmeni Halil Necat geldi. Bu da gayet gayretli bir çocuktu. Çatışmada yaralanmış. Tahkimatı gezdirdi. Jandarma posta ve devriyelerini gördüm.

Küçük Kemikli'de düşmanın bir gözetleme gemisi vardı. Arıburnu'na doğru küçük bir torpido ışığı görünüyor. Başka çıt yok. Sadece bu torpido, deniz üzerini hareketli hoş ışığıyla aydınlatıyordu. Manzara fevkalâde; fakat Kemikli Burnu'nu görmek yine kısmet olmadı. O kadar garip bir nokta. Jandarma bölüğü yanına dönüyoruz. Yolda bir devriye bizi telefonla aradıklarını söyledi. Önemli bir haber varmış. Bölüğe yine epeyce dolaşarak geldik. Bölük Komutanı Teğmen Arakil'in çadırına girdik. Telefonla karargâhı bulmak kısmet olmadı. Atlar gelmişti. Oradan yola dizildik. Yine yollar epeyce kötü bir halde. Yolda, çoğu zaman süratli gidiyorduk. Mestantepe'de de hafriyata rastladık. Başka her şey uyuyor gibi. Yalnız iki bombadan başka bir ses işitmedim. İsmailtepe'yi geçerken hava aydınlanıyordu. Karargâha geldiğimde saat 04:20'ydi. Epeyce meşgul olan telefonu aldım. Kuzey Grubu ateş baskını yapacak, topçular ateş edecek saat 05.00'te, halbuki vakit geçiyor. Hemen telefon başına... Batarya için emir verdim, sonra topçu komutanına gönderdim ve kendim de yattım. Biraz uyuyabilmişim. Yine de silah sesi işittim.

27 HAZİRAN 1915

Saat 10.00'a doğru kalkabildim. Durumda değişiklik yok. Bazen jandarma taburunun Turşun'dan gönderdiği gazeteler ki, iki günlük falan bana geliyordu. Onları vakit buldukça okuyabiliyordum. Aşçı geldiğinden beri yemek işi düzene girmişti. Bunların hepsine şükretmek gerek. Akşama doğru İsmailtepe bataryasının olayını işittik. Olay hakkında henüz resmi bir haber yoktu. Çok canımız sıkıldı. Düşmanın bir obüs mermisiyle bir top savaş dışı kalmış, iki subay şehit verilmiş ve Kemal adlı bir genç subay adayı da yaralanmış. Ertesi günü kendimize karargâh arayacaktık. İstihkâm subayının gelmesini tembih ettim.

28 HAZİRAN 1915

Komutan, 11'inci Alay Komutanı Topçu Yarbay Emin, ben, İstihkâm Bölüğü Komutanı ve yaverimiz Sami yola çıktık. Oldukça kalabalıktık. Ordugâh yerlerine baktık, beğendik. Bu sabah 31/2 de gelmişti. Bundan önceki gün de 32/1 ordugâhları için emir de verilmişti. Sonra İsmailtepe'ye gittik. Topu aşağı indirmişler. Namluya bir şey olmamış ama hidrolik yayı ve tekerlekler yenmiş. Wilmer Bey fotoğrafını çekti.

Bugün denizde bir kruvazör, torpidolar, nakliye gemisi, sabit balon... Uçak çok sık dolaşıyor. Düşmanın bir niyeti var gibi görünüyordu. Dönüşte, Bursa Jandarma Taburu ordugâhına gittik. Küçük Anafarta'dan geçtik. Birçok yeri harap olmuş. Dereye inerken hava çok sıcak. Taburun ordugâhında oturduk. Bir ağaç, gölge altı. Burası serin, ayran içtik. Bu esnada bir uçak geçti. Yine saklandık. Fakat sonra benim anladığıma göre uçak bizimkiymiş. Yalnız biz döndük. Saat 14.00'ten sonra karargâhta yemek yedik. Ordugâh bulamamıştık.

Akşam kolorduya haber ve topçuya da İsmailtepe'nin terk edilip diğer iki topla Pirnartepe'deki mevziyi işgal emri yazıldı. Öğleden sonra düşman Güney Grubuna, denizden ve karadan bütün şiddetiyle ateş açtı.

29 HAZİRAN 1915

O gün önümüzdeki derede bulunan taburun ordugâhını ziyaret etmek üzere çıktık. Bugün şeytanın bir münasebetsizliği vardı. Gördüğüm rüya gerçekleşecek gibiydi. Anafartalar'ı kara dumanlar içinde yanarken gördüm, "Hayırdır inşallah Yarabbi" dedim. Wilmer Bey'le aramızda nahoş bir tartışma yaşandı. Fakat akşam hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu. Artık bu kişiyle birlikte

çalışmak, benim içim imkansız bir hale gelmişti. Fakat ne yazık ki zaman o zaman değil, sabırdan başka çare yoktu. Ya Rabbi, sen sabır ve dayanma gücü ver, sonucunu hayırlı eyle!

30 HAZİRAN 1915

Pirnartepe'deki gözetleme mevkiine gittik. Saat 09.00'da hareket ettik. Jandarma taburu yanında biraz istirahat ettikten sonra gözetleme yerine geri döndük. Alay ve tabur komutanları oradaydı. İsmailtepe atışlarında bulunacaktık. Telefonla konuşmak mümkün olmadı. Pirnartepe mevzindekilerin ateş açması düşünüldü, o da uygun görülmedi. Çünkü düşmana korunaklı yer belli edilirse, mahveder. Telefon etmeyi daha ciddi zamanlar için saklamak gerekir. Bu konuyu başka zaman görüşmek üzere döndük. Düşmanla Kuzey Grubu cephesinde, dün bütün gece karşılıklı ateş açıldı. Güneyde daha devam ediyordu. Hatta kuzey cephesinde bizimkiler düşman siperlerine bile girmişler, düşman eski siperlerine çekilmiş. Düşman tarafında 9 kadar esir, 600-700 kadar ölü var. Güneyde durum daha belli değil.

Enver Paşa ve Şehzade Ömer Faruk Efendi Hazretleri, Kuzey ve Güney gruplarına ziyarette bulunmuşlar. Haneye birçok sipariş verdim. Yemekten sonra hava bozdu, yağmur yağmaya başladı.

1 TEMMUZ 1915

Gece dehşetli fırtına, şimşek, gök gürlemesi ve şiddetli yağmur vardı. Sözde buradaki çatışmalara, gökyüzü de imrenerek fırtına yarışına çıkmıştı. Bugün Saim'den aldığım mektupta Fransız konsolosunun evinde bulduğu babamın resmini göndermişti. Çok duygulandım ve hüzünlendim. Aferin Saim.

Sabahleyin bazen top sesinden başka bir şey işitilmiyordu. Oldukça fazla bir sessizlikti bu. Saat 17.00'de Wilmer Bey'le atlara bindik, Turşun'a gittik. Yolda düşmanın Küçük Anafarta'ya bombardıman ettiğini yakından işitiyorduk. Köyde duman da gördük. Turşun'da anladık ki düşman, askerimizin gezindiğini görmüş, ateş etmiş. Köylüden bir hafif yaralı varmış. Kadri'nin evinde biraz oturduk. İstanbul'a gidecek olan 16/2 Cebel Taburu İkmal Teğmeni Kemal'e, siparişlerimizi kendisine verilmek üzere bıraktık. Bir saat sonra dönüş... Hava serin ve atla gezinince çok hoş geliyordu. Düşmanın Arıburnu yönünde bombalar attığı işitiliyordu.

2 TEMMUZ 1915

Öğleden sonra Arıburnu tarafından top sesleri daha fazla geliyordu. Hala karargâhın yeri için bir karar verememiştik. Küçük Anafarta'nın bombardımanı esnasında oradaki bir köylünün evinden çıkan ateş nedeniylemiş. Karargâh yeri aradık ama bulamadık. Dönüşte tekrar bir tepeye baktık. Uygun bir yer bulamadık. O halde yerimizde kalmaya karar verdik. İsmailtepe bence en uygun yerdi ama... Akşam saat 23.00 gibi müthiş bir fırtına çıktı. Gök gürlemesi dehşetliydi. Yakınlarda bir yere müthiş bir yıldırım düştü, Kalvert bile korktu. Yağmur oldukça şiddetli yağdı.

Yatacağım sırada şifre geldi. 5'inci Tümen, Güney Grubuna gitmeyi tebliğ ediyordu. Aynı zamanda topçumuz da düşman topçusunun gruba yakın ateşini tanzim etmesinden, ateş baskını yapacağının düşünüldüğü yönünde haberler geldi. Bu durum, düşmanda baskın yapılacağı hissi uyandırmıştı. Yağmur yağıyor. Wilmer Bey'e durumu, çadırı önünden anlattım ve yattım. İşte sonradan şimşek de tüm şiddetiyle patlamıştı.

3 TEMMUZ 1915

Saat 09.20'de 14'üncü Alay karargâhına gittik. Sıcak vardı. Bir torpido Halit-Rıza yönünde ateş ediyordu. Başka bir değişiklik yoktu. Abdurrahman Bayırı deresine girdik. Buradan yaya olarak yürüdük, tepeyi bize tırmandırdılar. Oldukça yorulduk. Ali Albay'ın çadırına gittik. Benim Edirne'den tanıdığım Albay Ali... Memnun oldum. Epey görüşüldü. Sonuca dair biraz bilgi aldık, Düşman 32'inci Taburumuza karşı takviye almış. Sağ taraf karşısına tekrar çıkarma yaparak taarruz etmiş ve sağımızı çevirmiş, bu taraf geri alınmış. Şimdi, 1'inci ve 6'ıncı Tümenlerle cephe takviye olmuş, 3'üncü ve 4'üncü Tümenlerle 5'inci Tümen ihtiyat olarak gönderilmiş. Bugün taarruzumuz devam ediyormuş, durum epeyce iyiymiş. Hayırlısı Cenab-ı Hak'tan, döndük. Akşama doğru kulübelerimizi yapacak amele geldi. Uçak geçmeye başladı.

4 TEMMUZ 1915

Amelelerkulübelerimiziçinyerdüzenlemesinebaşladılar. Güney sağ tarafında düşmana epeyce kayıp verdirilmiş ve esir alınmış. Etrafta sessizlik var gibi gözüküyordu. Seddülbahir'de bir nakliye gemisi U. B'yi batırmış.

Saat 17.00'ten sonra Wilmer Bey'le oraya gittik. Kazım Bey ve Liman Paşa Güney Grubuna gitmek üzere hazırlanıyorlardı. Bu gece saat 23.00'te düşmana karşı bir taarruz yapılacakmış. Cenab-ı Hak hayırlı eylesin. Bir uçak geçti. Topçular ateş ediyordu. Çok sevdiğim Von Freze ile görüştüm. Onların karargâhında oturduk. Dere içi korunaklı, oldukça iyi bir yer. Saçlarımı kestirdim. Akşam Von Freze, ben, Wilmer Bey, sonra öteki ihtiyar baron bilmem ne beyle de yemek yedik. Yemekte bira, köfte, hıyar ve havuç salatası, yoğurtlu kabak ve üzüm hoşafı vardı. Frenk kahvesi çok iyiydi. Arıburnu'ndan bazen şiddetli tüfek sesi geliyordu. Remzi Bey geldi. Topluca görüştük. Fazla bir şey söylemiyorlardı. İtalyanlar zorlanıyormuş ama durumları

iyiymiş. Geç vakit saat 22.00'den sonra karargâha hareket ettik.

Atlarımı görmek mümkün olmadı. Onlara atları getirmelerini rica ettim ama yapılmayacağına eminim. Allah'a emanet, O her şeyden emindir.

Görüşme esnasında, barıştan sonra hükümetin militer misyonu lağv edeceğine dair şüphelerinin olduğu ve bundan pek de memnun olmadıklarını hissettim. Muhtemelen, ben ordayım diye fazla bir şey söylemediler. Gece gökyüzü yıldızlıydı ve bir sürü yıldız kayıyordu. Yollarda birçok kafile var. Geç vakit yani saat 00:20'de karargâha geldik. Epey rapor birikmiş okudum, sonra yattım.

5 TEMMUZ 1915

Güney harekâtını gösteren bir hareket ve ses yoktu. Yalnız galiba bizim obüsün ateşi işitiliyordu. Karargâhta amele çalışıyor ama tahta yok. Küçük Anafartalıların vermesine engel oluyorlar. Ufukta 15 kadar nakliye gemisi bildiriliyordu. Akşama doğru Pirnartepe'ye gittik. Ortalık sakin. Ben gözetleme mevziinden biraz gözetledim. Gemiler gözüküyor. Arıburnu yönünde ışığın uygunluğu sebebiyle düşman ordugâhları daha iyi gözüküyordu. Etekteki topun yanına indim. İstihkam subayı ile istihkâm hakkında görüştüm, döndük. Güzel havada gezmek çok iyi.

6 TEMMUZ 1915

Bugün yine şeytan buralarda dolaşıyordu. Hain herifin verdiği talimatın uygulanması esnasında yine oldukça çirkin tartışmalar yaşandı. Artık sabır kalmamıştı. Bununla birlikte yine arayı bulmak isteyen bir davranış gösterdiğinden, ben de ısrar etmiyordum. Fakat ilk fırsatta artık haddini bildirmek lazımdı. Bundan pek sıkılıyorum, var mı bunun bir çaresi? Ne kadar sıkıntılı bir durum. Ne gitmesi, ne kalması her

tarafı sıkıntılı. Yemek yine birlikte yenildi. Akşama doğru Suvla köyüne gezinti yaptık. Köyde akşam hali; sığırlar, zavallı köylüler hazin bir manzara oluşturuyordu.

7 TEMMUZ 1915

Hala mektup yok. Bu gittikçe uzuyor. Buna çok canım sıkılıyordu. Mektupsuzluktan neşem kaçıyor.

8 TEMMUZ 1915

Kuzey Grubu Kurmay Başkanı Yarbay Fahri ve karargâhtan bazı subaylar daha karargâha geldiler, görüşüldü. Akşama doğru 31/2 ordugâhına gittik.

9 TEMMUZ 1915

Saat 14.45'te Kemalyeri'ne gittik. Karargâha çıkarken düşman topçusu buraya ateş ediyordu. Şarapneller tam tepemizden dehşetli bir vızıltıyla geçiyorlardı. Bir tanesi birdenbire tam tepemizde patladı. Hepimiz atların altına kaçıştık. Dönüşte Kocaçimen üstündeki denize tamamen açık yoldan gittik.

10 TEMMUZ 1915

Dün geceki uyku yetersiz oldu. Allah esirgesin, şimdiye kadar iyi gidiyordu.

11 TEMMUZ 1915

Ece Limanı'na hareket ettik. Turşun Köyü'nden Yüzbaşı Kadri'yi beraber aldık. Ece Limanı'nda çok güzel hazırlıklar yapmış. Denize girmek için ne güzel bir yer hazırlamış. Önce, denize girdik ardından fotoğraf çektik.

Deniz çok hoş, hava da serin. Biraz temizlendim. Sonra yemek yedim. Bu da çok güzel. Denize girdiğimiz yerde biraz uzandık; ama uyuyamadık. Saat 17.00'den sonra hareket ettik.

Çanakkale Savaşları'nın Bir Başka Yüzü.
Binbaşı ALGANER ve
Yüzbaşı Kadri Ece Limanı'nda Denize Girerken.

Koca Osmanlı kahramanı, buranın fatihi Ece Bey'i ziyaret ettik. Deniz kenarında küçük bir türbe. Sözde, buraya Goliath ateş etmiş. Bir iki yer delmiş, sonra da sulara batmış.

Özetle, dün bizim için en güzel gezinti yerlerinden biri olan şu sahnenin bir gün de kanlı sahnelere dahil olabileceği hatıra gelir miydi hiç!

Akşama doğru dönerken yine düşman zırhlısı balonla Hayaltepe'ye ateş ediyordu.

Bugünlerde düşman 19'ncu Tümen cephesinde siperlerimizi yakıyordu ve lağımlaraçıyordu.Amaönemli bir zayiat yok, hamdolsun.

12 TEMMUZ 1915

Kulübelerimizin yapımı devam ediyor. Düşman cephede bazı uzun tüfek taarruzları yapıyor; ama püskürtülüyor.

Akşama doğru 12/4 ordugâhını ve biraz vadiyi dolaştıktan sonra döndük. Evden hala mektup yok.

13 TEMMUZ 1915

Akşama doğru Küçük Anafarta içinden Bursa taburu yanına gittik. Koruk şerbeti içtik. Dönüşte kömür maden

ocaklarını gördük. Epeyce zengin ama işlenmemiş. Karargâha döndük. Telefon şebekesi düzenleniyordu.

Bugün bağlandık. Gelen 300 asker taburlara dağıtıldı. **İçlerinde birkaç tane 50 yaşında olan da var.**

14 TEMMUZ 1915

Düşman, Güney Grubuna epeyce ciddi hücumlar yapmış. Telefon edilmiş. İnşallah iyi olur. Akşama doğru şöyle Tekke tepesine doğru çıktım. Denizde bir hastane gemisi ve bir torpido görünüyor. İmroz Adası bir kurdele gibi sise sarılmış. Kim bilir arkasında ne esrar saklıyor. Tekke çamları hoş. Kocaman mezarın yanına oturdum. Bu yer dört metre kadar var. Yavaş yavaş dönüş yoluna gittim. Yemek yedim ve biraz sonra yattım.

15 TEMMUZ 1915

Hava sıcak mı sıcak. Olur şey değil. Güney Grubu galiba 2'nci Ordu'ya ayrılmış, Vehip Paşa da oraya gelmiş, bakalım hayırlısı. Bana hala mektup yok. Ne kadar üzücü birşey. Akşama doğru masırlıklara gitmek üzere yola çıktık. Turşun'dan geçtik. 241'e kadar gittik. İstinad noktasını istihkâm subayı bize başka yerde tarif etmiş, haritada başka yeri işaret etmiş. Çok kötü yapılmış, buna biraz canımız sıkıldı. Mesireliklere gitmekten vazgeçtik akşam oluyordu.

Turşun'dan geçiyoruz. Garip Müslüman köyceğizinin boynu bükük. Minareciğe mübarek Ramazan hürmetine iki kandil asılmış. Zavallı camiyi, muhtemelen iki ihtiyar Müslüman'dan başkası ziyaret etmiyor. Bu sırada ezan okunuyor. Uzaklardan da garip ve sönük bir hüzünle ezan seslerinin gelmesi, mübarek Ramazan hürmetine, Müslümanlığa daha fazla bir hürmet gösterildiğini kanıtlıyordu. İşte genel savaşta eski bir Türk köyceğizinde Ramazan... Geleceği hayırlı olur inşallah.

16 TEMMUZ 1915

Sıcak dehşet. Hasan Gelibolu'dan bana emanetleri getirdi. Hacı Bekir şekeri ve fotoğraf camları... Ama ne çare, mektup olmadıktan sonra. Yine bir zırhlı. Arıburnu üzerinden ateş sesleri geliyordu. İngiltere Deniz Kuvvetleri burayı sözde üç livayla daha takviyeye karar vermiş. Bakalım kadir Mevla ne gösterir?

Akşama doğru İsmailtepe topları yanından Mestantepe'ye gittik. Hala iş ilerlemiyor, kaz kaz yine aynı yer. Korunaklı yer hala yapılmamış vesselam. Bölük Komutan Vekili M. Lütfi, konuşurken bir baygınlık geçirdi. Buradan yürüyerek Küçük Anafarta korunaklı yoluna geçtik. Güneş batmak üzere, manzara güzel. Bursa Jandarma Taburu ordugâhından geçerek karargâha çok geç döndük. Yemek yedik. Telefondan haber geldi. Düşman, Büyük Kemikli'ye asker çıkarıyormuş. Bizi telefona çağırıyorlar. Bursa Tabur Komutanı Binbaşı Tahsin'le görüştüm. Tabur hemen Büyük Kemikli'ye hareket etti. Biz de atların getirilmesini söyledik. 31/2'ye Mestantepe'ye hareketi emredildi. Bir bataryaya Küçük Anafarta'nın batısındaki mevziye girmesi emredildi. Kolorduya bildirdik. Büyük Kemikli ile buluşmak mümkün değil. Keşif Bölgesi Subayı Cemil'i yine o yöne sevk ettik. Biz de İsmailtepe'ye gideceğiz ama orada telefon imkanı yok. Burada kaldık fakat işin içinde biraz abartı ve yanlışlık olduğu hissediliyordu. Nihayet Kemikli ile telefon irtibatı sağlandı. Tabur Komutanı ile görüştük. Hiçbir şeyleri yok. Olay nihayet anlaşıldı, Küçük bir torpidodan iki kayığın ayrıldığını görmüşler, düşman karaya çıkıyor diye haber göndermişler. Diğer asker de çıktı diye haber vermiş. Dünyayı ayağa kaldırdılar. Saat 07.00'ye kadar oldukları gibi kalmaları emredildi. Yattığımızda saat gece 01.00'i geçiyordu.

17 TEMMUZ 1915

Sabahleyin İstanbul'dan sipariş ettiğim eşyanın geldiğini görmekle pek sevindim. Ondan fazla mektuplara pek sevindim. Hemen birer birer alıp okudum. Eşyaları birer birer alıp baktıkça bayramlarda hediye almış çocuk gibi seviniyordum. Saat 16:00'da Turşun'a hareket ettik. Bugün birlik komutanları köye geleceklerdi. Saat 17.00'de köyde buluştuk. Wilmer Bey geceki hareketi talihsizlik olarak değerlendirdi ve tahkimata ait bazı noktalardan bahsetmiş. Sonra biz Gelibolu'dan gelen araba ile Ece'ye gittik. Denize girdik, pek de hoşumuza gitmedi. Vücuda ne güzel geliyor ama bilmem ki sinirlerimi geriyor ve dokunuyor galiba. Çünkü birkaç gündür yine eski şikayetlere başladım ve bu da artık doğal hale geldi. İnşallah yine olur. Akşam geç vakit döndük. Komutan, benim için harp madalyası teklif etmişti. Bakalım, biraz acele ama...

18 TEMMUZ 1915

Toz toprak insanın ağzına gözüne doluyor. Çok rahatsız edici bir durum. Esat Paşa, Ferik [24] olmuş, Veliaht Hazretleri yarın Kuzey Grubunu ziyaret edecekmiş. Öğleden sonra saat 16.00'da orduya gittik. Wilmer Bey, Liman Paşa ile görüştü. Kurmay Başkanı Kazım, Personel Şube'ye benim için yine yazdıklarını söylüyordu. 16'ncı Kolordu'da staj yapmam için şimdiki göreve kurmaylık görevi diye cevap vermişler. O tarihe rastlasaydı, ne iyi olurdu. Cenab-ı Hak ne buyurduysa en hayırlısı olur. Geç vakit döndük.

19 TEMMUZ 1915

Bölgede, Veliaht Hazretlerinin karşılanması için ayrılan asker görüldü ve gittiler. Biz de gideceğiz ama henüz zamanı belli değilmiş.

24 Ferik, bugünkü Tümgenerallik rütbesiyle aynı anlamda kullanılmaktaydı. F. Develioğlu, a.g.e., s. 260.

Öğleden sonra Fahri Bey telefonla haber verdi. Saat 14.00'ten sonra hareket ettik. Karargâha vardık. Bizim askerler, karargâh yolu boyunca dizilmişler; fakat zavallılar aç. Mızıka da var. Yerde demir tav edilmiş. Hele silah arması, bombalarla filan pek hoş olmuştu.

Tümen komutanları, birlik komutanları, kurmaylar ve yaverler birer birer geliyorlardı.

Esat Paşa hazretlerinin yanına gittik. Ferik olduklarından kendisini tebrik ettik. Sayın Wilmer Bey ve bana, başarılı hizmetlerimizden dolayı birer harp madalyası ve kurdelesini verdiler.

Gözetleme yerinden baktım. Eski durumda değişiklikler var. Düşman yeni yeni siperler kazmış. Bir yer yanıyor. İki monitör ve bir zırhlı, bir balon gemisi gelmiş. Acaba haber mi aldı diyorduk. Gelen arkadaşlarla görüşülüyor. Fotoğraf çektik. Paşa Hazretleri Veliaht Hazretlerini almak üzere orduya gittiler. Mustafa Kemal Bey, 16'ncı Tümen Komutanı ve Kurmaylar çalışma odasında oturuyoruz, konuşuyoruz [25]. Uçak geliyor dediler. Tam tepemizde uçmaya başladı. Niyetinin kötü olduğu anlaşılıyordu. Fakat hiçbir taraftan topla karşılanmıyor. Bu ne tuhaf şey! Hepimiz kızıyorduk adeta. Kemal Bey (19'uncu Tümen) kendi topçularına emir verdi. Karargâhta ise hala hiç kimse sorumluluk bilinciyle hareket etmiyordu. Ne topçu komutanına, ne de kurmaylara bir emir verilmiyor. Kim bilir acaba bir suçu mu var? Her halde olayın ciddiyetinin farkında değillerdi. Derken bu sırada civarımızda bomba patladığını işittik. Bunun üzerine iş biraz daha ciddileşti. Bir müddet sonra bir daha bomba patladı. Uçak baş ucumuzdan ayrılıyor. Biraz moraller bozuldu. O halde Veliaht gelemez. Biraz sonra haber geldi:

25 16'ncı Tümen Komutanı Albay Rüştü (Tümgeneral SAKARYA), Kurmay Başkanı ise Yüzbaşı Mehmet Nazım'dır. Bkz. İsmet Görgülü, a.g.e., s. 87,088.

Topçu Grup Komutanı, benim eski tanıştığım Haydar ile iki topçu subayı daha ve iki asker şehit olmuşlardı. Allah rahmet eylesin. Kızarak hareket ettim. Çok üzüldüm. Meğer, uçağa ateş etmek için mevzi değiştiren bir obüse tam isabet gelerek, cephaneyi ateşlemiş. Bir cebel taburunu da parçalamış, onlar da şehit olmuşlar.

Bundan sonra uçak bomba attı. Obüs de attı. Bir defasında kovan parçaları tam yanımıza geldi. Patlamasıyla birden bire uyandım.

Saat 19.00'dan sonra Veliaht hazretleri geldi, aşağıdan karşıladık. Mızıka iyi çaldı. Bize de yeni aldığımız madalyaları taktırmışlardı. Askerler arasında harp madalyası alanlar çoğunluktaydı.

Veliaht Hazretleri de hâkî elbise giymişti. Yukarı çıktılar. Tümen komutanları brifing verdiler. Biraz sonra geri döndüler. Mehmet Paşa ve Liman Paşa da beraberdiler. Biz de döndük. Doğrusu bugün; acaba ne halde döneceğiz fikrini pek çok defa aklımdan geçirdim.

Geç zaman karargâha geldik yemek yedik ve yattık.

20 TEMMUZ 1915

Akşama doğru İsmailtepe gözetleme mevzisine giderken uçak dünkü yerlerde dolaşıyordu. Gözetleme mevzi yolunun bir kısmı yapılmıştı. Tembih ettik ve döndük.

21 TEMMUZ 1915

Akşama doğru Yaver Süvari Teğmeni Cemil ile Mestantepe'ye gittim. Jandarma Tabur Komutanı ve İstihkâm Bölük Komutanıyla burada buluşacaktık. Biraz tahkimata baktım. Oradan akşam saat 19.00'da Softatepe'ye hareket ettik. Hava çok iyi ve mehtap var. Nispeten sessizlik var.

Nöbetçiler parola soruyordu. Softatepe tahkimatını gördüm. Gelen bazı tebliğleri yerine getirmek için Kemikliye gittik. Orada da bölük için korunaklı yeri seçtikten sonra geri döndük.

Yolda bir torpidonun Suvla Limanı'na girip Laletepe'yi projektörlerle aydınlattığı görülüyordu. Arkadaşlar Laletepe'de bir düşman postasının bulunduğunu zannediyorlardı.

Tuhaf şey! Biraz sonra torpido gidiyordu. Saat 24.00 sularında Bursa Tabur Karargâhına geldik. Tahsin Bey'de yemek yedik. Karargâha dönüşte saat 01.00'i geçiyordu.

22 TEMMUZ 1915

Burası zaten her gün rüzgarlı. Hava iyi; ama toz berbat. Kulübelerimiz (kışla yolu) üzerinde.

Başarı haberleri devamlı geliyor, hamdolsun. Hala başka mektup alamadım. Bir tane Gelibolu'dan gelmiş galiba, bakalım.

23 TEMMUZ 1915

Bugün savaş zamanı. Cenab-ı Hak büyük başarılar ile denizlerimizde en az asker zayiatını verdirsin. Herhalde tümene gidecektik. Atlara bindik. Vadiyi dolaşarak karargâha geldik. Uçak yine tepemizdeydi. Bugünlerde, düşmanın Saros'a çıkarma yapacağı ve genel bir hücuma daha hazırlandığı söylentileri vardı. Gereken emirler verildi. Cenab-ı Hak büyüktür.

Akşam karargâhımıza bir Alman savaş gönüllüsü geldi.

24 TEMMUZ 1915

Kulübelerimiz bitiyor. Wilmer Bey tozdan şikayetle kulübeye geçerek yer değiştirdi. Süruri ile eve mektup gönderdim. Kurmay Binbaşı Kemal bizi ziyaret etti. Birlikte İsmailtepe gözetleme mevziine gittik.

25 TEMMUZ 1915

Her günkü gibi...

26 TEMMUZ 1915

Turşun köyü atış meydanına gittik.

27 TEMMUZ 1915

Yeni kulübeme veya harp köşküme(!) yer değişikliği yaptım. Ekrem Bey misafir geldi. Akşam bizde yemek yedi. Gündüz Esat Paşa ve Kurmay Başkanı Fahri gelmişti. İkisi de pek sevimli komutanlardı. Mehtap olağanüstü hoş.

28 TEMMUZ 1915

Sabahleyin saat 05.40'ta Mestantepe'ye tahkimatı gezdik.

29 TEMMUZ 1915

Hamdi Bey'le saat akşam 17.00'de seçilmiş topçu mevzisine gittik. Balon gemisi var. Büyük Anafarta'nın batısındaki mevziyi gördük. Buradan Azmak deresine gittik. Tepemizde bir uçak dolaşıyor. Akşam oluyor. Burada uygun yer yok. Yarın tekrar buluşacağız. Mestantepe tahkimatını gezdim. Gece saat 12.00'de ordugâha döndüm.

30 TEMMUZ 1915

Hamdi Bey'le öğleden sonra saat 17.30'da İsmailtepe'de buluşarak Damakçık'ta topçu mevzisini Küçük Kemikli'ye karşı keşfettik. Denizde balon gemisi ve torpidolar vardı. Bazen Arıburnu cephesindeki bomba sesleri müthiş geliyordu. Top, tüfek ateşi hafifleyerek devam ediyor. Buradan Küçük Anafarta yönüne geçtik. Uygun bir yer bulamadık. Pirnartepe'ye çıkarken günbatımı manzarası olağanüstü hoş. Mestantepe'ye gelen komutanla yerleştik. Burada biraz kahvaltı ettik. Piyade taburu geç gelmişti.

Buradan Laletepe'ye gittik. Yolu epey karıştırdık. Torpido projektör tutuyor. Laletepe'de önceden Gelibolu taburundan bir posta, düşman tarafından bastırılmış ve hepsi mahfedilmişti. Buradaki birtakım yerleri işgal etmiş. Tuz Gölü (civarına) geçtim. Şehir görünüyor. Mehtap gayet güzel. Saat 00:30'da ordugâhımıza döndük.

31 TEMMUZ 1915

Bugün de doğumgünü. Cenab-ı Hak hayırlı esenlikler ve sonuçlar versin. Alman Ataşemiliterinin hesabına göre Rusya'da işler, dört haftada halledilmek üzereymiş. Cenab-ı Hak kolaylık versin. Gece Arıburnu civarında savaş bir çeyrek kadar devam etti. 9'ncu Topçu Alayı değişecek.

1 AĞUSTOS 1915

Sabahleyin erkenden Ece Limanı'na gittik. Deniz kötüydü. Beklemedim, Faik Paşa'nın gösterdiği siper yerini gördük. Canım sıkılıyordu. Döndükten sonra kağıt işlerine boğuluyorum. Bu beni pek yoruyor. Başka türlü bir şikayetim yok. Asıl işler geri kalıyor. Cenab-ı Hak hayırlı sonuçlar eylesin.

2 AĞUSTOS 1915

Saat 05.30'da Kemikli'ye doğru yöneldim. Stajyer Alman Subayı Kühne ile beraber Bursa Taburu'ndan geçtim. Kühne, Tuz Gölü'ne gitti. Saat 07.30'da cebel topçu mevzisine geldim. Görünüşte iki düşman gözetleme gemisi var. Bir tane daha geldi, içinden bir kayık indi. Tam ateş edeceğimiz sırada topçu subayı yok! Nihayet geldi. Biraz çıkıştım. Bağırmamı iyi biliyor. Ne yapayım insan çıldıracak, piyade de bir şey yapmıyor. Bari seri ateşli cebel ile... Kemikli'ye, ileri karakol bölüğü yanına yaya olarak gittim. Saat 08.00'den sonra Komutanla orduda temas kurduk. Softatepe'den ateş edilecek. Saat 08.25'te emir

yazdım. Bir de beklerken civar topçu mevzisinden çıkalım mı diye soruyor. Ne tuhaf insanlar bunlar! Tekrar Cemil'i gönderdim. Nihayet saat 09.00'dan sonra 6 mermi attı. Karanlıkta hiçbir şey görülmüyor. Burada yemek yedim. Softatepe'ye yaya olarak gittim. Bursa Tabur merkezi, buraya epey takviye göndermişti. Sonra Laletepe'ye gittim. Mehtap çıktı. Adaklık kanalından geçtim. Her yerde toz var. Laletepe'de hendeklerden cesetleri çıkarıyorlar. Gündüz postanın 400 metre önünde gemiler durmuş, ateş etmemiş. Olur şey değil! Saat 15.00 civarında karargâha geldim. Düşmanın Arıburnu'na ateşi devam ediyor.

3 AĞUSTOS 1915

Biraz geç kalktım. Hiçbir şey yok. Böyle zamanda işler hep birlikte yapılmalı. Cenab-ı Allah kurtarsın. İnsan ailesinden mektup da alamıyor ki biraz teselli bulsun.

4 AĞUSTOS 1915

Ece Limanı'na gidiyorduk. Turşun'dan geri dönüş için gizli emir varmış. Oh hamdolsun, biraz nefes aldım! Kulübe fotoğrafını çektim.

ALGANER'in 4 Ağustos Günü Turşun Civarında Çektirdiği Fotoğraf

Önemli bir şey değilmiş. Artık uyuşma imkanı yok. Her an yeni bir bozukluk, yeni bir terslik çıkıyor. Artık kararım, işi anlatıp çıkmak. Ahmet'le İstanbul'a mektup gönderdim. Akşam üzeri baygınlık bile geçirdim. Sabah gideyim dedim.

5 AĞUSTOS 1915

Gece uykum fena geçti. Bombardıman bazen daha da şiddetleniyor. İstihkâm subayları vardı. Yemekten sonra Kolordu'ya gideyim dedim, meğer akşam mevziye gidilecekmiş. Yine yarına kaldı. Hava bazen bulutlanıyor. Ancak bombardıman gürültüsü fazla. Akşama doğru İsmailtepe'ye, buradan korunaklı yoldan aşağı yaya... Düşman uçağı üstümüzde, Küçük Anafarta civarına, Mestantepe'ye iki bomba attı. Bugün bereket versin bir münasebetsizlik olmadı. Gözetleme yerinden düşman bu tarafı ve denizi gözetliyor. Ufukta birçok düşman gemisi var. Kim bilir denizaltılara ne oldu da bunlar böyle serbestleşti. Kolorduya gidip meseleyi anlatacaktım, önce izin aldım, sonra (Varşova'nın) düştüğü haberi geldi. Bu sonun başlangıcı olsa gerek.

6 AĞUSTOS 1915

Gece uyku çok berbat geçti. Yine düşman uçağı geçiyor.

7/8 AĞUSTOS 1915

Birlikleri İsmailtepe'ye çektik.

9 AĞUSTOS 1915

Hah, düşman geldi, gözetleme mevziinde göründü.

10 AĞUSTOS 1915

Öğleden önce İsmailtepe'ye gittik, durumu fena halde. Siperlere tel örgü ve kum torbaları yapılmamış. Askerler

mevzi hazırlamış ve durumda pek değişiklik yok. Telefon da kurulmamış.

12/1 Topçu Tabur Komutanı emrindeki taburla birlikte 06.00'da Turşun'a gelecek. Ben saat 07.00'den sonra Turşun'da Tabur Komutanıyla buluştum ve "Düşman gemilerine ateş edilecek" emri tebliğ edildi

Bundan sonra ben ve 12'nci Topçu Alayı, saat 09.00'da Kayalıtepe'ye vardık [26].

4'üncü Bölük mevzisine çıktık. Her taraf görünüyor ama düşman gözükmüyor. Tepede tahkim edilmiş avcı birliklerimize düşman birkaç mermi ateş etti. Topçu Tabur Komutanı Hüseyin Kamil, mevzi keşfetmiş. Saat 02.30'da, Masırlıktaki cebel topçusunun Kireçtepe'ye gideceğine dair emri aldık.

Yüzbaşı Kadri Birlikleri:

1'inci ve 4'üncü Bölükler

127'nci Alay 2'nci Taburundan İki Bölük ihtiyat.

Masırlık'ta kendi bölüğü.

Keşif Kolu Büyük Kemikli'ye yakın birliklere çıkıyor mu? Nerede birliklerimiz toplanmış? Gruba yürüyorlar mı? Saat ve haritaya göre isimler, haberler, asker vasıtasıyla Turşun'a, oradan telefonla Çamlı Tekke'ye... Sonra bir atlı Çamlı Tekke'ye gelir, telefon edildiği Kemal Bey'e söylenir. Alman topları Kemal Bey'in emrine verilir.

- Piyadenin muharebesi için, saat 01.00'de, 2 mantelli topu; 12/1'den bir subay, 4 batarya ile irtibat ve mevzii seçimi yapılacak.
- 127'nci Tabur, Ece Taburu saat 05.30'da Ece'ye

26 12'nci Alay Komutanı, İstiklal Savaşında şehit olan Binbaşı Bayatlı Arif'tir. Bkz. İsmet Görgülü, a.g.e. s. 89, 90.

hareket edecek. Diğerleri gösterilen yerde ordugâha geçecek.

- Tabur, masırlığa bir bölük gönderecek.
- Bir tabur, bir bölük 206'ya sevk edilecek.
- Ece taburu bir bölük masırlığa gönderip değişecek, bu bölük ihtimalen jandarma bölüğüyle değiştirilecek.
- İhtiyat taburları bir bölüğü 206 rakımlı tepeye, bir bölüğü onun yanına verilecek. 206'daki bölüğün Kireçtepe ile teması sağlanacak. Diğerleri sağ kol ile temas (mesirelik ile).
- 12'nci Tümen: Masırlıktaki bölük kendi alayına gitmiş.
- 11.50'den önce 127'nci Alay'a gelmekte olduğu görüldü. Takip ve Alay Komutanı haberdar edildi [27]. Tabur mevcutları:

I. 726

II. 722

III. 722

Alay Komutanı Yarbay, güneş dolayısıyla askerin hastalanıp döküntü olduğunu haber verdi. Bir tabur, oraya tahsis edilecekti.

Saat 18.00'den sonra da 19/3 Taburu Turşun civarına geldi. Bu daha yavaşça geliyor. Bu akşam 17.30'da Ece Limanı'na hareket edecek. Bu tabur, Masırlıklara bir bölük sevk edecek ve orada bulunan 36/2 Taburundan olan bölüğü değiştirecek. Bu bölük, kendi alayına katılacak. İhtiyat taburları Ece Limanı'nın güneyindeki vadide bulunacak ve bu ihtiyat ileri sevk edeceği ileri karakol bölükleriyle kendini gizleyecek. Masırlık ve Kireçtepe ile irtibat kurulacak. Sol

27 127'inci Alay Komutanı Yarbay Hasan Lütfi'dir. Bkz. İsmet Görgülü, a.g.e. s. 74.

kol da 12'nci Tümenin sağ koluyla irtibat kuracak.

Akbaş'a sabah saat 6'da 19,

Akbaş'a sabah saat 4'te 5/28,

28'inci gün, 11.30 Çanakkale, 12.00 Sarıçalı

Alay, sabah saat 06.00'da 5/30. Bundan önce istihdam etmek mümkün değildir.

Alay Komutanının yürüyüş yorgunluğu sebebiyle hizmet göremeyeceğini söylemesi üzerine karar yazıldı. Allah saklasın. Kararın ardından emir yerine getirildi.

11'inci Topçu Alayı 2'inci Tabur 4'üncü Bölük saat 12.05'te Turşun'a gelip haber verdi. Kavak civarında mevzi araması emredildi. 12/1 de bu civarda arayacak.

Gelen ışıklandırmayla haber veriliyordu.

11 AĞUSTOS 1915

127'nci Alay'dan iki bölük:

Merkez Kireçtepe (bu bölükler yedi dakika sonra hareket ettiler.) Saat 06.35 bir taburun Ece Limanı'na hareketi emri verildi.

Haber 127'nci Alay'dan :

1- Bu akşam -gece olacakmış- bir basit krokiyle birliklerin görev paylaşımı yapılacak. Bölük numaralarını dar tepeye kadar verecekler.

2- Aynı zamanda askere bir de şunlar bildirilecek:

- İhtiyat birliklerimiz ordugâhlarına varmış mıdır?
- Ece Limanı'na gidecek tabur yerine varmış olup tahkimatı işgal etmiş midir?
- Bu taburun bir bölüğü Masırlıklara varmış olup

buradaki nizamiye bölüğü değiştirilmiş midir?

- Masırlıklar ve Kireçtepe birlikleri ile irtibat tesis edilmiş midir?
- 12'nci Tümen sağ koluyla irtibat tesis edilmiş midir?[28].
- İhtiyat birliklerimiz en yüksek hazırlık derecesinde bulunacaktır.
- 19/3 Taburu emriniz altına verilmiştir. Topçulardan emir eri alındı.

12 AĞUSTOS 1915

Yeni şartlarla işe başladık. Kemal Bey'in ordugâhında durum hakkında görüş alış verişi yapıldı.

19/3, Grup Kurmay Başkanlığı'ndan 7'nci Tümen'e katılış emrini almış. Bu sabah Turşun'a giderken saat 07.30'da yolda rastladık. Telefonla tekrar sordular. Gitmesine gerek yok cevabı verildi. Sabah saat 09.00'da döndü.

127 nci Alay ihtiyatı yerinde bulmak mümkün olmadı. Pek çok aradık. Ece güneyindeki sırtta kimse bulunmuyor. Demek dün akşam aralık açıktı. Büyük bir tehlike atlatmış. Alay Komutanı yok, emir verdim. Akşam hava kararmadan önce bu hatta tahkim yapılacak ve irtibatlar kurulacak.

28 12'nci Tümen Komutanı Yarbay Selahaddin Adil'dir (Tümgeneral).

Mantellere ait cephane miktarı

Dane: 28
Şarapnel: 115

Karainebeyli hastane, bulunduğu yer ve köye telefon mahalli.

TOPÇU CEPHANESİ	ŞARAPNEL	DANE	AÇIKLAMA	
12'nci Topçu Alayı 1'nci Tabur 2 nci Batarya 3 Top.	2434	814	Hafif cephane mevcudu dahil	
11'nci Topçu Alayı 4'üncü Batarya	1008	228		
11'nci Topçu Alayı 3'üncü Tabur 7 nci Bataryadan 2 Top.				
3 Mantelli Top	115	28		
19'uncu Alay 3 ncü Tabur	Mavzer sandık 109 sandık. 800 adet: Bunun 20 sandığı ihtiyata, asker üzerinde 150'şer.		Gelibolu cephane	45 tabur yanında, 20 ihtiyat

	BÜYÜK		PORTATİF	
AÇIKLAMA	KAZMA	KÜREK	KAZMA	KÜREK
19/3	30	60	15	45
1-127	69	46	35	145
2-127	71	47	37	145
3-127	69	46	35	147
11'nci Topçu 4'üncü Batarya	19	19	___	___
12'nci Tabur Topu	30	30	10	10
Gelibolu	126	136	___	___

Emir:

1- Alay yerine gidecektir.

2- İki bölük ileri sürülmüş tesis. İkisi arasında irtibat kurulacak.

3- Ece Limanı Taburu mevzileri gece kuvvetli, gündüz hafif tutulacak. Gelibolu Bölüğü Masırlığa bu akşam yürüyecek, oradaki bölüğü değiştirecek, Ece Limanı'na gelecek.

4- Masırlıktaki tahkimat daima kuvvetli tutulacak.

5- Ece ve Masırlık tahkimatları topçu ateşi altında hiçbir vakit terk edilmeyecek. Asker gediği hendek duvarıyla gizlenecek.

6- Piyade ateşinin ardından mazgallar işgal edilecektir.

7- Topçu ateşinde siperler arasındaki hiçbir askerin siperi terk etmemesinden, her rütbedeki komutan bizzat sorumludur.

8- Alayın tamamı yanında ve ihtiyatlarda, Ece Limanı ve Masırlıklarda, karanlık basmasından itibaren gündüz oluncaya kadar en yüksek motivasyon sağlanacaktır. Öyle ki herkes yürüyüşe hazır olacaktır.

9- Gündüz, belgesi olan askerler ancak ordugâhtan ayrılabilirler. Bu belge, Alay Komutanı tarafından imzalanmış olacak. Ordugâhtan ayrılma izni, ancak olağanüstü durum karşısında olabilecek.

10- Yani Masırlık mevzisinde bulunan mantel ve seri cebeller için geçerlidir. Bunlar gece atışa hazırlanmalı. 11'inci Topçu Alayı 4'üncü Batarya, bu gece Kavaktepe kuzeyinde mevziye girecek.

11- Turşun köyü civarındayım.

Emir:

127'nci Alay bir tabur ile 12'nci Tümenin sağ koluna yardım edecek.

Burası irtibat ve olaylar hakkında beni sürekli olarak bilgilendirecek.

Mustafa Kemal Bey'den telefon geldi. Düşman 12'nci Tümen'in sağ koluna hücum ediyor. Hemen 19/3 hareket etmiş.[29]Ben atla, emir edilen ordugâha gittim. Orada bulamadım ancak, saat 06.20'de yolda rastladım. Karşıdan bağırarak yola koyuldular. Tabur Komutanı Salih Binbaşı'ya emri tebliğ ettiler. Oradan Ece Limanı'na geçildi. 127'nci Alay'ın taburları ordugâhla harekete hazırdı. Saat 07.45'te ulaştılar. Ben Alay Komutanıyla birlikte tepeye, durumu görmek için çıktım, Kemikli civarında birçok kayık ve mükemmel bir çıkarma iskelesi var. Softatepe'de az derinleştiği noktada Kireçtepe, 12'nci Tümen sağ kol ilerisinde Arıburnu bulunmaktaydı. Kireçtepe'de daha az çatışma var. Mestantepe sakin. Buradan geri döndük.

Gece, 127'nci Alay'dan gelen bilgide 19/3 Tümen sol koluna ulaşıldığı bildirildi. En büyük sevincim, mantelli toplar ve cephanenin gelmesiydi.

261 Dane + 754 Şarapnel = 1015

13 AĞUSTOS 1915

Gece sakin geçti. Sabahleyin Liman Paşa geldi. Topçu komutanı çağrıldı ve kendisine talimat verildi. Buna göre;

Kireçtepe, Masırlık güneyinde sahra takımı için mevzi aranacak. Kavaklı kuzeyinde toplanan birliğin başlarında da öyle. Akşama cebel topu oraya gidecek.

29 19'uncu Alay Komutanı Yarbay İrfan, 3 ncü Tabur Komutanı ise Binbaşı Salih'tir.

Süvari bölüğünden buraya hemen 2 subay, 3 muhafız asker gelecek.

Çadırların hepsi buraya konulacak.

Kuzey Grubu kolundan arabalarla nakil için, istihkâma malzeme nakli için 10 çifte kuruşlu araba sözü alınsın.

Karargâhımız yetersiz derecede teşkil edilmiş olduğundan nakil işini de yavaş yavaş gerçekleştirmek lazımdır. Bundan başka karargâhın ordugâhı tesis edilince oraya nakil için gerektiğinde araba talep edilecek.

Haydar Bey'e yardım için, Fransızca veya Almanca bilen bir Türk subayın ya da yaverin karargâha tayin edilmesiyle görevlendirildim. 12'nci Topçu Alayı 1'nci Taburdan bir Teğmeni bu işle görevlendirdim.

Teller de bugün nakledilecek.

İstihkâm Subayı ve askerlerine emir:

- Kadri'ye bir emir: 127/1'den bir bölükle Masırlık'taki gezi kuvvetleri hakkında tekrar bilgi verecek.
- Tahkimat işlerine bütün vasıtalarla devam edilecek.
- Bu gece cebel topu kendisine sevk edilecek ve gece mevziye sokulup sabahleyin ateş açacak.

14 AĞUSTOS 1915

Saat 06.30'da topçu subayıyla Kireçtepe'ye gidecektim. Biraz geç kalkmışım, yine de daha vakit var.

Bölükle beraber kalktığımdan beri yüzümü dahi yıkamadan, orduma yakışmayacak biçimde, işime başladım. Saat 09.00'da ancak yola çıkabildim. Masırlık, korunaklı yollardan Kireçtepe'ye geçtik. Burada her şey gayet gevşek, bir şey yapılmamış. Avcı hattına gittim, mevzii işaret ettim,

gözetledim. Düşman bazen çekiliyor. İyi bir fırsat yakalarsak, bunlara karşı çok büyük işler başarabiliriz. Ama 10 kilometre geriden pek bir şey görünmüyor. Saat 16.35'te karargâha döndük. Onlar topçu mevzisine gittiler. Sözde bana yardımı olsun diye, Fransızca bilen Topçu Teğmen getirildi fakat iş işten geçti. Kemal Bey'e etkili bir şey yazdım gönderdim.

Bu esnada karşı taarruza dair bir emir geldi. Pek iyi anlayamadım. Kendisine haber gönderdim. Taarruz emri tekrar edildi. Birlikleri silah başına ittik. Taarruz emri verildi:

"Düşman 12'nci Tümenin sağ koluna taarruz etmektedir. Ben Tümen ile birlikte karşı taarruz yapacağım. 127'nci Alay 19/2 ile beraber sol kolu 262 rakımlı tepe olmak üzere düşmana taarruz edecek. 19/1 sağa taşınmış ihtiyat olarak kalacak. Ben tepedeyim."

Oraya çıktık. Çıkacağımız tepeden biraz önce meydandan inmesini teklif etmiş olduğum için yine dehşetli bir kabahat işlenmişti. Artık tahammül kalmamıştı. Böylece bu akşam ulaşan o emirde:

"Bu civarda kuvvetler fazlalaştığından bir tümen teşkil edildi. Wilmer, bu tümenin komutanı olup 5'inci Tümen'in karargâhı buraya taşındı. Binbaşı Arif, benim yerime geliyor. Ben de yeni görev almak üzere orduya gideceğim."[30]

Bu cehennem azabından kurtuldum demekti. Fakat bu görevin en yoğun zamanında buradan ayrılmayı doğrusu canım istemiyordu. Bu alçak herif, her şeyi engelliyordu.

Bu sırada Binbaşı Arif bulunduğumuz yere geldi ve görevine başladı. Ben de duruma dair kendisini biraz bilgilendirdim.

30 5'nci Tümen Komutanı Albay Hasan Basri (SOMEL), Kurmay Başkanı ise Binbaşı Arif (Ayıcı)'tir. Bu tarihten itibaren Binbaşı Arif ile Haydar Mehmet ALGANER arasında görev değişikliği olmuştur.

127'nci Alay'la irtibat kuruldu. Bütün gönderilenlerden bir haber gelmiyor. Karanlık bastı. Şiddetli çatışma yok, ara sıra şiddetleniyor, sonra tekrar sessizlik oluyor. Birliği döndürmek istiyorlardı sonra vazgeçildi. Karargâha dönüldü.

15 AĞUSTOS 1915

Liman Paşa karargâha gelmişti. Ben bugün belgeleri ve görevimi teslim edip ayrılmak istiyorum. Cemil bir zaman sonra geri döndü. 127 nci Alay'ı bulamamış. Bu Alaydan, çok yaralı geliyor. Bunlara göre Alay deniz kenarına kadar gitmiş. Gece çatışmış. Ama kiminle, ne için belli değil. Zaten o herif, taarruz emrini ezberden, hiçbir tarafı bir şey görmeden vermişti. Sağını solunu düşünmemişti. Bunların yaptığını biz yaparsak hatalar tartışılır.

Wilmer, hiç şeklini bozmuyor, acaba ileriki vaziyet nedir, nasıl olmuş bir gideyim falan yok. Ordugâhı başka tarafa taşımak istiyorlar, ben tabiki hiçbir şeye karışmıyorum.

Belgeleri tasnif ederek teslim ettim. Gitmek üzere hazırlandım. Akşama doğru, düşmanın Kireçtepe'ye taarruzundan biraz sonra Güvenlik Birliği'nin sustuğu haberi geldi. Wilmer, 15 kilometre uzakta oturuyor. Haber alıp karşı hazırlık emri verene kadar her şey olur bize. 39/1 geldiğinden taarruza sevk ettiler.

Ben bugün biraz sakindim. Fakat geçen günlerin azabı, ızdırabı, hor görmeleri hiçbir zaman dinmeyecekti. Müthiş bir yolun ağırlığıyla vicdanımın ihtirası ayrılmıyordu. Acaba sustuğum iyi miydi, yoksa hata mı ettim? Karargâhta Sabit ve Ağırlık Komutanı ben gidiyorum diye ağlıyorlardı. Vedalaşırken herkes üzüntüsünü bildiriyordu.

Herife giderken artık "Adiyo" demek icap etti, söyledim.

O da bana;

"Yaptığınız vazifeye teşekkürler edeyim. Vazifede söylemeye mecbur olduğum çok sert sözler söylendi ise de şahsi hiçbir şeyim yoktur" gibi çok şeyler söyledi; ama ben bunlardan hiçbir zaman etkilenmedim.

Geç vakitte, saat 21.00'e doğru, ata binip Mustafa Kemal Bey'in karargâhına gittim. Karargâhta yatmışlardı. Bir iki lokma bir şey yedim. Hayri Bey'le görüştüm. Saim kalktı. Hamit'in çadırında yattım.

16 AĞUSTOS 1915

Sabahleyin erkenden Kemal Bey'i gitmeden göreyim dedim. Kendisiyle görüştüm. Bizi Asya Grubuna göndereceklermiş. Oradaki Tevfik Efendi de yerime gelecekmiş. Hayırlısı Cenab-ı Hak'tan. Böyle sürekli görev yeri değişikliği yapmak hiç iyi bir şey değildi. Ne yapmalı ki kader böyle, her zaman da tekrar ediyor.

Kemal Bey Turşun'a gitti. Düşman yine Kireçtepe'ye taarruz ediyormuş galiba. Ben de Saim'le kahvaltı ettim. Kulübemi ziyaret eden Alman topçularıyla görüştüm. Uçak artık Çamlı Tekke'yi bilememişti. Saat 08.00'den sonra arkadaşlara Allah'a ısmarladık diyerek Kemalyeri'ne doğru yola çıktım. Buradaki karşılama bana büyük bir etki yapmıştı. Çok yardımlarını görmüştüm. Paşa Hazretleriyle de görüştüm. Başıma gelenleri anlattım. Hepsi üzüldü. Teşekkür ettiler ve kendimi iyi hissederek oradan ayrıldım.

Maltepe'deki idare karargâhına gittim. Burada ilişiğimi kestim. Hatta yemek bile yedim. Hava oldukça sıcaktı. Buradan Yalova'ya eşya da gelmiş. Ekrem Bey'in çadırına gittim. Bu arkadaşım da Almanların en büyüklerinden çok hakaret görmüş. Kazım Bey'le görüştüm, işi anlattım. Daha önce haber vermem gerektiğini söyledi. Çok doğru

söylüyor fakat üç defa teşebbüs ettim hepsi de sonuçsuz kaldı. Nihayet, düşman karaya çıktı. Bir daha da ağzımı açmadım. Ah keşke, bir dakika kaybetmeseydim, şimdi işi halletmiştim. Ne kadar büyük hata olmuş. Terbiyesiz herifin yaptığı yanına kâr kaldı.

Akşam Ekrem Bey'le yemek yedim. Halef selef olduğumuz Yüzbaşı Tevfik ile görüştüm. Biraz birbirimizi bilgilendirdik. Gece diğer bir çadırda yattım.

17 AĞUSTOS 1915

Sabahleyin hazırlıklara başladık. Topuz'un ayaklarından ziyade gözü, daha çok canımı sıkıyordu. Bir tanesi sanki görmüyor. Civardaki veterinerler de hiç önem vermemiş. Bakalım ne olacak. Sabah saat 10.00'da Allah'a ısmarladık diyerek Akbaş'a hareket ettim. Müthiş bir sıcak vardı ve toz çoktu.

Eşyamı daha önce göndermiştim. Bir saat sonra Akbaş'taydım. Burası da uçağın uğrak yerlerinden biriydi. Bereket versin, görünürde bir şey yok. Yalnız sabahleyin düşman denizaltısı, bir nakliye gemisini torpilleyerek karaya oturtmuş. Haliç vapuruna bineceğiz. Saat 12.15'te hareket edeceğiz. Çanakkale'de biraz kahvaltı ettim. Sonra hareket ettik. Yol can sıkıcı, önce Topuz'a binmiştim. Zavallı gözünden rahatsızlandı. Çok geç kalacağım. Küçük ata bindim ve ilerledim. İntepe'ye yine ara sıra ateş ediliyordu.

Daha önce buraya gelirken geçtiğim yerlerden geçmek, gücüme gidiyordu. Erenköy- Sarıçalı geçildi. Yine mi Kalvert!

Çiftliğe geldiğimde saat 7:30'du. Yemektelermiş. Karargâh Komutanı Teğmen Abdullah'ın çadırına gittim. Bana her olayda yardım etti. Topuz da geldi. Onların da yerleri hazırlandı. Kurmay Başkanını gidip gördüm, üç

casus yakalanmış, onları sorguluyorlar. Paşa Hazretleri ile de görüştüm. Bu karargâhta -eski bulunduğum Kolorduda çalışmam dolayısıyla- pek çok bildiklerim var. Gerçi, bu benim için pek büyük bir menfaat, bu bölge iyi vesaire... Fakat alçak herifin yanında kazandığım vicdan azabı, üzerimde daima ağır bir yük gibi olarak kalacak gibi duruyor. Gece (Berat) Bey'in odasında geçirdim. Benim odam yarın boşalacak.

18 AĞUSTOS 1915

Abdullah Efendi'nin yanında sabah kahvaltısı yaptım. Eşyam gelmiş, odam boşalmış, düzenlenmesi için emir verdim. Öğle yemeği kocaman bir çadırın altında topluca yeniyor. Yemekler çok güzel. Kim bilir belki de Cenab-ı Hak, benim diğer tarafta çektiğim düşünce ve vicdan azabımın biraz son bulması için buraya gönderdi.

Öğleden sonra Eggert Bey'le 3'üncü Tümen'e gittik. Yolda görevim hakkında talimat verdi. Yüzbaşı Tevfik'in görevini aldım. Cenab-ı Hak başarılı kılsın.

Akşam döndükten sonra bir konferans verdim. Akşam raporunu yazarak görevime başladım. Bu gece, eskiden de kalmış olduğum yeni odamda yattım.

19 AĞUSTOS 1915

Yeni vazifem benimle ilgili işleri yapmakla geçti. Bakalım evden ne zaman mektup alacağım. Habip hastalandı. Al bir dert daha...

Eskiden bu bölgede olduğu gibi, boğaz dışından ara sıra monitörler İntepe'yi bombardıman ediyor. Başka bir savaş gürültüsü yok. Bazen de uçaklar geçiyor. Diğer sahne ile arada tamamen fark var. Keşke, namuslu bir adam ile birlikte faal bir yerde bulunsaydım! Herhalde Cenab-ı Hakkın

bir hikmeti olduğuna inanmalıyım. Bugün de konferans vermiştim.

20 AĞUSTOS 1915

Doğu harekâtından cevaplar dehşet verici. Yine Ruslar 100.000'e yakın esir, 200 kadar makineli tüfek, 500 kadar top ele geçirmişler. Dehşet! Rus ordusu adeta bitiyor ama hala da yeniyor. Sonu bakalım ne olacak.

21 AĞUSTOS 1915

Eggert, yeni gelen bir subay ve ben ata binerek, Kalafatlı köyünde yapılan büyük sargı mahalline gittik. Zeminlik sur ile oldukça muntazam yapılmış. Buradan Truva harabelerine gittik.

Bunun yanındaki tepede, kolordunun gözetleme yerlerinin inşa edildiğini gördük. Oldukça muntazam yapılmış. Şimdilik muamele iyi. Cenab-ı Hak sonunu hayırlı etsin. Fakat kendimi savunamamış olmak ve üstüne bir de hareketli bir bölgeden, birdenbire sakin bir yere atanmış olmam dolayısıyla, içimde adeta bir kambur gibi olan vicdan azabını yenemiyordum. Ancak kadere razı olup, her şey Allah'tan diyerek teselli bulmam lazımdı. 4 casus Kumkale'de yakalanmış, bu tepede sorguya çektik.

22 AĞUSTOS 1915

Hava sıcak, etrafta esrarengiz bir sessizlik var. Cenab-ı Hak sonunu hayır etsin.

İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiği haberi ulaştı. Bir iki güne kadar herhalde herifler burada olurlar. Kolordunun karşı tarafa geçme ihtimaline karşı Kurmay Başkanı hazırlık emri verdi. Ben de bizim telgraf bölüğünün hareket hazırlığıyla meşgul oldum.

23 AĞUSTOS 1915

Bilmem ki uykum niye bozulmaya başladı, iyice düzensizleşti. Bir taraftan acaba İtalyanlar ne yapacak şüphesi, diğer taraftan mektup alamamak oldukça can sıkıyor. Hayırlısı Cenab-ı Haktan!

24 AĞUSTOS 1915

Topuz'un göz ağrısı ve ayağındaki şişkinlik sebebiyle, Veteriner Salih Bey'in hastanesine göndermeye karar verdim ve gönderdim.

Karargâh komutanının çadırında oturup bunun hazırlığını yapıyordum. Bir de postacı, elime beş adet mektup ve bir tane de kart sıkıştırdı. Bendeki sevinç pek büyüktü. Almadık, almadık hep birden mektup ve kart aldık. İnşallah bunun arkası da devam eder.

Saat 09.15'te ben de Beşige Tepesi'ne doğru yola koyuldum. Telefon şebekesinin o civardaki durumunu görecektim. Yer kesiğine vardım. Terk edilmiş, kocaman bir sığınak veya kışla. Merakla içini gezdim. Kükreyen rüzgar, her deliğinden feryatlar koparark içeri giriyor. İçerisi terk edilmiş fakat sağlam yapılmış bir Arnavut Kalesi gibi. Buradan 39/2 Taburuna gittim. Komutanı Yusuf Binbaşının yanında biraz oturdum. Liman tarafına gittik. Sahili, Eşek Adasını, monitörü gördüm. Uzaktan boş nakliye gemisi geliyor.

Görev bitti, dönüş için yola koyulduk. Yerkesiği civarındaki topların yanına gittim. Kazım Bey'in taburu, 3'üncü Alay 1'inci Taburu cebel bataryası az önce hareket etmiş. Saat 15.00'ten sonra Kalvert'e ulaştım. Biraz yemek yedikten sonra yine konferans verdim. Gece mehtap çok hoş. Bazen uzaktan top sesi geliyor. İtalyanlardan daha ses yok, bakalım ne yapacaklar.

25 AĞUSTOS 1915

Gecem, sıkıntılı ve rahatsız geçti. O alçak herife karşı hiçbir savunma yapmadığımdan kendi kendime ızdırap ediyorum.

İmroz'da saat 23.00'e kadar yine nakliye gemisi görünmüş. Hareket etme ihtimalimiz fazlaca. Bir hazırlık daha yapılacak. Deniz üzerinde gemi faaliyeti fazla, bu yakınlarda bir şey olması muhtemel. Mesela, Bozcaada'ya ışıkları yanmış musiki çalan bir gemi geliyor vesaire... Gece şüpheyle geçti. Top atılıyor zannettim meğer bir yük hayvanını su mu götürüyor, öyle bir şeymiş. Herhalde rahatsız oldum. Gece öylece geçti. Akşama doğru biraz yağmur yağdı.

26 AĞUSTOS 1915

Eski bir mektup daha aldım.

Yarbay İrfan geldi. Biz gidersek bu civarın komutasını o ele alacak. Epeyce sohbet ettik. Akşam casuslar idam edilmek üzere, Ovacık'a sevk edildi. Arabada fotoğraflarını çektim; ama vakit pek geçti.

Yakalanan Casuslar 26 Ağustos Akşamı Ovacık'a Arabayla Sevk Edilirken.

27 AĞUSTOS 1915

3'üncü Tümen birlikleri karşıya geçmek üzere emir almışlardı. Çünkü düşman tekrar taarruza başlamış. Bu akşam 3'üncü Tümen mızıkası ordugâhımıza geldi. Epey güzel havalar çaldı. Bu akşam yemeğini Komutan Paşa Hazretlerinin davetleri üzerine kendi sofralarında yedik: Paşa, Kurmay Başkanı, diğer Alman Binbaşı, İrfan Bey, Halil Bey ve ben.

Casusların idamında birkaç defa ateş edilmiş.

28 AĞUSTOS 1915

Sarıçalı'ya 3'üncü Tümenin santraline bakmak üzere gidip döndüm. Hamama girdim. Gelen haberlerde, düşmanın Conkbayırı'na ve Kireçtepe'ye taarruzları yine geri püskürtülmüş. Henüz bizim gitmemiz hakkında bir şey yok.

Bir iki düşman torpidosu, Morto Limanı içlerine kadar girmişler ve Kumkale civarını gözetlemişler.

29 AĞUSTOS 1915

Düşmanın Mestantepe civarındaki taarruzları yine geri püskürtülmüş, bizim tarafta başka bir değişiklik yok.

Akşam saat 17:50'den sonra Eggert Bey ve diğer Binbaşı bir olup önce Çıplak'a gittik. Hava serince ama iyi. Çıplak'ta, 3'üncü Tümen Birlik Komutanı Binbaşı Selahaddin'le görüşüldü. İntepe, Yenişehir düzenlemesi tartışıldı. Çay içildi. Karanlık basmıştı. 6 ncı Alay Komutanı Rıfat Bey de geldi. Taburu buraya gelmişti. Bir taburu Yenişehir'e bu akşam gidecekti. Onunla da görüşüldü. Yenişehir'e hareket edildi. Yol ve hava iyi. Uzaktan, boğaz kalelerinin projektörleri görünüyor. Bazen şimşek ışığı gibi Seddülbahir yönünden top ışıkları parlıyor, işaret tabancaları gözüküyor. Yenişehir harabeleri içinde attan

indik. Harabelerin üzerinden geçerek ta buruna kadar gittik. Buradan dışarısı mükemmel görünüyor. Mehtap çıktı, deniz parlak, etraf aydınlık. Bir savaş harabesi üstünde, karşısında, karanlıklar içinde, ay ışığı altında dökülen kanlara, bir şey görmeden fakat hissederek bakıyor; geleceğin savaş sahnesi adayı olan danışıklı dövüşün düzenlenmiş ve sağlamlaştırılmış kuvvetlerini düşünüyor, sonra düşman hücumlarının ve saldırılarının genel istikameti Adalar Denizi'nin[31] pek uzak ve bilinmeyen ufuklarına, soran gözlerle bakışıyorduk. Böylece Yenişehir'in etrafını dolaştık, gereken talimat verildi. Geri döndük. Saat 01:00'den sonra karargâha ulaşmıştık. Mektup yok. Bir şeyler yedikten sonra yattım.

30 AĞUSTOS 1915

Bugün bahse konu bir şey olmadı.

31 AĞUSTOS 1915

Hamdolsun, uykum biraz yoluna girer gibi oldu. Yarın sabah Kurmay Başkanıyla birlikte mevzileri gezeceğiz.

1 EYLÜL 1915

Uykunun yoluna girdiğini söylemek için biraz aceleci davranmışım, çünkü sonradan bozuyorlar. Ben yalnız hareket etmek üzere görev aldım. Mevzilerin ve bölüklerin tertibatını ve topçuyu gördük. Kaç monitörün olduğunu gözledik.

Sabah saat 07.55'te atımla yola çıktım. Önce Yeniköy'e gittik. Saat 09:30'da vardım. Bölük ve Müfreze Komutanı geldi. Müfreze Komutanı Yüzbaşı Avni, diğeri Yüzbaşı Rüştü. Kendisi bizim sınıftandı. Birincisi, iyi bir etki bırakmadı. Önce, kesinlikle gündüz mevziler görülmez diyordu, sonra kendisi gelmek istemedi. Ben de Bölük Komutanıyla

31 Adalar Denizi : Ege Denizi

gezdim. İlk olarak atla iskele başına gittim. Buradan gezi bölgesini yaya dolaştım. Siperleri ve postaları gördüm. Siperler yüksek yapılmış, postaların deposunda gözetleme var. Eşek Adaları'nda monitör ve gemiler görünüyor. Diğer bölük komutanını bölük sınırına istemiştim, gelmemiş. Topçulara gittim. 11/1-2'nci batarya topları mevzide duruyor. Mevzii, Küçük Beşige Limanı'na karşı bir yerde. Buradan tekrar bölüklerin sınırına gittim. Oradan yaya olarak diğer bölüğe geçtim. Bölük komutanını çağırttım. Paşa geldiğinden, tepeden çağırıldığını zannetmiş. Bununla birlikte mevzileri dolaştım. Küçük Beşige Burnu'na kadar gittim. Çok rüzgar var. Ben de çok yorulmuşum. Burada oturup tertibatı görüştüm ve işaret ettim. Dönüş, akşam saat 17.30'da. Askerin atının nalı düşmüş. Geçerken 11'inci Topçu Alayı'nın bataryası, ağırlık ordugâhından geçtim. Orada yemek yedik. Aynı zamanda bizim köpeğin babası ve anasını gördüm. Güzel köpekler.

Saat 19.30'da karargâha döndüm. Bir şey de yapmadım. Açtım, yemeğim hazırdı. Kurmay Başkanına geldiğimi söyledim. Geç oldu diye, yemekten sonra konferansa gelin dedi. Yemek yedim, gittim, anlattım. Görev iyi halloldu dedi. Ben de memnun oldum. Bu akşam yemek çadırında Karagöz oynatıyorlarmış. Oraya gittim, biraz baktım. Yusuf Bey'in dediği gibi "somsespris" bir şey. Eve 4 para gönderdim.

2 EYLÜL 1915

Tepede dehşetli fırtınalar olduğunda düşman gemileri barınamasın istiyordum.

3 EYLÜL 1915

Bayram Binbaşı, son mahalline nakledildiğinden onun görevini de ben yerine getirdim. İşim fazlalaşmıştı. Gelen haberlerde, bir denizaltının, düşman nakliye gemisini 400,

500 askerle beraber batırmıştı. Küçük iş fakat bir taraftan da Rus ordusu fena halde sıkışıyordu. Cenab-ı Hak fazlasını versin.

4 EYLÜL 1915

General Linez galiba Sırplara, karşı harekâta başlamış, sonucu inşallah hayırlı ve doğrudur!

Şimdilik bu tarafta kalacağız. Mektup yok, yine canım sıkılıyor. Kumkale civarında torpidoların gözetlemeleri pek sıklaştı; Allah hayırlar versin.

5 EYLÜL 1915

Gelen haberlerde iki İngiliz denizaltısı batırılmış, fena haber değildi.

6 EYLÜL 1915

Yenişehir civarına konacak batarya ile gözetleme mevkisini gördük. Bunları telefonla bağlamak için oraya gittim. Bu batarya yaklaşan düşman gemilerine ateş edecekti. Saat 08.00'de çıktım, saat 10.00'da oradaydım. Topçu mevzisine gittim. Bir torpido gidiyor. Önceden buralar zırhlı ile doluydu. Şimdi ne kadar büyük bir gözetleme alanı olmuş. Ben, Müfreze Komutanı Topçu Binbaşı Tevfik ve Binbaşı Selahattin Emin de buraya gelmişti. Binbaşı Tevfik, üzerimde hiç iyi bir izlenim bırakmadı. Garip, özellikle yüksek rütbeli topçu subaylarının hemen hepsinde de aynı şey görünüyor. Diğeri gayretli bir piyade subayı. Birlikte Yenişehir'e gittik. Gözetleme yerlerinden baktım. Siperleri gezdik. Aynı zamanda makineli tüfeğe de yer aradık. Orhaniye'ye kadar gittik. Meraklı iki torpido muhribi girip gözetleme yapıyordu. Saat 15.30'dan sonra geri döndüm.

7 EYLÜL 1915

İmroz'da yine gemilerin adedi bazen 18, bazen 22 olduğu haberi verildi. Herhalde bir faaliyet var; ama sonuca bakalım. İtalyanların birçok gemi ve müfrezesinin Bozcaada tarafına geçmiş olduğu haberleri geliyor. Bir şüphe beliriyor, ufak bir top sesi sanki bir şey oluyormuş hissi veriyor. Helyostalarla[32] sürdürüyoruz, helyostalar layıkıyla ışıldıyor.

8 EYLÜL 1915

Bahse konu bir şey yok.

9 EYLÜL 1915

Kulaklarımı yıkattım. İstanbul'da sözde Amerikalı bir kadın 15 Eylül'de mütareke olacakmış diye bilet satıyormuş. Herkes usanmış artık ve dibe vurmalar fazlalaşıyor.

10 EYLÜL 1915

Kumkale'de bir motorbot batırıldı. İtalyan bandıralı torpidolar da görünmeye başlamış.

11 EYLÜL 1915

Gelen haberlerde, İtalyanların son bir hücum teşebbüsü daha gerçekleştirdikleri haberleri geliyor. Cenab-ı Hak bunda da şüphesiz bizimle beraberdir.

12 EYLÜL 1915

İsveçli iki Ataşemiliter geldi. İyi, nazik adamlar. Birlikte yemek yedik. Sofra iyi düzenlenmişti. Ovacık'a gittiler, dönüşte burada çay içildi. Memnun kaldılar.

32 Bir çeşit aydınlatma aracı. Işıldak.

13 EYLÜL 1915

Gece biraz da yağmur yağmıştı.

Gelen haberlerde düşman, Seddülbahir ile Kumkale arasına dört sıra şamandıra gibi şeyler dizmişti. Ne olduğunu pek anlayamadık. Büyük ihtimalle bizim denizaltılara karşı bir şeydi. İmroz ile yarımada arasına da 30 kadar torpido ve buna benzer şeyler dizerek orasını da kapatmıştı. Büyük ihtimalle o da denizaltılarımıza karşı döşenmiş bir şey. İmroz'dan uçan, sevk edilebilen bir balon, ilk defa görüldü. 50 metre denizden yüksek uçmuş.

Bozcaada'ya epeyce vapur gelip gitti. İçlerinde iki vapurda İtalyan bayrağı görüldü. Bütün bunların gayet yakın bir anlamı vardı. Allah kerim. Her ihtimale karşı harekete hazırlık emri yine verildi.

14 EYLÜL 1915

Bununla beraber gece sakin geçti. Ben artık bu ay her ne olacaksa olsun diyordum. Mesele şüphesiz ittifakın üstünlüğüyle sonuçlanacak.

15 EYLÜL 1915

Eylül'ün mahzun çehresi artık soluk görünüyor. Kış belirtileri görülmeye başladı. Kimbilir kış nerede ve nasıl geçecek? Düşmanın birçok faaliyeti vardı, gemiler, torpidolar, atışlar... Mutlak bir şey çıkmaz diyordum, bir şey çıkmadı. Bazen yağmur atıştırdı.

16 EYLÜL 1915

Yusuf Bey rahatsızlandığından 1'inci Alay işlerini de bana devretti. Öğlen konferans verdim, akşam tekrar anlattıktan sonra Kurmay Başkanının övgüsünü aldım. Elimi sıkarak, beni tebrik etti.

Şimdi öbür ahlaksız herifle kıyaslamaya kalkarsak hiç kıyas kabul etmez. Bu kadirşinas, öbürü ahlaksız alçak bir herif. Midilli'den gelen Müslüman köylüyü sorguladık.

17 EYLÜL 1915

Gece yarısından sonra kapım çalındı, kalktım. Halit Bey, düşmanın Telgraftepe'ye ilerlediği haberini getirdi. Hemen telefon ettim, bir şey yok. Sonradan anladım ki eğitim yapan tabur komşusuna haber vermemiş. Bu yanlışlık meydana gelmiş. Uykum da bölündü.

Midilli'den gelen Müslüman köylüleri sorguya çektim. Biri 55 yaşında, öbürü 69 yaşında... İlk gelen 20 yaşında bir genç. Sade torpidolar varmış, zırhlı ve korvet yok. Biraz İngiliz memur ve bahriyelileri var, buraları kontrol ediyorlar. Yunan, Müslümanlara zulüm yapıyor, hepsi göç etmek istiyorlarmış.

18 EYLÜL 1915

İşlerin fazlalığından hiçbir tarafa çıkmak mümkün değil. Odamda mahsurum. Mehtap, gece o kadar değişmiş ki. Kocaman bir zırhlı, İntepe'yi epeyce sarstı. İmroz'da top tüfek sesleri işitilmiş. Acaba isyan mı çıktı? Hayır, çatışma ateşleri olacak. Bununla beraber düşman bir şeye cesaret ediyor gibi görünüyor.

19 EYLÜL 1915

Hava iyi, gün olaysız geçti.

20 EYLÜL 1915

Hava iyi, her günkü gibi sade geçti.

21 EYLÜL 1915

Akşama doğru Hasanobası'na gidip gelen bomba silahlar vesaireyi gördüm. Cephanelikler çok iyi yapılmış.

22 EYLÜL 1915

Almanya'dan ordu karargâhına gelen misafirlerimiz imparatorun yaveriymiş. Binbaşı Mahlacife, Doktor Yeik (Yak) ve bir ihtiyar doktor daha var.

Doktor Yeik, oldukça zengin bir kişiydi. Osmanlı Kızılayı'na 15.000 lira toplamış. Kendisi bir Türk dostu. Birçok Türk subayı ve mevki sahibi kişilerden dostları var. Birkaç lüzumlu şey söyledi. Sofra kuruldu. Masada oturma düzeni sol baştan saat yönünde şu şekildeydi: Albay Konrad, Alman Binbaşı, Paşa, Doktor Yeik, Ben ve bizim tertip, İhtiyar Doktor, Eggret Bey, Halil Bey ve Yüzbaşı Huli

Masada, kutu et, fasulye, fırında makarna, tavuk, börek, patates püresi, ayva kompostosu, üzüm, revani, çerez ve kahve bulunuyordu.

Saat 12.00'den sonra geldiler. Doktor Bey'den pek memnun oldum. Sevimli, kibar bir kişi. Bunlar Türk ordusu hakkında İmparatora bilgi verecekler. Dün galiba Sırplara karşı harekât başlamış. Bulgarlar da sekiz güne kadar seferberlik yapacaklarmış. Volga ele geçirildi. Rusya'nın hali kötü ama henüz sonuca dair hiçbir şey yok. Yemekten sonra otomobille Ovacık höyüğüne, orada gözlem yaptık. Oradan Ovacık'a, Yüzbaşı Huli'nin çadırına geçtik. Rüzgar çok. Mülhak Efendiler geldi ve belge teklif ettiler. Zaten hepimiz neşeliydik. Hele ben, ancak bugün nefes alabiliyordum. Bu durum, her zaman olur şey değildi. Mızıka geldi. Ne diyeceksiniz, pek iyi çalmasa da o kadar hoşumuza gitti ki inanılmazdı. İyi marşlar ve daha birçok Alman askeri havalarından çaldırttık, herkes alkışladı. Zengin doktor, askerler için bahşiş bile verdi. Mızıka çalarken, arada monitörün de İntepe'ye doğru attığı mermilerin çıkardığı gürültüler, manzara ve durumun savaş sahnesi halini almasını kolaylaştırıyordu.

Epey sonra ayrıldık. Bu gece hoş bir anı olarak kaldı.

Oldukça geç vakitte döndük. Karargâhta çay içildi. Akşama doğru Çanakkale yönüne hareket ettiler.

23 EYLÜL 1915

Yine İtalyanların gelip gideceği yönünde haberler var ama ortada bir şey yok. İnşallah yapamayacaklar.

24 EYLÜL 1915

Saat 08.15'te Kurmay Başkanıyla Ovacık üzerinden Beşige Tepesi Bölüğü yanına gittik. Orada 2'nci Tümen Kurmay Yüzbaşı Mümtaz[33] ve Yüzbaşı Holly bizi bekliyorlardı. Görevlerimiz hakkında görüşüldü. Düşman karşımızda birliklerini başka yöne çekiyormuş. Bulgarlar ve Yunanlılar seferberlik ilan etmişler. Bulgarlar bizim tarafta, Yunanlılar düşmanlarla birlikte. Herhalde üstünlük bizim. Buradan yaya olarak Yeniköy'e gittik. Monitörler Eşek Adası'nda görünüyor. Rüzgar fazlasıyla çarpıyor. Yeniköy'deki takımları silah başına ittik. 28 dakikada ancak 18 asker gelebildi oldukça üzücü bir şeydi. Zaten Tabur Komutanı hiç iyi bir etki yapmıyordu.

Yine mektup yok. Ah birlik hayatı, insan merakından çıldıracak.

Buradan bölüğün zeytinliklerini gördük. Bir süre yaya yürüdükten sonra tekrar atlara bindik. Yenişehir'e Paşa da otomobille gelmiş. Değirmenlerin yanına gittik biraz oturduk. Manzara güzel. Bir iki torpido girişi gözetliyordu. Buradan yaya aşağı indik. Zeytinlikleri gördük. Atlar iyice zayıf düştü. Orhaniye'ye gittik. Burada bizim tahrip edilen büyük 24'lük toplarımızı gördük. Tam tarihi bir kale ve manzara. Ah, keşke fotoğraf makinesini yanıma alsaymışım. Buradan Kumkale'ye gizlice gidilebiliyor. Bütün buraların her bir noktası tarihi... Fransızlar karaya ayak basar basmaz

33 2'nci Tümen Kurmay Başkanı Yüzbaşı Mümtaz (Korgeneral AKTAY) dır. Bkz. İsmet Görgülü, a.g.e. s. 72.

uzaklaştırılmış olan savaş sahnesi bu. Kumkale de harap; fakat Yenişehir kadar değil. Burada büyük bir bölük çanı var. İyi evler var ve halk da pek sosyal. Kale iyi durumda, oldukça eski sistem kışla toplarının hemen gerisinde ve etrafında kazamatlar[34] var. Fransızlar buradaki topları dinamitle patlatmışlar. Küçücük kalmışlar. Siperleri biraz gördük. Karnımız acıkmıştı. Buradaki Bölük Komutanı; 6/3-11 Yüzbaşı Şemsettin'den yiyecek bir şeyler istedik.

Bize biraz kebap, çay, tereyağı, bal ve zeytin hazırladı. Çok makbule geçti. Kurmay Başkanının da oldukça hoşuna gitmişti. Biz de memnuniyetlerimizi bildirdik, karnımız doydu. Hareket ettik. Seddülbahir'de top gürültüsü daha yakından işitilebiliyordu. Kurmay Başkanı artık Kuzey Grubu'na nakledilmiş, yalnız gitmek için yerine gelecek kişiyi bekliyordu. Bu sefer de yer değiştirmek, herhalde benim şu bir türlü değiştiremediğim görevlere mahkum oluşum açısından oldukça üzücüydü. Allah'ım bana bağımsız görev yapabileceğim bir memuriyet bağışla!

Saat 19.00 suları Kalvert'e ulaştık. Başım çatlayacak gibi ağrıyor. Rüzgar vardı. Akşam raporunu yazdım. Yemek yedim. Biraz ilaç içip yattım.

25 EYLÜL 1915

Baş ağrım geçmişti. Bugün yine bir sofra hazırlığı var. Meğer Harbiye Nazırı Paşa Hazretleri gelecekmiş. Hazırlandık, sofra kuruldu. Sol baştan saat yönünde, masada oturma düzeni şu şekildeydi: Eggert Bey, Nazır Paşa, Komutan Paşa, Birinci Şube Müdürü Yarbay Haşmet(?), Ben, Binbaşı Kazım (Yaver), Albay Bişyof(?) (gelirse), Albay Fuat, Başveteriner Osman Bey, İdare Başkanı Halil Bey, Başhekim.

34 Askerlerin sığınmak için girdikleri, yerin altına kazınmış siper.

Cephede Toplu Yenilen Yemek Öncesinde Çekilen Bir Fotoğraf

Yemek Listesi:
Çerez (Hamdolsun sadece bunu değiştiriyorlar)
Hindi dolması, patlıcan karnıyarık, börek, revani, pirzola, ayva kompostosu, üzüm ve kahve.

Bu listeyi hazırlayanın zevkine hayran olayım...!!!

Saat 13.00'dan sonra Paşa Hazretleri teşrif ettiler. Benim makinemle bir fotoğraf çekildi.

Hemen sofraya oturuldu. Komutan Paşa, Nazır Paşa'yı sofra tertibi gereğince oturtmadı. Kimbilir aceleye mi geldi? Nazır Paşa buyuruyorlardı:

"Bulgar-Yunan seferberliği var. Düşman, karşıdan birliklerini çekiyor. Bizim Alman ordusunu takviye ihtimali var. Bu beni sevindirdi. Hiç olmazsa mevzii muharebesinden, sahra muharebesine iş dökülsün. Bulgarlara bazı vaatlerde bulunulmuş. Ama layıkıyla kararlılık göstermek önemlidir. Herhalde onlar

Yemek Sonrasında Kahveler İçilirken

bizim içindir. İllerde başka Ermeni kalmamış, dağıtılmış. Beş tümen daha teşkil edilmiş ama elbise, silah derme çatma. Bulgaristan'dan iyi çarık ve elbise sipariş olunmuş. Savaşın bir sene daha devam etmesi muhtemel. Her neyse durum iyi, hamdolsun."

Nazır Paşa otomobille mevzileri gezmeye gitti, geç vakit döndü. Bir ara, Kazım Bey'le görüştüm. Kendi mevkime dair biraz bilgi verdim. Bakalım, biraz yardım edecek... Tugay Komutanı Hamdi, 15'inci Tümen; Sami Bey de Tugay Komutanı olmuş. Ben de böyle hiçbir vasfım olmayan işlerle uğraşıyorum. Ama ne çare, görev ne olursa olsun sarılmak lazım. İyi ama, yeteneğin istediği görev daha faydalı görülür.

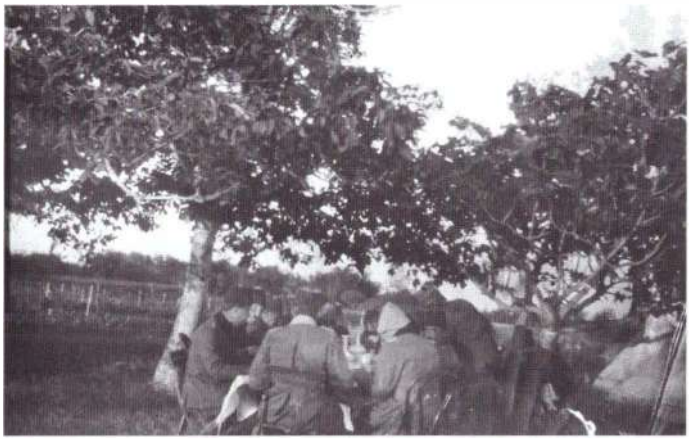
Sabahleyin bizim uçak Midilli yönüne geçmişti.

26 EYLÜL 1915

24'üncü Tümenden 58'inci Alay 4'üncü Tabur bu tarafa geçiyor. Gece (hayatta) geçiyordu. Yine bu taraflara, düşmanın harekâtı muhtemelmiş. Zaten hiç bitmiyor ki...

27 EYLÜL 1915

Bugün benim 32'nci konferansımdı. Kurmay Başkanının gideceği doğrulandı ve emri geldi. Sürekli bir değişiklikle; bizi değiştirmek, makamı değiştirmek iyi bir etki yapmıyordu. Bu kişi sert filandı ama ciddi ve her türlü bilimi uygular. Yani işbilir, kendisine her işte güvenilebilirdi.

Yemek Esnasında Çekilen Bir Fotoğraf

Öğleden sonra yapılması gereken işlemleri bana not ettirdi. Ben de bu fırsattan yararlanarak müstakil bir göreve tayinim hususundaki isteğimi söyledim. Fırsat bulduğunda yapacaktı. Bugün akşama hemen gidecekti, sonra kaldı. Akşama veda sofrası kuruldu. Albay Bişof(?) ve Yüzbaşı Huli de oradaydı. Bundan önce topluca resim çektik.

Sofra fena olmadı. Yemeğin sonunda Paşa Hazretleri veda konuşması yaptı. Sonra Kolağası Yusuf da söylenenleri Almanca olarak tekrar etti. Eggert memnun oldu.

28 EYLÜL 1915

Diğer bir tabur daha Çanakkale'ye geçiyor. Bu ikisine de Yer kesiği civarında tedbirli olmaları konusunda tembih ve emredildi.

Saat 09.30'da Kurmay Başkanı, herkesi toplayıp birebir veda etti. Bu suretle bir iki söz söyledi ki pek esaslıydı. İki görüş öne sürüyordu:

Birincisi, hep birden aynı hedefe doğru topluca karşı durmaya gayret etmek; ikincisi ise yalnız bugün için değil, geleceğe doğru bakarak çalışmaktı.

Veda ederek saat 10.00'dan sonra ayrıldı, biz de selamladık. Yeni gelecek Kurmay Başkanına ayrıntılı bilgi ve buna benzer şeyleri hazırlamakla meşgul oldum. Bugün mektupları da yazabildim.

Akşam geç vakit, yeni Kurmay Başkanı Yarbay Süleyman İlhami geldi. Kendisini 12'nci Tümen Kurmayı iken tanımıştım. 6'ncı Kolordu Kurmay Başkanı Sedat Bey de beraberindeydi. Artık 6'ncı Kolordunun bu bölgeye gelip, bizim de karşıya geçeceğimiz kesinleşti. Cenab-ı Hak, hayırlı neticeler versin. Uçağımızın keşfine dair gelen bir raporda, düşman balon ve ordugâhlarına karşı bomba, ok ve makineli tüfek kullanılması gerektiği bildirildi. İmroz'da 20 kadar gemi, Limni'de (Mondros'ta da) 80-100 kadar büyük nakliye ve 8 hastane gemisi varmış. Bunun herhalde bir anlamı olduğu şüphesizdir. Allah büyük.

29 EYLÜL 1915

Bununla beraber düşman uçaklarının dolaştığına dair haberler yalan değil ama eksik. Dolaşanlar arasında bizimkiler de var. 6'ncı Kolordu Komutanı Hilmi Paşa geldiler. Bizim Başkan, şube müdürleriyle görüştü. Sonra odaları kendilerine gösterdim. Hava çok sıcak. Bugün Ovacık'ta bomba denemeleri yapılacaktı. Bunları görmeye Binbaşı Emin ile saat 14.15'te gittik. Hava rüzgarlı. Denemeler hakkındaki düşüncelerimi yazdım, fena olmadı. Dinamitli bombalar dehşet. Biraz da musiki dinledik ve döndük. Biraz geç oldu. 3'üncü Tümen birliklerinin karşıya geçmesi için emir gelmişti.

30 EYLÜL 1915

Önemli bir olay yok. Yalnız 3'üncü Tümen birlikleri, Selah(addin) Bey komutasında karşı tarafa geçtiler.

1 EKİM 1915

Önemli bir olay yoktur.

2 EKİM 1915

6'ncı Kolordunun geçen birliklerine bölgeyi teslim ettik ve sonra 2'nci Tümen Sarıçalı ve Erenköy civarına çekilip yerleştik. Burada taarruz eğitimleriyle meşgul olduk. 1'inci Kolordu 1'inci Karargâhı'nın Rumeli'ye geçmesi emrini aldık. Hareket haline geçersek herhalde memnun olacağım. Görev yerlerini yavaş yavaş değiştirmemiz emri verildiği halde, hemen değişmemiz istenildi. İntepe ve Yenişehir müfrezeleri değişti.

Almanlar, Fransa harekâtında iki tümen geriledi. Durumları sıkıştı, inşallah iyi olur. Ufukta sevk edilebilir balon göründü.

3 EKİM 1915

Değişme meselesi pek karışık olmuş. Bugün de 2'nci Tümen bölgesinde teslim emri verildi. Tekrar verilen emirde, değişim sabah gün doğarken yapılacakmış.

4 EKİM 1915

Hareketimiz 23'üncü güne kararlaştırıldı. Bununla ilgili emirler yazıldı. Bugün de değişiklik ve hareket için gereken emirlerin yazılmasıyla geçti. Olaylarda önemli bir değişiklik yok. Yalnız Almanların batı sahasındaki durumları biraz can sıkıyor. Bunların daha iyileşmesi ve Rusya'nın da bir an evvel sulha zorlanması temenni ediliyordu.

Hareket hazırlıkları var.

5 EKİM 1915

Harekette düzen sağlamak için eşyalar saat 10.00'da arabalara yüklendi. Kurmay Başkanı beni çağırdı, ordudan yeni bir emir: "1'inci Kolordu 1'inci Karargâhı şimdilik 2'nci Tümen'in talimiyle uğraşacak ve bu tarafta kalacak."

O halde Erenköy civarında iyi bir ordugâh seçmek lazım. 11'inci Tümenin önceki yeri iyiymiş. Saat 14.15 gibi ben, jandarmalar, Adnan Efendi ve Bakteriyolog Abdulkadir Bey atlara binip yola çıktık. Saat 16.00'da Erenköy'e kadar gelmiştik. Sırtında çamlıklı vadiler ve tepelerde gayet iyi bir yer. Burayı seçtik ve döndük.

Salih Bey karargâhtaydı. Son şampanya şişesini Kalvert'teki son gece için içtik. Yeni emir yazdık.

6 EKİM 1915

Yine harekete hazırlık. Bizim Paşa, Kurmay Başkanı, ben ve Teğmen Fehmi otomobille Sarıçalı'ya Hilmi Paşa karargâhına gittik. Biraz orada oturduk. Sonra atlarla (Demrek) deresinden birliklerin ordugâhlarını gördük. Çamlı tepelere saptık, bir yerde oturup yemek yedik. Ordugâhımız karşıdan görünüyor. Oraya gittik. Dereden biraz yolu şaşırdık. Paşa ilk önce yeri beğenmedi ama sonra baktı ki buradan iyi yer yok, beğendi. Akşama doğru çadırlar geldi ve kuruldu. Bakalım kaç gün buradayız.

Günbatımından önce (Fehmi) Efendi ile büyük Çamlıtepe'ye gittik. Burada günbatımı çok hoş, olur şey değil! Uzaktaki adalarda gökyüzüyle deniz tamamen birbirine yapışmış gibi. Erguvani sisler içinde kanlı ufuk, Seddülbahir'deki savaş alanının üzerine doğdu. Ara sıra top sesleri duyuldu. Döndük.

Çadırlarımızda yemek yedik. Saat 20.00'de ordu bizi istiyormuş. Yine bir haber var. Bizim için gayet ivedi bir emir

varmış. Otomobille bir subayı Çanakkale'ye göndermek gerekiyormuş. Bu emir yazıldı, ama nasıl şey, acaba bu emir nedir? Hüseyin Efendi'ye emir saat 20.04 sularında iletildi, emri alır almaz saat 20.18'de otomobille hareket etti. Geç vakit, saat 01.25 suları döndü.

Gece Seddülbahir'de çatışma oldukça şiddetli devam ediyordu. Ben de emri beklemek üzere kah uzanıyor kah yatıyordum. Buranın havası hoş ve hafif olarak gözüküyordu. Sonunda beklenen emir geldi. Emir iki aylı[35] ve gizli. Hemen açtım. Kolordumuz Keşan civarında hücum emrini alıyor. Biz de orada gereken hazırlıkları yapmak üzere hemen hareket emrini alıyoruz. Doğrusu pek sevindim. Savaş zaten öyle de böyle de mecburi. Hiç olmazsa hareketli bir çatışmaya katılmış oluruz.. Böyle bir hareketi ben keşfeder gibi olmuştum. Emri, Paşa hazretlerine götürdüm. Kurmay Başkanı biraz rahatsızdı. Geceden yapacak bir şey yok. Sabahleyin emirler yazılabilir. Bu gece 2'nci Tümenle telefon irtibatı sağlanamaması canımı sıktı.

7 EKİM 1915

Sabah erken kalkıldı. Karargâha hareket emri verildi. Epeyce bir sevinç vardı. 2'nci Tümene emir yazıldı. Çadırlar yıkılıyor, eşya taşınıyor, Karargâh harekete hazırlanıyordu. Biraz yemek yedik.

Paşa, Kurmay Başkanı Süleyman İlhami, ben ve Teğmen Fehmi otomobile binerek saat 11.30'da hareket ettik .

Uzakta Seddülbahir, Kumkale ve Boğaz girişi sararan güneşin parıltısı altında pek hoş bir manzara oluşturuyor. Bu manzaranın doğal güzelliği, epeyce zahmet isteyen bakış ve his. Ara sıra Seddülbahir tarafından duyulan top sesleriyle

35 İki Ay: Gelen emirlerde çok gizli olduğunu ifade etmek için gizlilik derecesini belirten ay şeklinde işaret.

savaş halinin uğursuz dakikalarına dönüyorduk. Yol, kıvrıla kıvrıla bir kurdele gibi Çanakkale istikametinden gidiyor. Otomobil, yüzümüzü okşayan bir rüzgar yaratarak süratle yeni hedefine doğru bizi koşturuyor.

Müstahkem Mevki Karargâhına geldik. Cevat Paşa orada yok. Güney Grup Komutanlığı Vekaletine yakın kalmış. Kurmaylarıyla görüştük. Telefon ettim. Çanakkale'den gündüz sevkıyatı olmadığından Burgos'a kadar otomobille gidip, oradan karşıya geçecekler.

Çanakkale'den yine hareket ettik. Biraz Hamidiye istihkâmında (dinlendikten) sonra oradan sevkıyata geçtik. Her gün uçak buralara bomba atıyormuş. Otomobile benzin için biraz bekledik. Yusuf Bey buradaydı. İstanbul'a gitmek üzere torpido bekliyor. Öğleden sonra saat 13:30'da hareket ettik. Ormanlık yerlerden geçerek iskeleye geldik. Saat 15:00'te orada bir de tartıldık, 71 kilo geldim. Araba vapuruna bindik. O gün dolu. Bu vapurun güvertesine uçak bomba atmış. Yarası var.

Ilgar Dereyi geçtik. Burada otomobile bindik, ordu karargâhına döndük. Yol yeni açılmış, diğer taraftan da arabalar geliyor. Çok toz var. Yol açılıncaya kadar bekledik. Bir süre sonra önümüze müthiş bir sığır sürüsü çıktı. Tozdan artık önde oturan şoförü göremez oldum. Bu oldukça uzun bir süre devam etti. Artık ne ağzımızı ne de burnumuzu açacak halimiz kalmadı. Kainat toz kesmişti. Bu bir asır kadar devam eden dakikalardan sonra adeta sabah oluyormuş gibi, tozun arkasından güneş batmaya başladı. Biz de ordu karargâhına varmak üzereydik. Karanlık bastı biz de geldik.

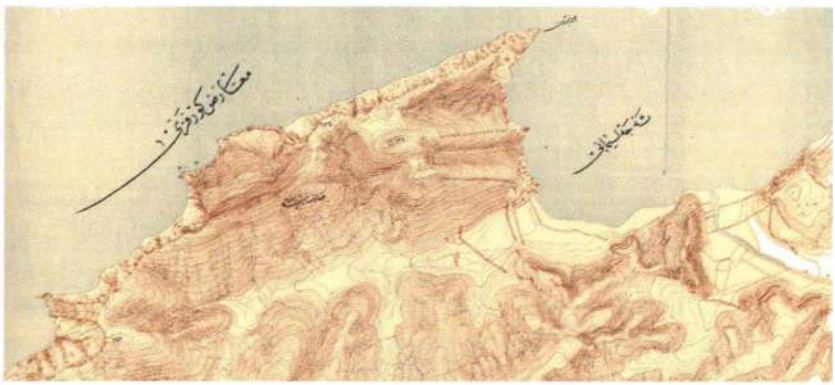
Paşa ve Kurmay Başkanı liderliğinde Remzi Bey'in çadırına gittim, kendileriyle görüştüm. 5'inci Tümen Kurmay Binbaşı Arif Bey'le de görüştüm. Alçak herif, İstanbul'a gönderilmiş.

Bize yer hazırlanması için Gelibolu Bölge Komutanlığına telgraf çektik. Hazırlıklar bittikten sonra hareket ettik. Karnımız acıktıkça, otomobilde tavuk köfte yiyorduk. Karanlık ve yıldızlar harika görünüyordu. Ovada kocaman bir ordugâh vardı. Her tarafı ordugâh ateşleriyle donatılmış olduğundan parlaktı. Hava gittikçe serin oluyor. Artık aşağı iniyorduk. Uyku bastırdı, adeta uyuyordum. Otomobilin ışık fışkıran iki gözü karanlığı yarıyor. Gelibolu'ya giriyoruz. Bölge Komutanı, Alay Eski Komutanı Binbaşı Zeki, bizi karşıladı. Zavallı Gelibolu, bombardımandan daha fazla fırtınalar görmüş büyük Kemal'in sevdiği çaresiz memleket...

Akşam yerimiz pek iyiydi. Biraz gazete okuduk. Ben de çeşmede bol bol yıkandıktan sonra öylece yattım.

8 EKİM 1915

Sabahleyin çok iyi uyumuş olarak kalktım. Bir düşman uçağı geçiyordu. Saat 07.30'da hareket ettik. Muarız Körfezi oldukça kanlı. İçinde denizaltılar yaşayan Marmara'nın mavi güzelliğiyle bu görüntüler birbirini kucaklıyordu. Yol güzel, seyir iyi.

Şevki Paşa Haritası, Muarız Körfezi

Köyü geçtikten sonra yol tepelere yükselmeye başladı. Saros, adalarıyla daha güzel görünüyor. Saat 11.30'da Keşan'a ulaştık. Hükümet konağına indik. Kaymakam Bey geldi, görüştük. Bölgeye dair bilgi aldık. Biraz yemek yedik. Bugün buradan Golç Paşa hareket etmişti. Onun oturduğu yeri bize hazırladılar. Gayet güzel bir adam. Bir İtalyana aitmiş. Burada kalan mobilyalar içinde büfe ve masalar fena değil. Odaları paylaştık. Ben küçük odayı aldım. Çünkü lavabosu var. Otomobille Keşan civarını dolaşıp, ordugâh olacak yerleri bulduk. Dün buraya bir uçak bomba atmış, bir kaza olmamış. Demek düşman da bu civarlardan şüpheleniyor. Biraz pazarı gezdim. Gece soframız iyiydi. Şıracımız da vardı. Yağmur yağıp fırtına çıktı. Bu bölgenin havası ve suyu iyi, hastalık olmazmış.

9 EKİM 1915

Karargâhta konak arıyoruz. Buranın pazarıymış. Pazar oldukça kalabalık. Bir de bir emir geldi; Kolordu Uzunköprü'de toplanacak, hepimiz oraya gideceğiz. İstanbul'a bir kademe daha yaklaştık. Fakat bu yaklaşma uzaklaşmak için.

Öğleden sonra otomobile binerek İpsala'ya gittik. Zaten vakit geçti, yarı yolda güneş battı. Karanlıkta köye geldik. Suyu iyiymiş. Bir şey görmeden geri döndük. Yolda bazen yolu kaybettik. Tekrar aradık, işte bugünkü durumumuz bu. Benim gözümde fazla benzin sarfından başka bir şey değildi. Bereket versin, şoför gayet usta, en fena yerlerden gayet iyi geçiyor. Sudan geçerken biraz burada oturduk. Süvari Topçu Tabur Komutanı Süleyman ile birlikteyim. Benim eski okul arkadaşlarımdan Ramazan Binbaşı ve Sadrettin Bey buradaydılar, görüştük. Karaağaç dahil Meriç, Bulgar sınırı olmuş, taviz olarak verilmiş. Burası yüreğimizi sızlattı, neşemizi kaçırdı, hevesimiz büsbütün

söndü. Fakat hiçbir zaman ümidi kesmemeli. Allah büyük! Yine biz, hem de daha büyük bir şerefle bitireceğiz.

10 EKİM 1915

Sabahleyin kolordumuza gelen ikmal ve gazi askerlerini gördük. Öğleden sonra bir düşman uçağı üzerimizden geçerek Malkara istikametine gitti. Saat 14.00'te Keşan'dan hareket ettik. Yolda bazen kollara, Gelibolu savaş alanına giden birliklere rastlanıyor. Uzunköprü havalisine 15.45'te vardık. Sonra yine hükümete, kaymakam yanına geçtik. Sözüne güvenilen bir kişi, Belgrat'ın düştüğünü söyledi. Sonra bize tahsis edilen bir eve gittik. Önyüzbaşı Kemal burada. Lokantada çok güzel bir yemek yedik. Kemal Bey'den yatak getirttim, yatıldı. Gece paşa beni çağırdı. Ordudan acil telgraf gelmiş. Kurmay Başkanı 6'ncı Kolorduya tayin edilmiş. Oradan da Sedat Bey geliyor. Süleyman Bey'e alışmıştık. Kendi halinde, iyi ahlâklı bir kişiydi. Böyle birçok defa mevki değiştirmek de hiç iyi bir şey olmuyor. Canım sıkıldı.

11 EKİM 1915

Kurmay Başkanı, saat 09.00'da veda etti. Otomobille hareket etti. Yeni komutanımız, 2'nci Ordu Komutanı Vehip Paşa'dan emirler gelmeye başladı.[36] İhtiyaç istiyor. Demek şimdi ben Kurmay Başkanlığında bir müddet yapayalnız olacağım. Bu (düşünceyle) Teğmen Fehmi ile birlikte yalnız çalışmaya başladım. Gündüz yemekleri evimizde yiyorduk. Yarın civara gidip ordugâh araştırması gerekiyor. Lojistik destekten at istedim. Yolda otomobil kalmış. Daha sonra tamir için İstanbul'a gönderildi.

36 Güney Grubu Komutanı ve 2'nci Ordu Komutanı Tuğgeneral Mehmet Vehip (KAÇİ) 9 Temmuz'da cepheye katıldı. Vehip Paşa, Esat Paşa'nın kardeşidir. Bkz. İsmet Görgülü, a.g.e. s. 78, 79.

12 EKİM 1915

Ordugâh keşfi için saat 08.45'te hareket ettik. Süvari Asteğmen Cumali, bana eşlik edecek. Atlara bindik. Akçaoğlu çeşmesi istikametine gittik. Buraları ordugâha müsait yerlerdi. Su da iyi. Dutluk da uygun. Oradan Malkoç'a geçtik. Yağmur başladı. Öğleden sonra, saat 15.15'te kasabaya döndük. Ordugâh yerlerini basit bir kroki üzerinde işaret ettim: Akçaoğlu Çeşmesi, Malkoç, Manderek Köy, Çayır Köy...

Bugün Ordu Komutanının emrettiği bölgelerin her tarafını dolaştım. Yarın da diğer yerleri dolaşacağım.

13 EKİM 1915

Saat 9.00'da hareket. Saraylı Çiftliğe, Kavacıköy, Dereköy, buradan İstanbul'a hazırlanan Cumali'nin dönmesine izin verdim. Kırkkavak'a gittim. Kırkkavak'ta köyle oldukça uyumsuz okula gelince yukarı merakla çıktım. Telefonu bile var. Erkek ve kız çocuklar bir dershanede oturuyorlar. Hoca Efendi yok. İçeri girdim. Hepsi toplandılar. Hepsi ayağa kalktılar. Bir iki dakika konuştuktan sonra döndük. İşte memleketin milletinin yetişeceği ocak.

Bu köy okullarını görünce yüreğim sızladı. Ne olurdu bunlar, mükemmel faaliyetlerle terbiye edilse, yetiştirilseler. Köy odasında bir iki kişi oturuyor. Oturanlardan biri muhacirlerden... Onunla Rumeli'ye dair konuştum, döndüm. Saat 14.15'te Uzunköprü'ye ulaştık. Bugünkü ordugâhlarını tespit ettim.

14 EKİM 1915

Yeni ordugâhlara ait emir ve kroki hazırlığıyla geçti. Karargâh hala hazırlanamadı.

15 EKİM 1915

Eski arkadaşım Kurmay Yarbay (Lojistik Destek Kurmayı) Abdurrahman gelmişti. Gece onunla yemek yedim. Çok memnun oldum. Bugün onunla geçti.

16 EKİM 1915

3'üncü Tümen Kurmayı gelir gelmez yine bilgi ve emir verildi. Karargâh yerine ulaştı. Bizim Kalvert meydana çıktı.

ÇANAKKALE SAVAŞLARI KRONOLOJİSİ

- 2/3 Ağustos 1914 Genel Seferberliğin İlanı
- 9 Ağustos 1914 Kurmay Albay Cevat'ın Müstahkem Mevki Komutanlığına getirilmesi
- 10 Ağustos 1914 Goeben ve Breslau'ın saat 18.00'de Boğaza girmelerinin Başkomutanlığa arz edilmesi. Saat 19.30'da gemilerin Çanakkale'ye gelmesi
- 15 Ağustos 1914 3'üncü mayın hattının kurulması
- 15 Ağustos 1914 Tümgeneral Weber'in Başkomutanlık delegesi olarak Çanakkale'ye gönderilmesi
- 17 Ağustos 1914 Çanakkale'de uçak müfrezesine bir deniz uçağıyla pilot Fazıl'ın gelişi
- 27 Ağustos 1914 Kilitbahir'e bir kovanlı torpido bataryasının yerleştirilmesi
- 30 Ağustos 1914 Korgeneral Merten'in Tümgeneral Weber'in yerine atanması ve General adındaki gemiyle 160 Alman askeri personelini beraberinde getirmesi
- 17 Eylül 1914 Mesudiye Muharebe Gemisi'nin Çanakkale Boğazı savunmasına katılmak üzere Sarısığlar Koyu'nda demirlemesi
- 27 Eylül 1914 Çanakkale Boğazı'nın abluka edilmesi ve tüm gemilere kapatılması
- 2 Ekim 1914 Dardanos Bataryası'nın 5 toplu olarak ateşe hazır olması
- 3 Kasım 1914 Birleşik Filo'nun Çanakkale Boğazı giriş tahkimatını bombardımanı
- 4 Kasım 1914 Çanakkale Boğazı'nın deniz ve karadan yapılacak taarruzlara karşı savunmasını üstlenen 3'üncü Kolordu karargahının Çanakkale'ye gelmesi
- 14 Kasım 1914 3'üncü Kolordu'nun Gelibolu'ya

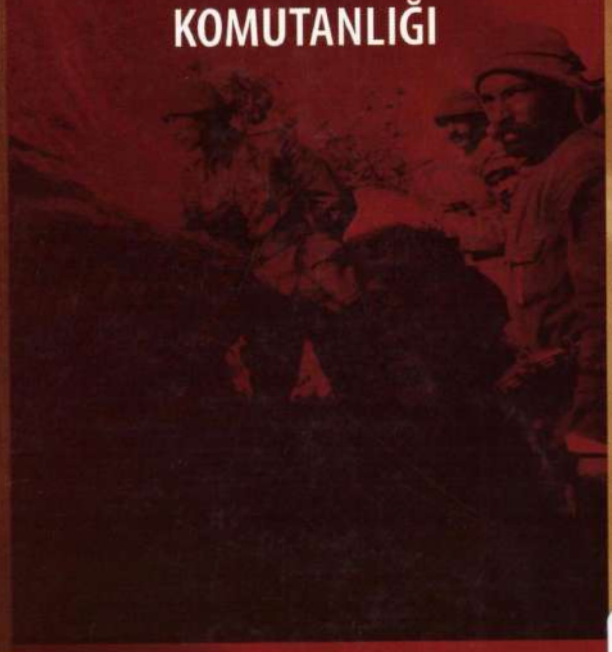

gelmesi

- 13 Aralık 1914 Mesudiye Muharebe Gemisi'nin batırılması
- 15 Ocak 1915 Saphir adındaki Fransız denizaltı gemisinin Köseburnu önünde batırılması
- 18 Ocak 1915 Mustafa Kemal'in 19'uncu Tümen Komutanı olarak Gelibolu'ya atanması
- 17 Şubat 1915 Barbaros ve Turgutreis Muharebe Gemilerinin savunmaya katılmak üzere Nara'ya gelmesi
- 19 Şubat 1915 Giriş tahkimatları bombardımanı
- 23 Şubat 1915 19'uncu Tümen kuruluşuna 6'ncı Kolordu'dan verilen 72'nci Piyade Alayı'nın Eceabat'a gelmesi
- 25 Şubat 1915 Türk İstihkamlarının bombardıman edilmesi
- 25 Şubat 1915 Çanakkale Müstahkem Mevki Karargahı'nın Hacıpaşa Çiftliği'ne yer değiştirmesi
- 26 Şubat 1915 Seddülbahir ve Kumkale bölgelerine bombardımandan sağlam kalan topları imha etmek üzere müfreze çıkarılması
- 4 Mart 1915 Seddülbahir'e müfreze çıkarılması, Türkler tarafından geri püskürtülmesi
- 7/8 Mart 1915 Nusrat Mayın Gemisinin Karanlık limana 26 adet mayın döşemesi
- 18 Mart 1915 Çanakkale Boğazı Muharebesi
- 24 Mart 1915 Liman Von Sanders'in 5'inci Ordu Komutanlığı'na atanması ve 5'inci Ordu'nun kurulması
- 25 Mart 1915 9'uncu Tümen Komutanı'nın Eceabat Bölgesi Komutanlığını 19'uncu Tümen Komutanı'ndan devralması
- 27 Mart 1915 Liman Von Sanders'in 5'inci Ordu'nun oluşturulmasıyla Gelibolu'ya gelişi
- 1 Nisan 1915 General Weber'in Kalvert Çiftliği'nde Mürettep Kolordu Komutanlığı görevine başlaması

- 17 Nisan 1915 E-15 İngiliz denizaltı gemisinin Boğaz'da hasara uğratılıp karaya oturtulması
- 18/19 Nisan 1915 İngilizlerin torpido atarak E-15 denizaltı gemisini batırmaları
- 25 Nisan 1915 Çıkarma (Amfibi) Harekâtının başlaması.
- 25 Nisan 1915 Arıburnu çıkarması ve ilk dönem kıyı Muharebeleri
- 25 Nisan 1915 Teke Koyu çıkarması
- 25 Nisan 1915 Ertuğrul Koyu çıkarması
- 25 Nisan 1915 İkiz Koyu bölgesine çıkarma
- 25 Nisan 1915 Sarıtepe altı çıkarması
- 25 Nisan 1915 Eskihisarlık sırtlarına çıkarma
- 26/27 Nisan 1915 Kumkale'nin düşman tarafından boşaltılması
- 25/28 Nisan 1915 Birinci Kirte Muharebesi
- 27/28 Nisan 1915 Arıburnu'nda Türk taarruzu
- 4 Mayıs 1915 Kabatepe olayı
- 1/2 Mayıs 1915 Gece Muharebeleri
- 3/4 Mayıs 1915 Gece Muharebeleri
- 6/7/8 Mayıs 1915 İkinci Kirte Muharebesi
- 19 Mayıs 1915 Arıburnu Taarruzu
- Haziran 1915 Kumkale Muharebeleri
- Ağustos 1915 İngilizlerin Arıburnu, Anafartalar kesimlerinde giriştikleri kademeli kuzey kanat harekâtının yenilgiyle sonuçlanması
- 19/20 Aralık 1915 Kuzey Grubu, Anafartalar Bölgesi'nin tahliye edilmesi
- 9/10 Ocak 1916 Seddülbahir Bölgesinin tahliye edilmesi.

DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI

ISBN 978-975-409-505-0

9 789754 095050

ISBN: 978-975-409-505-0

OCAK 2009
İSTANBUL